

Hiljaisena hyväksytty, kiihkeänä kritisoitu ateismi

Tutkimus Ylen ja Helsingin Sanomien ateismia ja ateisteja käsittelevistä
sisällöistä vuosina 2010–2024

Manu Mäntylä

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, uskontotiede

Pro gradu -tutkielma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

11.11.2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, uskontotiede

Tekijä(t): Manu Mäntylä

Otsikko: Hiljaisena hyväksytty, kiihkeänä kritisoitu ateismi. Tutkimus Ylen ja Helsingin Sanomien ateismia ja ateisteja käsittelevistä sisällöistä vuosina 2010–2024

Ohjaaja(t): Tuomas Martikainen, Jere Kyyrö

Sivumäärä: 94 sivua

Päivämäärä: 11.11.2025

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on Ylen ja Helsingin Sanomien ateismiaiheisen vuosien 2010–2024 aikana julkaistun sisällön laadullinen sisällönanalyysi. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten Yle ja Helsingin Sanomien julkaisussa suhtaudutaan ateismiin ja ateisteihin ja minkälaisia toistuvia isompia ja pienempiä teemoja julkaisuista nousee esille. Pro gradu -tutkielman merkittävin teoreettinen viitekehys rakentuu A. Maurits van der Veenin ja Erik Bleichin teorian varaan. Teoria esittää, että ateisteja kohdellaan mediassa neutraalimmin yksilöinä, kun taas negatiivisemmin joukkona ja ideologiana. Tutkielma vastaa myös siihen, kuinka yhteensopiva tämä teoria on suomalaisen median näkökulmasta.

Tutkielman aineisto koostuu yhteensä 129 artikkelista, jossa esiintyy joko sana ”ateismi” tai ”ateisti”, ja nämä on kategorisoitu seitsemään eri teemaan, jotka käsittelevät ateismia ja suomalaista koulumaailmaa, muuttuvaa yhteiskuntaa ja kulttuuria, ateismin monimuotoisuutta, ateismiin ja ateismista kääntymistä, kristinuskon ja ateismin suhdetta ja dialogia, mediassa esiintyvää yleistä suhtautumista ateismiin sekä ateismin ja uusateismin kritiikkiä, puolustusta ja määrittelyä. Tutkielman aineisto on analysoitu laadullisen, aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Aineistosta esille nousseet teemat koskettivat erityisesti uskonnonvapautta, uskonnon ja ateismin vertaamista toisiinsa, ateismin monimuotoisuutta sekä ateismi-käsitteen hankalaa määrittelyä. Tutkimuksen tuloksien perusteella voidaan sanoa, että negatiiviset näkemykset ja ennakkoluulot ateismia ja ateisteja kohtaan näkyvät erityisesti uskontovastaista ja -kriittistä ateismia sekä yhteiskunnan ja kulttuurin uskonnollisia rakenteita kritisoivia kiihkeitä ateisteja käsittelevissä Ylen ja Helsingin Sanomien sisällöissä. Kun taas ateismia käsitellään yleisesti jumalauskon puutteena, on ateismiaiheinen sisältö sävyltään neutraalimpaa. Löydökseni tukevat Van der Veenin ja Bleichin teoriaa: ateisteihin yksilöinä ei suhtauduta yhtä negatiivisesti, kuin ateismiin ideologiana tai ateisteihin joukkona. Teorian osuvuutta tuloksiin kuitenkin hankaloittaa se, että Suomessa ei juuri ole korkean profiilin ateisteja, jotka olisivat aktiivisesti esillä mediassa, ja että ateismiin ja ateisteihin suhtautuminen kriittisesti liittyvät erityisesti uskontovastaiseen ja -kriittiseen ateismiin, kun taas hiljaiseen ateismiin ja ateisteihin, jotka eivät kritisoi uskontoa ja sen esiintymistä suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa, ei kohdistu samalla tavalla kielteisiä ennakkoluuloja.

Avainsanat: ateismi, hiljainen ateismi, media, uskonnottomuus, uskontotiede, Yle, Helsingin Sanomat, sisällönanalyysi, uusateismi, vapaa-ajattelijat, kristinuskko, mediatisoituminen, sekularisaatio

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen aihe ja lähtökohdat	1
1.2 Tutkimuskysymykset	2
1.3 Aiempi tutkimus ja uskontojournalismi Suomessa	3
1.4 Tutkijapositio ja tutkimusetiikka	7
2 Ateismi	9
2.1 Ateismi ja uskonottomuus	9
2.2 Ateismi Suomessa	10
2.3 Ateismitutkimuksen ja -keskustelun historiaa Suomessa	11
3 Tutkimuksen viitekehys	16
3.1 Uskonnon mediatisoituminen – sekularisoituminen vai liberalisoituminen?	16
3.2 Yksilöön ja ryhmään kohdistuva suvaitsevaisuus	18
4 Aineisto ja menetelmät	20
4.1 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi	20
4.2 Aineiston esittely ja rajaus	22
5 Ateismi Ylen ja Helsingin Sanomien sisällöissä 2010–2024 välillä	26
5.1 Ateismi ja koulumaailma	26
5.2 Ateismin monet muodot	33
5.3 Ateismi ja kääntyminen	41
5.4 Ateismi ja muuttuva yhteiskunta sekä kulttuuri	43
5.5 Ateismin ja kristinuskon välinen dialogi ja suhde	49
5.6 Ateismiin ja ateisteihin suhtautuminen mediassa	53
5.7 Ateismin ja uusateismin kritiikki, puolustus ja määrittely Helsingin Sanomissa.	59
6. Lopuksi	68
6.1 Johtopäätökset	68
6.2 Jatkotutkimusmahdollisuudet	75
Lähteet	77

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen aihe ja lähtökohdat

Uskonnottomuus ja ateismi ei kiinnosta suomalaista mediaa. Näin Teemu Taira väittää artikkelissaan, jossa hän pureutuu niihin syihin, jotka haittaavat uskonnottomuuden ja ateismin näkyvyyttä suomalaisessa mediassa uskonnottomuuden ja ateismin yleistymisestä huolimatta. Media saattaa uutisoida evankelis-luterilaisen kirkon jäsenkadosta, mutta ei ota kantaa siihen kääntöpuoleen, että uskonnottomuus ja ateismi on lisääntymässä Suomen katsomuksellisessa kentässä. Ateismi kiinnostaa aiheena yleisesti vain silloin, kun se voidaan yhdistää kokuun, tunnettuun henkilöön tai näkyvään aktivismiin, kun taas näkymättömämpi yhteiskunnallinen muutos, kuten ateismin ja uskonnottomuuden kasvu, eivät kiinnosta samalla tavalla. Median tuottama uutisisältö ateismista joutuu usein myös evankelis-luterilaisen kirkon edustajan kommentoitavaksi ja haastettavaksi, joka luo mediasta hyvin puolueellisen kuvan, kun samaa ei tehdä toisinpäin. Median ei täten voida sanovan suosivan ateismia, ja vaikka se ei sitä myöskään demonisoi, on sen suhtautuminen ateismiin usein vain välinpitämätön olankohautus. (Taira 2022.)

Vaikka tutkimuksen tarkoituksena ei ole niinkään tutkia suomalaisen median puolueellisuutta, johdattelee Tairan artikkeli mielestäni hyvin tämän tutkielman aiheeseen ja miksi sen tutkiminen on tärkeää. Se antaa meille lähtökohdan siihen, minkälaisen median kanssa tutkimus on tekemisissä. Tairan mukaan ateismi ei kiinnosta mediaa, ja vaikka Tairan väite olisikin totta, ei se kuitenkaan tarkoita etteikö ateismia ja ateisteja käsittelevää sisältöä niistä löytyisi. Tämän tutkimuksen tarkoituksena onkin tutkia suomalaisille tuttuja uutismedioita, ja selvittää, miten ne käsittelevät ateismia ja ateisteja sisällöissään, monipuolistaen Tairan tekemää tutkimusta aiheesta. Tutkimukseni teon ytimessä on halu löytää vastaus sille, minkälaisen kuvan se harva uutismedian sisältö, joka käsittelee ateismia ja ateisteja, oikein luo tästä kasvavasta katsomuksesta ja ihmisryhmästä Suomessa. Tutkimuksen lähtökohtana on ajatus siitä, että uutismedian suhde ateismiin ja ateisteihin on ensisijaisesti monimutkainen, mutta kuitenkin suurimmaksi osaksi neutraali sen kirkko- ja uskontomyönteisyydestä huolimatta.

Aineistona toimii Ylen ja Helsingin Sanomien artikkeleita ja uutislähteitä vuosilta 2010–2024. Nämä artikkelit analysoidaan laadullisen, aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Tutkimusta ohjaa kaksi keskeistä teoriaa, jotka yhdessä koostavat tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Stig Hjarvardin uskonnon mediatisoitumisteessin mukaan uskonto ja uskonnolliset instituutiot ovat

aikaisempaa riippuvaisempaa mediasta. Mediatisaatio-teoria toimii tutkimuksen taustalla ja auttaa paikantamaan tutkimuksen tarkemmin uskonnon ja median tutkimuksen kenttään. Toisena teoriana tarjoan A. Maurits van der Veenin ja Erik Bleichin tutkimuksen (2021) tuloksiin perustuvan teorian siitä, että media käsittelee ateismia ideologiana sekä ateisteja yksilöinä eri tavoin. Tämä toimii tutkimuksessa tarkempana työkaluna, joka johdattelee aineiston analyysia ja tutkimuksen lopputuloksen rakentamista. Tutkielman aineistoa analysoin sisällönanalyysin avulla, sillä se toimii hyvin uutismedian sisältöjen analysoinnissa, jotka voivat sisältää monenlaista mediaa tekstistä kuviin.

Ateismin ja uskonottomuuden tutkimus on kunnolla käynnistynyt vasta hiljattain, ja ateismin tutkimus avaa uusia näkökulmia uskontotieteeseen ja mahdollisesti myös hälventää vastakkainasettelua ateistien ja teistien välillä. (Sillfors 2020, 107.) Tämän lisäksi, kuten edellä mainittiin, ateismi ja uskonottomuus ovat kasvaneet Suomessa, mutta niistä uutisoiminen on jäänyt vähemmälle (Taira 2022). Näen tämän vuoksi tärkeäksi tutkia sitä aineistoa, mitä ateismista uutismediasta löytyy, ja näin luoda selkeämmän kuvan ateismin representaatiosta suomalaisessa uutismediassa. Oman tutkimukseni toivon avaavan keskustelua ja antavan uusia näkökulmia ateismin näkyvyydestä tai näkymättömyydestä suomalaisessa uutismediassa, sekä yleisesti hyödyttää ateismin tutkimuksen kehittymistä uskontotieteen piirissä. Tämän lisäksi ateismi nähdään myös olevan alttiina tieteelliselle kognitiiviselle vinoumalle, joka korostaa liikaa uskonnollisen vakaumuksen sekä sen puutteen merkitystä, ja tätä ateismin mediatutkimus voi korjata korostamalla materiaalisuuden merkitystä ihmisten muokkaamisessa (Chalfant 2020, 1). Ateismin mediatutkimus on siis tärkeää, ja se voi edesauttaa ymmärtämään ateisteja sosiaalisina ja emotionaalisina subjekteina, eikä vaan tietyn maailmankatsomuksen edustajina.

1.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Miten suomalainen uutismedia suhtautuu ateismiin ja ateisteihin?
2. Minkälaiset aiheet toistuvat ateismia käsittelevissä uutismedian sisällöissä?
3. Löytyykö uutismedian sisällöissä eroja, kun se käsittelee ateisteja yksilöinä, joukkona tai ideologiana?

Ensimmäinen tutkimuskysymys toimii tutkimuksen pääkysymyksenä, ja sen avulla selvitän, mitä ja miten suomalainen uutismedia kirjoittaa ja uutisoi ateismista ja ateisteista, ja onko suomalainen uutismedia yleisesti neutraali, tai kenties myönteinen tai kielteinen kun se kirjoittaa ateismista ja ateisteista. Kun puhumme uutismedian suhteesta ateismiin, joudun kuitenkin olemaan tarkka sen suhteen, mitkä sisällöt miellän neutraaleiksi ja ei-neutraaleiksi, koska tällaista arviointia on vaikea tehdä subjektiivisesti. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole tehdä pelkkää mekaanista, määrällistä tutkimusta aineistosta, vaan tuottaa yleinen käsitys aineiston analysoinnin kautta siitä, onko suomalainen uutismedia jollain tavalla väritynyttä ateismin ja ateistien suhteen.

Toinen tutkimuskysymys vastaa siihen, mitä erilaisia mahdollisia teemoja ja asiayhteyksiä aineistosta löytyy, jotka saattavat toistua eri uutismedian sisällöissä. Tämän avulla voimme laajentaa analyysia ja nähdä toistuvuuksia sekä kaavoja ateismin käsittelyssä suomalaisessa uutismediassa, eikä vain takertua siihen, miten suomalainen uutismedia suhtautuu ateismiin.

Kolmas tutkimuskysymys viittaa tarkemmin myöhemmin esitettävään van der Veenin ja Bleichin (2021) tutkimukseen ja sen tuloksista koostettuun teoriaan. Sen mukaan uutismedioiden sisällössä on eroa, kun se käsittelee ateismia katsomuksena ja ateisteja ihmisryhmänä, tai ateisteja yksilöinä. Haluan tämän teorian pohjalta tutkia, löytyykö suomalaisen uutismedian sisällöissä eroja ateismin käsittelyn suhteen, kun se käsittelee ateismia yleisesti ideologiana ja ateisteja joukkona, tai kun se käsittelee yksittäisiä ateisteja sisällössään.

Näiden tutkimuskysymysten kautta pystyn analysoimaan aineistoa monesta näkökulmasta ja antamaan mahdollisimman monipuolisen kuvan suomalaisen uutismedian ateismia ja ateisteja käsittelevästä sisällöstä.

1.3 Aiempi tutkimus ja uskontojournalismi Suomessa

Teemu Taira on julkaissut useamman tutkimuksen suomalaisen uutismedian uutisjournalismista. Tairan tutkimuksen (2019) mukaan pohjoismaiset sanomalehdet uutisoivat uskonnosta, kun ne ovat yhteydessä konflikteihin ja suuriin tapahtumiin. Vaikka uskonto nähdään pohjoismaissa yksilöllisenä asiana ja valintana, uutismediat kirjoittavat uskonnosta instituutiona ja kollektiivina. Uskontojen monimuotoisuuden myötä pohjoismaissa islam on tullut nykyajassa yleiseksi

puheenaiheeksi, mutta luterilaiset arvot ja perintö näkyvät silti vahvana. Vaikka sanomalehdet saattavat edistää sekulaarisia arvoja ja näkökulmia, ei uskonnoista käytävä keskustelu ole uskonnon vastaista, vaikka uskontoihin kohdistuvaa kritiikkiä on enemmän näkyvillä. (Taira 2019, 190-191.) Toisessa tutkimuksessa Taira on tutkinut kolmen suomalaisen sanomalehden uskontoon liittyvää aineistoa viiden päivän ajalta ja sen tuloksena on, että sanomalehdissä on melkein päivittäin uskontoon liittyvää sisältöä, varsinkin Suomen valtakirkosta, ja se sisältö on usein kirjoitettu myönteisessä valossa, kunhan se ei koske konservatiivista kristillisyyttä. Monimuotoisuus on esillä usein väittelyiden muodossa, mutta ne eivät ole osa jokapäiväistä uutisointia. Yleinen uskontokritiikki oli myös vähäistä, ja vaikka uskontokriittiset järjestöt saivat palstatilaa, ei siitä voi vetää johtopäätöksiä, että sanomalehdet itse tukisivat näitä näkökulmia (Taira 2014, 1; 21.)

Tämän lisäksi Teemu Tairan ja Jere Kyyrön yhteisen tutkimuksen löydökset tukevat edellä mainittujen Tairan tutkimuksien tuloksia: jokapäiväinen uskontojournalismi ensisijaisesti korostaa evankelis-luterilaista kirkkoa, ja suomalainen media on suhteellisen myönteinen evankelis-luterilaista kirkkoa kohtaan, vaikka kirkkoa ja konservatiivista kristinuskkoa myös kritisoidaan. Uskonnon monimuotoisuus on tullut myös enemmän esille, tosin tämä tarkoittaa vain islamin näkyvyyden nousua. Monimuotoisuus uutisoinnissa tulee esille myös luterilaisen kirkon sisäisen monimuotoisuuden uutisoinnista. Uutisissa tulee myös esiin uskonottomien näkemyksiä maailmasta ja uskonottomien organisaatioiden kampanjointia. (Taira & Kyyrö 2021). Tairan artikkelien lisäksi Kati Niemelä on analysoinut pohjoismaisen lehdistön uskontoa käsittelevää sisältöä vuosina 1988–2008, ja hänen tuloksien mukaan Suomessa perinteisen kristinuskon ja luterilaisen kirkon asema on sanomalehdissä ollut vahva verrattuna esimerkiksi Tanskaan tai Norjaan. (Niemelä 2013, 53; 64.)

Tairan, Kyyrön sekä Niemelän tutkimukset kertovat, minkälaista uskontojournalismia Pohjoismaiden sanomalehdissä on nykypäivänä: vaikka monimuotoisuuden kasvu ja sekularisaatio antavat tilaa monipuoliselle uskontojournalismille, näkyy pohjoismaisessa uskontojournalismissa silti luterilaiset arvot, eikä uskontoon kohdistuva kritiikki taivu uskontovastaisuuteen. Tutkimus ei kuitenkaan käsittele ateismia, mutta sen tulosten perusteella voidaan ainakin sanoa, että parhaimmillaan moderni uskontojournalismi antaa tilaa erilaisille maailmankatsomuksille, mutta näkökulma näihin aiheisiin saattaa silti olla väritynyt luterilaisen perinnön kautta.

Annikka Mutanen (2009) on tutkinut uskontoa suomalaisen ja brittiläisen journalismin kontekstissa, haastatellen niin suomalaisia kuin brittiläisiä journalisteja ja heidän mielteitä uskonnosta ja sen uutisoinnista. Tutkimuksen mukaan Suomessa uskontoa ei nähdä tarpeeksi tärkeänä osana suomalaista sosiaalista tai poliittista elämää, josta johtuen siitä ei aktiivisesti kirjoiteta. Uskonto nähdään hyvin yksityisenä asiana, ja sitä ei tule myöskään vahvasti kritisoida, ellei uskontoa tyrkytetä esimerkiksi poliittisten tahojen kautta. Siitä huolimatta niin brittiläiset kuin suomalaiset journalistit myös maallisissa media lähteissä ajattelevat, että uskontojournalismi on tänä päivänä tärkeää ja sitä on liian vähän. (Mutanen 2009, 56–57; 59–61.) Tutkimus ei vahvasti ota kantaa itse ateismin ja median suhteeseen Suomessa, mutta se auttaa ymmärtämään suomalaista mediakenttää ja sen suhdetta uskontoon yleisellä tasolla. Voidaan ainakin sanoa, että koska uskonto nähdään yksityisenä asiana, jota ei sovi vahvasti kritisoida, niin se jättäneen uskontovastaisen ateismin käsittelyn mediassa vähälle.

Jenni Hokka, Katja Valaskivi, Johanna Sumiala ja Suvi Laakso (2013) ovat tutkineet Suomen sanomalehdistä uskonnollisen maiseman tuottajina tutkimalla neljää suomalaista sanomalehteä. Tutkimuksen mukaan uskontoon kohdistuvasta journalismista Suomen sanomalehdissä ei koostu yhtenäistä, vaan pikemminkin pirstaloitunut maisema, johon vaikuttavat monet erilaiset niin sanomalehden sisäiset kuin ulkoiset tekijät. Sanomalehtien ilmestymisalue ja sanomalehden omat preferenssit vaikuttavat ymmärrettävästi lehtien sisältöön. Tutkimuksessa tutkitut neljä sanomalehteä antavat hajanaisen kuvan uskonnoista, jossa yksi uskontotraditio saa tietyn näkökulman, kun taas toinen saa aivan erilaisen. (Hokka et al. 2013, 18–19). Oman tutkimuksen kannalta on tärkeä siis nähdä, että valitsemillani medialähteillä, Ylellä ja Helsingin Sanomilla, on omat sisäiset ja ulkoiset tekijänsä, jotka vaikuttavat siihen, miten ne käsittelevät uskontoaiheista uutisointia ja sisältöä.

Suomalaista uskontojournalismia analysoivia tutkimuksia ja artikkeleita siis löytyy suhteellisen paljon. Niiden tuloksien perusteella voidaan rakentaa hyvin yhteneväinen kuva suomalaisen median uskontojournalismin kentästä: uskonnosta kirjoitetaan suomalaisessa uutismediassa, mutta se ei ole aktiivinen kiinnostuksen kohde aiheena, ja suuret uskontoon liittyvät tapahtumat nostavat sen esiin. Vaikka uskontoon kohdistuvaa kritiikkiä käsitellään nykyään enemmän, säilyttää luterilainen kirkko ja kristinusko hegemonisen asemansa mediassa, ja media suhtautuu niin kirkkoon kuin kristinuskoon yleisesti myönteisesti. Uskonnollinen monimuotoisuus on lisääntynyt uutisoinnissa jonkin verran, mutta se tulee esiin yleensä vain islamin kautta. Eri uutismedioiden ja sanomalehtien

välillä voi löytää eroja, mutta ne ovat uskonnon suhteen hyvin maltillisia. Minkään alustan ei voida sanoa selkeästi olevan uskontokriittinen, ja uskontokriittisyys ei ole vahva teema, vaikka kritiikki saakin nykyään enemmän palstatilaa.

Uskonottomuus ja ateismi ei näy vahvasti tutkimuksissa tai niiden tuloksissa, vaikka uskonottomien aktivismiin ja sen näkyvyyteen viitattiin yhdessä tutkimuksessa. Kuten johdannon ensimmäinen lause kertoo, ateismi ja uskonottomuus eivät kiinnosta suomalaista mediaa, joten Teemu Taira näyttää olevan oikeassa, ainakaan media uskontokuvauksia tutkineiden tutkimusten perusteella. Ateismin ja uskonottomuuden näkyvyyttä suomalaisessa mediassa ei ole juuri tutkittu myöskään, joka lisää oman tutkimukseni teon tärkeyttä ja ajankohtaisuutta.

Vaikka suomalaista tutkimusta aiheesta ei juuri löydy, on ateismia ja uskonottomuutta mediassa onneksi kansainvälisellä tasolla tutkittu. Tämän pro gradu -tutkielman kannalta tärkeänä tutkimuksena toimii A. Maurits van der Veenin ja Erik Bleichin tekemä tutkimus ”Atheism in US and UK Newspapers: Negativity about Non-Belief and Non-Believers” (2021), joka käsittelee USA:n ja Iso-Britannian sanomalehtien uutisointia ateismista ja uskonottomuudesta vuosien 2000–2018 aikana. Tutkimuksen lähtökohtana on maailmalla havaitut ateismiin kohdistuvat kielteiset ennakkoluulot, ja tutkimuksella pyritään löytämään vastaus siihen, miten media peilaa ja vahvistaa näitä kansan ennakkoluuloja mediassa. Vaikka useat tutkijat ovat väitelleet sen puolesta, että USA ja Iso-Britannia ovat maallistuneet ajan myötä, niin tämä maallistuminen ei kuitenkaan tutkimuksen tulosten osalta osoita, että se olisi vaikuttanut myönteisesti näkemyksiin ateismista, sillä tutkimuksen mukaan USA:n ja Iso-Britannian printtimedian näkökulma ateismista on yhä kielteinen. Tutkimuksen perusteella kehitetty teoreettinen osuus kuitenkin osoittaa, että media yleisesti kohtelee ateismia katsomuksena sekä ateisteja ryhmänä eri tavalla, kuin ateisteja yksilöinä. (Van der Veen & Bleich 2021, 2; 15.) Tähän teoreettiseen osuuteen palaan tarkemmin tutkimuksen teoriaosuudessa.

Van der Veenin ja Bleichin lisäksi ateismia mediassa on tutkinut kansainvälisellä tasolla myös Joseph Michael Stepniewski (2015). Stepniewski on tutkinut, miten median kuvaukset ateisteista on vaikuttanut käsitykseen ateisteista. Tutkimuksen mukaan USA:ssa konservatiivinen media vaikuttaa negatiivisesti käsityksiin ateisteista, kun taas ateistisia päähahmoja sisältävät tv-ohjelmat, uskonto-orientoituneet elokuvat ja mediassa näkyvät ateistit vaikuttivat käsityksiin ateisteista joko positiivisesti tai ei ollenkaan kumpaakaan suuntaan. Myös Stepniewskin tutkimuksen mukaan

ateisteista pidetään vähemmän joukkona kuin yksilöinä. Ateisteilla oli myös erimielisyyksiä ateististen aktivisti ryhmien kanssa, mutta toisaalta nämä ryhmät nähtiin ateistien edustajina, koska maltilliset ateistit ovat haluttomia puhua omasta ateismista, ja tämä haluttomuus nähtiin syyksi siihen, miksi median tuottamat negatiiviset näkemykset lisääntyvät ateisteja kohtaan. Viimeaikaiset tutkimukset siis antavat uskottavuutta sille, että media on auttanut luomaan käsityksiä ateisteista vihaisina ja moraalittomina, mutta se on auttanut myös erilaisten positiivisten kuvien luomisessa. Konservatiivisen median ja uutisoinnin ulkopuolella näyttää siltä, että muun median mahdolliset negatiiviset kuvat eivät tehokkaasti vaikuta ihmisten käsityksiin ateisteista tai ateismista.

(Stepniewski 2015, 53–55.) Stepniewskin tutkimuksessa huomionvaraista on se, että sillä on samankaltainen käsitys van der Veenin ja Bleichin teorian (2021) kanssa siitä, että ateistit nähdään ryhmänä negatiivisemmin, kuin yksilöinä.

Van der Veenin ja Bleichin tutkimus (2021) auttaa jäsentämään tutkimuksen analyysiosiota ja teorian rakentamista, sekä antaa yleisestä työkaluja suomalaisen uutismedian ateismia koskevan sisällön analysoimiseen. Tutkimuksen tulokset toimivat asioina, joihin voin verrata omia tuloksiani. Suomalaisten teettämät tutkimukset taas avaavat hyvin jokapäiväistä median uutisointia uskonnosta, ja luo hyvin vahvan perusymmärryksen siitä, mitä suomalainen uutisjournalismi on. Mikä yhdistää kuitenkin näitä tutkimuksia on se, että uskonto näkyy länsimaisessa, pohjoismaissa sekä suomalaisessa journalismia, ja uskontojournalismiin vaikuttaa arvostus kristinuskoa kohtaan. Tämä voi sitten näkyä puolueellisuutena mitä tulee muihin maailmankatsomuksiin ja siihen, minkälaisia aiheita uskontojournalismi tuo mediassa esille. Uskonnon näkyvyys mediassa ei kuitenkaan ole sama asia kuin uskonnollisuuden muutokset yhteiskunnassa, oli muutos sekularisaation tuottamaa tai ei. Uskonnon näkyvyyden lisääntyminen mediassa ei välttämättä kerro siitä, että sen merkitys olisi kasvanut, vaan ehkä kyseessä onkin yhteiskunnan monimuotoistumisen, moniäänistymisen ja moniarvoistumisen myötä tapahtunut uskonnon uudenlainen näkyvyys mediassa ja sen ulkopuolella (Valaskivi et al. 2013, 3).

1.4 Tutkijapositio ja tutkimusetiikka

Tutkimusetiikka on tärkeä osa nykypäivän tutkimuksen tekoa, sekä tutkijan yleistä ammattitaitoa, joka perustuu antiikin hyve-etiikkaan. Joka tutkimuksella on kuitenkin eri toimintamallit, jotka harkitaan tapauskohtaisesti. (Fingerroos & Kokko 2022, 65.) Tämän tutkimuksen kohdalla tutkimusetiikka liittyy erityisesti tutkijan positioon, johon kiinnitän erityisesti huomiota.

Tutkimuksen tekemisessä usein pyritään yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, joka tarkoittaa tutkimuksen asianosaisten laajenemista myös oman akateemisen yhteisön ulkopuolelle, ja täten eettisyyden arviointi ja ennakointi on tärkeää (Fingerroos & Kokko 2022, 75). Koska ateismi on aatteellinen vähemmistöryhmä Suomessa, joudun pitämään mielessä sen, miten mahdolliset tulokset tai itse analyysi vaikuttavat tähän ryhmään. Neutraali lähestymistapa ja pyrkimys puolueettomuuteen ovat tutkimuksen teon keskiössä, erityisesti siinä vaiheessa, kun teen päätelmiä suomalaisen uutismedian suhteesta ateismiin. En aio tehdä tutkimuksessa analyysia kenenkään yksittäisen henkilön tai journalistin näkemyksistä tai arvoista, vaan jokainen analysoitava sisältö on osa tärkeämpää kokonaisuutta.

Tutkimuksessa otan huomioon oman tutkijaposition. Identifioidun itse ateistiksi, tarkemmin uskontoa kritisoivaksi ateistiksi, ja täten joudun pohtimaan sen vaikutusta tutkimuksen tekoon erityisesti aineiston valinnassa ja sen analysoinnissa. Olen etsinyt ja valinnut aineiston systemaattisesti oman aineiston rajauksen mukaan, enkä yritä johdatella tutkimusta tiettyyn tulokseen omien arvojen ja position perusteella. Myös analyysin kohdalla, kuten jo mainittu, pystyn pitämään itseni neutraalina, ja systemaattisen analyysimenetelmän kautta varmistan sen, että en esitä tutkimusaineistoa vääristyneesti, vaan esittelen aineiston sellaisenaan, kuin se on julkaistu.

2 Ateismi

2.1 Ateismi ja uskonottomuus

Ateismi ja uskonottomuus ovat toisistaan erillisiä asioita, mutta ne voivat olla päällekkäisiä. Tairan mukaan ateisti ei usko Jumalaan ja on jossain vaiheessa ilmaissut sen, kun taas uskonnoton ei ole uskonnollisen yhteisön jäsen, ei usko Jumalaan tai yliluonnolliseen, eikä osallistu uskonnolliseen toimintaan (Taira 2022). Mikko Sillforsin mukaan uskonottomuus on ateismia laajempi termi, johon voi kuulua niin erilaisia katsomuksia ateismista agnostismiin. Kaikki uskonottomat eivät kuitenkaan ole ateisteja, eivätkä kaikki ateistit ole uskonottomia. (Sillfors 2020, 98.) Ateismi ei myöskään ole yhtenäinen maailmankuva vaan sisältää erilaisia näkemyksiä, ja sen määrittelyminen uskomisen puutteena on ajateltu olevan riittämätöntä. Uskonnoton voi olla ateisti, mutta uskonnoton voi myös olla monoteisti tai panteisti, tai hänellä voi olla muita ei-uskonnollisia uskomuksia. (Vainio & Visala 2013, 403; 413.)

Tairan, Sillforsin ja Vainion sekä Visalan tekstiä todentavat tilastot. USA:ssa vuonna 2008, 23,7 % uskonottomista identifioituvat ateisteiksi ja 75,9% ateisteista identifioituvat uskonottomiksi, kun taas Euroopassa 2008–2010 vuosien aikana, 60,8% uskonottomista identifioi itsensä myös ateisteiksi ja 69,9% ateisteista identifioitui samaan aikaan uskonottomiksi. Tämän lisäksi niin USA:ssa kuin Euroopassa, osa uskonnollisen taustan omaavista identifioituu ateisteiksi, USA:ssa 1,4% ja Euroopassa 7,4%. (Cragun 2016, 306.) Näiden tilastojen perusteella voidaan sanoa, että uskonottomien ja ateistien ryhmät sekoittuvat keskenään, ja niitä saatetaan käsitellä osana samaa ilmiötä, kun osa ateisteista identifioituu uskonottomiksi ja toisinpäin, varsinkin Euroopassa. Mielenkiintoa herättää myös tilastojen mukaan uskonnollisiksi mielletyt henkilöt, jotka kuitenkin saattavat olla ateisteja.

Se, että uskonottomuus ja ateismi ovat osittain päällekkäisiä ja osittain erillisiä ilmiöitä, tekee tästä tutkimuksesta vaikeamman toteuttaa. Ongelmana on, että oman kokemukseni mukaan, ateismia ja uskonottomuutta usein käytetään toistensa synonyymeina suomalaisessa uutismediassa. Tämä näkyy myös siinä, että hakiessa ateismi-sanalla sisältöä voi haku näyttää tuloksena useammankin artikkelin, jossa ei mainita ateismia sanallakaan, vaikka artikkelit käsittelisivät uskonottomuutta. Tämä mahdollisesti tarkoittaa sitä, että artikkelin hakusanoihin on lisätty ateismi, vaikka sitä ei itse artikkelissa mainita, ja näin sumea haku löytää artikkelit sivuston tietokannasta. En voi tietenkään tehdä tästä sitä päätelmää, että uutismedian journalistit pitävät ateismia ja uskonottomuutta

samoina asioina, mutta on kuitenkin hyvä pitää mielessä, että näiden käsitteiden välillä voi löytyä päällekkäisyyttä.

2.2 Ateismi Suomessa

Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomia on noin 33,6 % Suomen väestöstä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että koko tämä osa väestöstä on uskonnottomia, vaan siihen sisällytetään uskonnottomien lisäksi myös eri uskontoperinteitä, kuten suuri osa muslimeista ja buddhalaisista, myös osa katolisista. (Salomäki et al. 2024, 44.) Tämä prosenttiluku ei siis kerro paljoa uskonnottomien tai varsinkaan vakaumuksellisten ateistien määrästä Suomessa. Ateistien selkeää määrää Suomessa on vaikea selvittää, mutta Kirkon tutkimuskeskuksen *Gallup Ecclesiastica* -kysely voi antaa jotain johtolankoja ateismin yleisyyteen identiteettinä. Kyselyn mukaan 22 % vastanneista vuonna 2024 identifioituu ateisteiksi. Tämän lisäksi uskonnottomina ihmisinä itseään pitää 26 %, ja agnostikkoina sitäkin enemmän, eli 35%. Nuorissa ikäryhmissä, eli alle 30-vuotiaissa identifioituminen ateistiksi on yleisempää, ja keskimääräisesti ateisteja oli enemmän miehissä kuin naisissa, mutta nuoremmassa ikäryhmässä naiset ohittavat miehet. (Salomäki et al. 2024, 70; 72.)

Eri katsomukselliset identiteetit voivat myös olla päällekkäisiä. Kyselyssä esimerkiksi 8 % kristityistä pitivät itseään myös ateisteina, 11 % uskonnottomina ja 31 % agnostikkoina.

Uskonnottomista taas 24 % pitivät itseään kristittyinä, kun taas ateisteista 21 %. Vaikka tulokset voivat kuulostaa hullunkurisilta, se ehkä todistaa käsitteiden eriävää merkitystä ihmisillä, sekä katsomuksellisen identiteetin yksilöllistä moninaisuutta. Voi myös olla, että ”kristitty” mielletään identiteettinä enemmänkin kulttuuriseksi kuin hengelliseksi. (Salomäki et al. 2024, 70–71.) On mahdollista, että useampi uskonnon ja ateisti ovat vielä rekisteröityneenä kirkossa, mutta syystä tai toisesta eivät ole nähneet tarpeelliseksi erota kirkosta, ja täten ovat vastanneet olevan kristittyjä ateismin ja uskonnottomuuden lisäksi. Jos viime kappaleessa todettiin, että uskonnottomuus ja ateismi voivat olla päällekkäisiä identiteettejä, niin tämän kyselyn mukaan uskonnottomuus ja ateismi voivat olla päällekkäisiä myös kristillisen identiteetin kanssa. Tähän ryhmään kuuluu mahdollisesti uskonnottomia kulttuurikristittyjä ja kirkkoon kuuluvia uskonnottomia, joita esiintyy myös tämän tutkimuksen aineistossa useampikin.

Vaikka luvut eivät suoranaisesti kerro vahvaa dataa ateistien määrästä Suomessa, voidaan ainakin sanoa, että ateismi on nouseva katsomus Suomessa. Samalla kun kristittyjen määrä on laskenut 16 prosenttia viimeisten 20 vuoden aikana, niin ateistien osuus väestöstä näyttäneen kasvaneen samassa

ajassa 10 prosenttia, ja noin 22 prosenttia väestöstä on ateisteja. Toisaalta myös agnostikkojen ja uskonnottomien määrä on kasvanut, sillä uskonnottomien määrä on 26 prosenttia väestöstä ja agnostikkojen määrä on 35 prosenttia. (Salomäki et al. 2024, 70.) Vaikka identiteetit voivat olla päällekkäisiä, eikä ero näiden identiteettien välillä ole määrällisesti huima, on kuitenkin hyvä pohtia, miksi ateismi laahustaa viimeisenä. On mahdollista, että omaan halukkuuteen identifioitua tiettyyn ryhmään vaikuttaa siihen liittyvät assosiaatiot, jotka voivat olla niin myönteisiä kuin kielteisiä. Ateismi saatetaan ajatella Suomessa olevan termi, johon ei kielteisten mielikuvien vuoksi haluta identifioitua, vaikka ihminen ei uskoisikaan Jumalaan. (Salomäki et al. 2020, 14.)

Ateismiin kohdistuvia ennakkoluuloja on todennettu edellisissä luvuissa esiin tuoduissa tutkimuksissa. Riikka Lasanen on myös tehnyt tutkielman suomalaisten ateistien ja uskonnottomien kohtaamista ennakkoluuloista, ja hänen mukaansa ateistit kohtaavat esimerkiksi virheellisiä olettamuksia, jossa ateismi yhdistetään saatananpalvontaan, kuin myös yliskeptisyyteen, riidanhakuisuuteen ja päälleikäyvyyteen (Lasanen 2021, 48). Vaikka tämä ei yksiselitteisesti selitä ateismin pienempää osuutta Suomessa verrattuna uskonnottomuuteen ja agnostismiin, niin se kuitenkin todentaa kielteistä näkemystä ateismista, joka voi vaikuttaa halukkuuteen identifioitua ateistiksi.

2.3 Ateismitutkimuksen ja -keskustelun historiaa Suomessa

Yksi suomalaisen historiallisen ateismitutkimuksen merkittävimpiä keulahahmoja on jo edesmennyt Helsingin yliopiston Suomen ja Skandinavian kirkkohistorian professori Juha Seppo. Hänen tutkimustyöhön on kuulunut vapaa-ajattelijoiden ja ateistien keskittyvää tutkimusta, ja hänen kiinnostus uskonnonvapauteen ja -kritiikkiin voitiin nähdä jo hänen ollessaan opiskelijana Helsingin yliopistossa 1960-luvulla, jossa hän kirjoitti pro gradu -tutkielman *Ateistinen liike ja sen herättämä kiista maassamme vuosina 1937–1946*. Lisensiaatintyössään (1970) hän jälleen käsitteli ateistista liikehdintää 1930-luvun Suomessa. Seppo julkaisi myös Suomen kirkkohistoriallisen seuran sarjassa kaksiosaisen tutkimuksen vapaa-ajattelijaliikkeestä, jonka ensimmäisessä osassa (Seppo 1991) käsiteltiin kansainvälisen vapaa-ajattelijaliikkeen kehittymistä vuosina 1880–1905, kun toisessa osassa (Seppo 1992) käsiteltiin vapaa-ajattelun leviämistä Suomeen sekä Suomen sisällä vuosina 1936–46. (Laine 2018, 248–249, 252.)

Suomalainen ateismikeskustelu alkoi 1900-luvun vaihteessa, jolloin tavoiteltiin ensisijaisesti uskonnonvapautta, joka sittemmin tuli voimaan Suomen laissa vuonna 1923. Tästä huolimatta

ateismille ei kuitenkaan syntynyt vahvaa kannatusta. Vaikka yliopistopiireissä uskontokritiikkiä oli olemassa, ei suomalaisen ateismin ja uskontokritiikin historiasta ole kirjoitettu aktiivisesti, eikä erityisesti median näkökulmasta. (Taira 2014, 258–259.)

Taira on tutkinut Helsingin Sanomien ateismi-aiheisia kirjoituksia vuodesta 1946 lähtien. 1950-luvulla kirkosta eroaminen oli puhuttava aihe, mutta aihetta ei käsitelty ateismin kautta, sillä kirkosta eroamisen syinä olivat esimerkiksi kirkollisvero ja pappien vesittäjä kirkkoinstituutio, eikä ateismi. Kirkkokritiikki tosin oli osa aktiivista julkista keskustelua 1950-luvun ja 1960-luvun aikana, kuten myös keskustelu uskonnon ja julkisuuden sekä uskonnon ja valtion suhteesta. Vuonna 1954 Helsingin Sanomissa julkaistiin kehitysopille irvaileva pilapiirros ”Luomiskertomus uudessa valossa”, jossa biologin kohtaama apina sanoo tämän olevan hänen isänsä, näin muistuttaen lähenevästi uskonnon ja tieteen vastakkainasettelua ateismikeskustelussa. Lukijakirjeissä tätä pilapiirrosta moitittiin pilkallisena ja tiedevastaisena, vaikka kirjeet eivät puolustaneet uskontokritiikkiä tai ateismia. (Taira 2014, 260.) 1950- ja 1960-luvuilla siis lähestyttiin ateismikeskustelua kirkkokritiikin sekä tieteen ja biologisen maailmankatsomuksen puolustamisen kautta, vaikka ateismia ei niinkään puolustettu.

1960-luvulta eteenpäin Helsingin Sanomissa jatkui tieteen ja uskonnon vastakkainasettelu. Samalla uutena aiheena tuli jumalanpilkka, jonka lähteenä toimi Hannu Salaman vuonna 1964 ilmestynyt romaani Juhannustanssit. Salama sai kirjasta syytteen jumalanpilkasta. Salaman teoksen puolestapuhujat harmittelivat aihetta sananvapauden näkökulmasta, kun taas Salaman teoksen vastustajat pitivät jumalanpilkkalakia ja kristinuskon varjelemista kulttuuriradikaalien hyökkäyksiltä tärkeänä. Salaman teoksen filmatisoinnista jumalanpilkkakeskustelu leimahti jälleen vuonna 1970, kuten myös vuonna 1969 Harro Koskisen Sikamessias-taideteoksesta. (Taira 2014, 261.) Helsingin Sanomien keskustelussa vastakkainasettelu oli vahvaa, kun vastuksina olivat sanan- ja ilmaisuvapauden puolustajat, sekä kristillisiä arvoja puolustavat kristityt.

1970-luvulle tultaessa ateismi-sana alkoi näkyä vahvemmin Helsingin Sanomien sisällössä. Tällöin uudeksi keskustelun aiheeksi ilmaantui luonnontieteiden ja uskonnon kouluopetuksen välinen ristiriita, ja ateismin näkyvyys nousi keskusteluissa, jossa hahmoteltiin uskonnon paikkaa yhteiskunnan eri alueilla, kuten esimerkiksi koulussa. Ateisti ja ateismi toimi tässä keskustelussa pikemminkin leimana, joka viittasi erimielisyyteen ja välinpitämättömyyteen. Yleisesti ateismia vastustettiin, sillä se liitettiin kommunismiin ja Neuvostoliittoon, ja täten sillä oli yhteiskuntaa

horjuttava asema. Eräässä lukijakirjeessä valiteltiin musiikinopettajan ateistisia näkemyksiä, ja kuinka se ei ole soveliasta, kun taas sen saamassa vastineessa korostettiin koulun tehtävää tietojen ja taitojen jakamisessa, ei uskonnollisuuteen kasvattamisessa. Samaan aikoihin myös Vapaa-ajattelijain liiton sihteeri kritisoi yhteiskuntaa uskonnon tuputtamisesta sen eri instituutioissa ja ei-uskonnollisten väestökisterin puutteesta useissa kaupungeissa. Vuonna 1978 ateistiksi identifioitua henkilö kirjoitti ateisteihin kohdistuvasta syrjinnästä, ja vaikka tällainen kirjoittelu oli sisällöltään vähäistä, se silti oli esimerkki ateistiksi identifioituvasta henkilöstä Helsingin Sanomissa tuohon aikaan. Samana vuonna ateismikeskustelu nousi Helsingin Sanomissa ryminällä, kun Helsingin Sanomat julkaisi artikkelin, jossa arvosteltiin moniarvoisuutta vastaan saarnannutta pappia, ja tehtiin tieteen ja uskonnon välille suurempaa kuilua. Tämä synnytti 266 ateismia puolustaneen ja vastustaneen kirjeen aallon, joista 70 julkaistiin lehdessä. Ateistit korostivat luonnontieteellistä tai dialektista maailmankuvaa ja kuinka se on selkeästi uskonnollista maailmankuvaa järkevämpi, kun taas kristityt pohtivat tieteen ja uskonnon yhteensovittamista, ja ateismi nähtiin absoluuttisen totuuden kieltämisenä ja moraalisesti arveluttavana. (Taira 2014, 262–263.)

1980-luvulla keskustelu ateismista näkyi osittain evoluutioteorian ja luomisopin konfliktin aiheuttamassa keskustelussa, jossa pyrittiin niin yhteensovittamaan kaksi erilaista näkemystä kuin painottaa evoluutioteorian järkipärisyyttä. Selkeämmin ateismikeskustelu nousi 1980-luvun lopulla, kun Suomen Kristillisen Liiton puheenjohtaja Esko Almgren vaati Martin Scorsesen ohjaaman *Kristuksen viimeinen kiusaus* elokuvan näytön kieltämistä. Tähän aktiiviateisti Kari Saari vastasi, että Almgrenin vaatimukset olivat sananvapautta ja taiteellisen ilmaisun vapauden rajoittamista ja sensuuria. Sensuurikeskustelua ollaan käyty Helsingin Sanomissa ennenkin, mutta tällä kertaa otettiin esille myös se, että niin kuin kristityt voivat tuntea olonsa epämieliseksi, kun heidän katsomustaan loukataan, tuntevat myös ateistit olonsa epämieliseksi, kun radiossa ja televisiossa tulee uskonnollista ohjelmaa. Myös siis uskonto voitiin esittää ateisteja häiritsevänä tekijänä. (Taira 2014, 264–265.)

1990-luvulla ateistiset kannanotot keskittyivät uskonnon asemaan yhteiskunnassa. Kirkkoa kritisoitiin kirkollisverosta, uskonnottoman opetuksen vahvuuksia korostettiin ja uskontojen etuoikeutettua asemaa suhteessa ateisteihin ja uskonnottomiin kritisoitiin. Tieteen ja uskonnon kuilua myös kasvatettiin, kun ateistit esittivät uskonnollisen maailmankuvan epäloogisena. 1990-luvun lopusta 2000-luvun alkuun kehittyi uudenlaista keskustelua, jossa myös ateistit olivat

mukana. Tässä keskustelussa aatteellinen erilaisuus, moninaisuus ja suvaitsevaisuus nähtiin tavoittelemisen arvoisina asioina, kunhan erilaiset näkemykset eivät äidy äärimmäisyyksiin. Täten myös ateismilla on paikkansa yhteiskunnassa ja sen instituutioissa. Keskustelu moniarvoisuudesta toi esille myös sen, miten eri katsomukset elävät yhdessä sovussa. Ateistit vetosivat julkisen tilan uskonnottomuuteen, ja oikeuteen olla kohtaamatta uskontoa, mutta useasti ateistien tuomat ongelmat esimerkiksi kirkon kellojen soitosta ja uskonnollisten ilmaislehtien jakamisesta saivat aikaan vain naurahtelua, eikä ateistien vaatimuksia otettu vakavasti. Ateistit pyrkivät erottamaan uskonnon ja valtion, ja tavoiteltava moniarvoisuuden muoto on se, missä julkinen tila on täysin uskonnoton, jossa uskonto perustuu yksityisyyteen ja vapaaehtoisuuteen. Moniarvoisuudesta ja ateismin näkyvyyden lisääntymisestä huolimatta, valtakirkko on pitänyt vahvan asemansa yhteiskunnassa, ja ateismista ei ole tullut ihanteellisen suomalaisuuden ominaisuutta. (Taira 2014, 266–268.)

Vaikka ateismiin liittyvä keskustelu on muuttunut ajan myötä Helsingin Sanomissa, ja ateismi on saanut lisää näkyvyyttä, niin valtakirkon asema ja luterilaisen kristinuskon perinteet säilyvät asioina, joita halutaan puolustaa ja varjella. Keskustelut ateismista löytävät myös tänäkin päivänä paljolti samoja aiheita ja näkökulmia kuin vuosikymmeniä takaiset keskustelut, esimerkiksi keskustelu koulun uskonnottomuudesta ja uskonnon opetuksesta on vielä vahva tema, joka esiintyy vuosittain, vaikka on hyvä huomioida, että näissä teemoissa ateismi ei välttämättä nykypäivänä aina ole läsnä. Uskontokriittisyyteen suhtauduttiin epäillen ja kielteisesti, ja esittelemieni aiempien tutkimusten mukaan, tämä ei ole erityisesti muuttunut nykypäivän uutismediassa. Helsingin Sanomat ovat kuitenkin vain yksi media, eivätkä kerro koko totuutta koko uutismedian kentän historiasta.

Taira nosti esille myös kommunismin ja Neuvostoliiton negatiivisen vaikutuksen yleiseen ateismikuvaan, ja tätä myös Juha Seppo sivuaa *Vapaa-ajattelijaliikkeen organisoituminen ja sen herättämä kiista Suomessa 1936–1946* teoksessaan. Seppo mainitsee, että vapaa-ajattelijaliikkeen profiloituminen ateistiseksi herätti kuohuntaa sotaa edeltävänä aikana, ja jyrkimmillään sen toiminta haluttiin lakkauttaa niin kirkollisissa kuin äärioikeistolaisissa piireissä, ja perusteluita lakkauttamiselle haettiin niin rikoslaista kuin ateistisen aktion kansallista turvallisuutta vaarantavasta toiminnasta. Lopulta sisäasiainministeri Urho Kekkosen päätöksestä, turvallisuuspoliittisiin syihin vedoten, lakkautti Tampereen siviilirekisteriyhdistyksen, sillä niin Etsivä keskuspoliisi kuin Valtiollinen poliisi olivat löytäneet kommunistisia yhteyksiä

yhdistyksestä. Välirauhan aikana vapaa-ajattelijaliike kehityssuuntaus kääntyi kohti vasemmistoradikalismia ja marxilaisuutta, vaikka marxilaista-leniniläistä uskonnonkriittikää pyrittiin välttämään liikkeen propagandassa. Yleisesti vapaa-ajattelijaliikkeen kehityssuunta sodan jälkeen oli siirtymistä poliittisesti vasemmalle ääri vasemmiston piiriin. Seppo ilmaisee, että tämä oli yksi syy vapaa-ajattelijaliikkeen niukkaan kokonaisenmenestykseen niin sen ajamissa muutoksissa kuin jäsenmäärässä. (Seppo 1992, 151–153.) Vapaa-ajattelijaliikkeen ja ateismikeskustelun historiassa on siis havaittavissa politisoitunut näkökulma, jossa ateismiin ja vapaa-ajattelijoihin suhtaudutaan epäillen niiden kommunismi, ääri vasemmistolaisuus, marxilaisuus ja Neuvostoliitto-yhteyksien ja vaikutusten vuoksi. Omassa tutkimuksessa ja aineistossa tuodaan myös esille kommunismia ateismista puhuttaessa, mutta on vaikea sanoa, onko negatiiviset näkemykset ja ennakkoluulot ateisteja ja ateismia kohtaan historian perintöä, jossa kommunismi- ja Neuvostoliitto-kytkökset nähtiin epäilyttävinä ja kansakuntaa vaarantavina, vai jotain aivan muuta. En kuitenkaan poista sen mahdollisuutta, etteikö tällä voisi olla jotain sijaa suhteessa negatiivisiin näkemyksiin.

3 Tutkimuksen viitekehys

3.1 Uskonnon mediatisoituminen – sekularisoituminen vai liberalisoituminen?

Mediatisaatiolla tarkoitetaan sitä prosessia, missä ennen sosiaalinen tai kulttuurinen toiminta saa median muodon, ja näin media myös vaikuttaa kyseiseen sosiaaliseen ja kulttuuriseen aktiviteettiin, kuten uskontoon (Hjarvard 2008, 5). Uskonnon mediatisaatio on moderni ilmiö ja pitkäaikainen prosessi, jossa median lisääntyvä vaikutusvaltaa muuttaa uskonnollisen viestien määrää, sisältöä ja suuntaa yhteiskunnan tasolla, sekä muokkaa uskonnon representaatioita ja haastaa institutionaalisen uskonnon auktoriteettia. Näiden prosessien kautta, uskonto niin sosiaalisena kuin kulttuurisena toimintana mediatisoituu, ja uskonnollinen aktiviteetti ja kuvittelu tulee vahvemmin riippuvaiseksi median kentästä. (Hjarvard 2008, 6–7; 19.) Median lisääntyneen vallan kautta media voi myös ohjailta sitä sisältöä, mitä uskonnosta tuotetaan, ja se saattaa myös vaikuttaa itse uskonnollisiin instituutioihin ja toimintaympäristöihin (Taira 2020, 225).

Uskonnon mediatisaation teoria pyrkii osoittamaan, miten vahva merkitys medialla on nykypäivänä, ja miten se muokkaa uskontoa ja sen viestintää ja representaatiota länsimaisessa yhteiskunnassa. Media on oma kulttuurinen, sosiaalinen ja viestinnällinen kenttänsä, jonka sisään myös uskonto vääjäämättä on päässyt. Uskonnon mediatisaatio tietenkin käsittää myös uskonottomuuden ja ateismin mediatisoitumisen, ja miten medialla on vahva asema ateismin diskurssin ja representaatioiden luomisessa, ylläpitämisessä ja muuttamisessa, kuin muidenkin uskontojen ja katsomusten kohdalla. On vaikeaa kuitenkin sanoa, miten mediatisoituminen suoraan vaikuttaa ateismiin ja uskonottomuuteen: edistääkö se ateistien ja uskonottomien asemaa vai rakentaako se vastakkainasettelua uskonnon ja uskonottomuuden välille. Uskonnon mediatisaatio alleviivaa tämän tutkimuksen kannalta sitä, miten tärkeässä roolissa median representaatiot eri katsomuksista on, ja kuinka vahvassa roolissa media on, kun tutkitaan uskontojournalismia. Tämän takia sanoinkin, että uskonnon mediatisaatio antaa raamit tutkimukselle ja sen viitekehykselle, sillä olisi hyvin vaikea tutkia aihetta ilman, että uskonnon mediatisaatio olisi jotenkin sen taustalla tai jopa ytimessä.

Uskonnon mediatisoitumiseen liittyy myös Hjarvardin mukaan käsitys länsimaisen yhteiskunnan sekularisaatiosta, ja ne toimivat vahvasti yhdessä. Hjarvard kirjoittaa, että uskonnon lisääntyvä näkyvyys mediassa voi ensiksi tuntua sekularisaation vastaiselta, mutta kuitenkin huomauttaa, että uskonnon mediatisaatio voi olla osa asteittaista sekularisaatiota, jossa hiljalleen media muokkaa

institutionaalisen uskonnon toimintaa ja rituaaleja sekulaareimmiksi, ja eri medioilla voi sekularisaatio olla selkeämpää, kuten uutisissa. (Hjarvard 2008, 3.) Media ja sen vaikutusvalta siis haastaa institutionaalisen uskonnon asemaa uskonnollisen rituaalien ja viestinnän suhteen. Uskonnolliset instituutiot eivät myöskään itse hallitse enää itseään koskevia representaatioita, kun viihteellinen media ja journalismi ja niiden viestittämät mahdollisesti sekulaarit arvot vaikuttavat siihen, miten uskontoa representoidaan. Medialla siis voi olla sekularisoiva vaikutus.

Uskonnon mediatisaatiota ja sen sekularisoivaa vaikutusta on myös kritisoitu. Sekularisaatio ei ota esimerkiksi huomioon Euroopassa ja USA:ssa vallitsevien uskonnollisten trendien kompleksisuutta. Argumentti uskonnon mediatisaation sekularisoivasta voimasta heikkenee, kun media ymmärretään kenttänä, jota uskonnolliset tekijät ja organisaatiot hyödyntävät uskonnon levittämiseen opetuksen ja lähetystyön kautta. Uskonnon ja sekulaarin median näkeminen kahtena erillisenä systeeminä ei ole siis varsin hyvin argumentoitu, sillä näiden suhde on hyvin monipuolinen. (Krüger 2018, 22.) Uskonto ja media on nähtävä risteivinä kenttinä, jossa uskonnolliset arvot ja käytännöt yhdistetään median logiikkaan, ja jossa uskonnolliset toimijat myös kehittävät tavoitteitaan sekä muuntavat median muotoja. Uskonnon mediatisaation teorian soveltaminen osana uskonnollista muutosta sisältää riskinsä, esimerkiksi yleistävät väitteet sekularisaation seurauksista uskonnon luonteelle ja merkitykselle yhteiskunnan eri tasoissa. Samalla uskonnon roolin huomioiminen aktiivisena toimijana median sisällä on teoriassa heikkoa. (Lövheim 2011, 160–161.)

Kuten Van der Veenin ja Bleichin tutkimuksessa tuli esiin, USA:n ja Iso-Britannian sekularisaatio ei näytä vaikuttaneen myönteisesti ateisteihin ja ateismiin kohdistuviin ennakkoluuloihin (Van der Veen & Bleich 2021, 15). Teemu Taira myös haastaa Hjarvardin näkemyksen median sekularisoivasta vaikutuksesta. Hänen mukaan valtamedialla on liberalisoiva vaikutus, eikä välttämättä maallistava vaikutus. Vaikka media heikentää institutionaalisen uskonnon auktoriteettista asemaa, ei se johda suoraan yksiselitteiseen sekularisoitumiseen, sillä valtakirkkojen kuvaukset mediassa ovat ainakin suomalaisessa mediassa myönteisiä ja uskontokritiikin kuvaukset taas enemmän kielteisiä. Massamedian sekularisoivaa vaikutusta heikentää myös se, että uskonnollisista aiheista kiinnostunut pystyy löytämään muualta kuin valtamediasta digitaalisia lähteitä uskonnosta. Jos uskonto aiheena taas ei kiinnosta median käyttäjää, hän on valtamedian puskevan yleisesti myönteisen uskontokuvan piirissä, kunhan tämä uskonto on maltillista. (Taira 2014, 19.)

Medialla on siis pikemminkin liberalisoiva vaikutus, eikä sekularisoiva. Tämän teorian mukaan suomalainen media suhtautuu uskontoon myönteisesti, jopa puolustaen, kunhan se ei ole liian konservatiivista. Suomalaisessa mediakentässä uskonnottomuus on hyväksyttävää, mutta ei erityisen näkyvää, kun taas uskonnottomien ja ateistien edunvalvontaan ja heidän asemaa edesauttavaan toimintaan suhtaudutaan epäillen. (Taira 2022.)

Yhteenvedona voidaan siis sanoa, että uskonnon mediatisaatioteesi kiinnittää huomion median tärkeään ja vaikutusvaltaiseen rooliin uskonnon muuttuvan merkityksen suhteen, mutta siitä voidaan olla eri mieltä, onko mediatisaation kautta tapahtuva muutos sekularisoivaa vai liberalisoivaa. Tairan mukaan Suomen uutismedian kenttää ei voida luonnehtia suoraan sekularisoivaksi, sillä se sisältää myönteisiä mielikuvia valtakirkosta ja uskonnosta, ja uskontokritiikkiin suhtaudutaan jokseenkin kielteisesti. Samalla ateismi ja uskonnottomuus esitetään hyväksyttävänä, mutta aiheena ne eivät ole erityisen näkyviä, ja näiden ryhmien edunvalvontaan suhtaudutaan kriittisesti. Myös Van der Veenin ja Bleichin tutkimus (2021) kyseenalaistaa median kentällä tapahtuvan sekularisaation, ja jos sitä tapahtuu, niin se ei ainakaan yletä ateismin ennakkoluulojen purkamiseen. Uskonnon mediatisaation siis ei voida sanovan ainakaan vahvasti edesauttavan ateismin ja uskonnottomuuden positiivista näkyvyyttä uutismediassa. Vaikka tässä tutkimuksessa uskonnon mediatisaation sekularisoiva tai liberalisoiva vaikutus ei ole tutkimuskysymyksenä, voidaan sen tuloksien perusteella tehdä jonkinlaista johtopäätöstä, kumpaan leiriin voimme suomalaisen mediakentän sisällön ateismista yleisesti asettaa: voidaanko tämän tutkimuksen tuloksien perusteella sanoa, että suomalaisen median ateismi-aiheinen sisältöön vaikuttaa pikemminkin Tairan esittämä median liberalisoiva vaikutus uskontoon, kuin pikemminkin sekularisoiva. Toisaalta on huomioitava, että Hjarvard ei määrittele sitä, miten mediatisaation sekularisoiva vaikutus vaikuttaisi ateismikäsityksiin. Voimme kuitenkin ottaa Tairan teorian mediatisaation liberalisoivasta vaikutuksesta ja van der Veenin sekä Bleichin kritiikin sekularisoivaa vaikutusta kohtaan, ja verrata tutkimuksen tuloksia näihin näkökulmiin.

3.2 Yksilöön ja ryhmään kohdistuva suvaitsevaisuus

Jo useampaan kertaan mainittu van der Veenin ja Bleichin tutkimus (2021) ja sen tulokset osoittavat, että USA:n ja Iso-Britannian sanomalehtien näkemys ateismista on yleisesti kielteinen. Tutkimuksen ja sen tulosten perusteella muodostettu teoria kuitenkin kertoo, että tulokset eivät ole niin yksinkertaisia. Van der Veenin ja Bleichin mukaan tulokset peilaavat ihmisten asenteiden ja suvaitsevaisuuden eroa, kun kohteena on jokin abstrakti ryhmä tai tämän ryhmän jäsen. Tätä ilmiötä

tutkijat kutsuvat laimennusvaikutukseksi (engl. dilution effect), jossa tieto yksilöistä vähentää ryhmän kohdistuvien ennakkoluulojen vaikutusta, johon yksilöt kuuluvat. Tämä laimennusvaikutus toimii myös poliittisessa kontekstissa, jossa ryhmä ei ole fyysisesti selkeä, kuten ateismissä. (Van der Veen & Bleich 2021, 3; 15.)

Mitä tämä teoria siis tarkoittaa tutkimuksen tulosten perusteella? Van der Veenin ja Bleichin mukaan, USA:n ja Iso-Britannian median näkemys on yleisesti siis kielteinen, kun sisältö kohdistuu ateismiin katsomuksena. Kun taas sisällössä käsitellään yksittäisiä ateisteja, sisällön sävy on usein paljon neutraalimpaa. Sanat kuten *ateistinen* ja *ateismi* saavat vahvemman negatiivisen reaktion, ja niihin liitetään negatiivisempia sanoja kuten *dogmaattinen* ja *loukkaava*, kuin *ateisti* ja *ateistit*, joihin ei taas tutkimuksen mukaan liitetä negatiivissävytteisiä sanoja. Van der Veen ja Bleich toteavat, että tämän teorian ja tutkimuksen tulosten mukaan ateismivastaisuus ja ateismiin kohdistuvat ennakkoluulot näyttävät johtuvan ensisijaisesti ihmisten käsityksestä ateismista abstraktina ryhmänä, eikä tiettyjen ateistien käytöksestä tai katsomuksesta. Tutkimuksessa itse asiassa tuodaan esille, että tunnettujen ateistien käsittely mediassa on yleisesti jopa myönteisempää, kuin muiden tuntemattomien ateistien, joten se kumoaa ajatuksen siitä, että nimekkäät ateistit luovat kielteistä suhdetta ateismiin median tai ihmisten silmissä. Tutkimuksen ytimessä on siis ajatus siitä, että vaikka ateismia ja ateisteja kohtaan löytyy ennakkoluuloja, niin ihmisten ennakkoluulot ja kielteiset näkemykset kohdistuvat paljon vahvemmin itse ateismiin, eikä ateisteihin yksilöinä. Ateistisen yksilön maailmankatsomus ei siis itsessään välttämättä liitä kielteisiä ominaisuuksia yksilöön itseensä. (Van der Veen & Bleich 2021, 15.)

Teorialla on oma osuutensa myös omassa tutkimuksessani. Yhtenä tutkimuskysymyksenä onkin, miten tämä teoria sopii suomalaisen uutismedian kenttään, löytyykö samanlaista kahtiajakoa, eroavaisuutta ja sävytteisyyttä ateismia ja ateisteja kohdistuvien sisältöjen suhteen. Nämä yksilöön ja ryhmään kohdistuvan suvaitsevaisuuden erot saavat myös pohtimaan yleisesti uutismedian sisältöä myönteinen ja -akselissa. Tämän lisäksi se osoittaa, miten tärkeätä uutismedian sisällön tutkiminen oikein on, sillä medialla on oma roolinsa erilaisten ennakkoluulojen vahvistamisessa, varsinkin niiden ryhmien kohdalla, joista ihmisellä ei ole suoranaista omaa kokemusta tai tietoa. Jos suomalaisen uutismedian sisällössä löytyy selkeää negatiivisuutta ateismia tai ateisteja kohtaan, on siihen mahdollisuuksien mukaan omasta mielestäni puututtava, tai ainakin se tulee tiedostaa.

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi

Tutkimukseni analyysimenetelmänä käytän laadullista sisällönanalyysiä, jossa aineistoa, eli tässä tutkimuksessa erilaisia joukkotiedotuksen tuotteita, analysoidaan objektiivisesti ja systemaattisesti, ja sillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus. Laadullinen sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jossa etsitään tekstin merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.).

Laadullisessa analyysissä ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan sillä kuvataan ilmiöitä ja teoreettisia tulkintoja näiden ilmiöiden syistä. Laadullista sisällönanalyysiä on kuitenkin myös kritisoitu siitä, että sen avulla saatetaan järjestää kerätty aineisto johtopäätöstä varten, ja tämä aineiston järjestely itsessään olisi tutkimuksen tulos (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.4; 4.4).

Sisällönanalyysi voidaan jakaa niin teorialähtöiseen, teoriaohjaavaan kuin aineistolähtöiseen analyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luvut 4.2) Alustavasti tutkimusta tehdessä pohdin teoriaohjaavan analyysin käyttöä ensisijaisesti, mutta tutkimuksen edetessä selveni, että tutkimuksen sisällönanalyysi oli vahvasti aineistolähtöistä, vaikka pyrin tuomaan teoriaa esille analyysin edetessä. Täten päädyin lopulta aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin, sillä aineisto toimii paljon vahvemmassa roolissa itse analyysissä, kuin tutkimuksessa mainitut teoriat. Aineistolähteistä sisällönanalyysiä kuvataan kolmivaiheiseksi prosessiksi, jossa aineisto 1) pelkistetään, 2) ryhmitellään ja 3) abstrahointi/käsitteellistäminen. Analyysissä siis edetään empiirisestä aineistosta kohti teoriaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.4.3.) Omassa tutkimuksessa pelkistämisessä etsin jokaisesta löytämästäni tekstistä ateismiin ja ateisteihin viittaavan osuuden. Nämä tekstistä löytyvät osuudet ryhmittelen erilliselle dokumentille sen mukaan, mitä teemaa tai aihetta ne ateismiin ja ateisteihin kohdistuvat pelkistetyt tekstiosuudet käsittelevät. Abstrahoinnissa liitän tekemäni analyysin aineistosta osaksi aikaisempaa teoriaa.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi ei ole täysin ongelmaton analyysimenetelmä, ja sitä on kritisoitu. Aineistolähtöisessä analyysissä aikaisemmilla havainnoilla, tiedolla tai teorialla ei tulisi olla merkitystä analyysin toteuttamisessa tai sen lopputuloksen kanssa, ja aineistoa lähestytään sen omilla ehdoilla. Teoria syntyy itse aineiston synnyttämistä havainnoista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.2.) Tämä on kuitenkin ongelmallinen yhtälö, sillä tätäkin tutkimusta ohjaavat tutkimuskysymykset ja teoreettinen viitekehys. Puhdas aineistolähtöisyys on mahdottomuus: teoria ei synny aineistosta sen omilla ehdoilla, vaan teorian tulee tutkijan, jolla on jo omia

ennakkokäsityksiä ja teoreettisia havaintoja analysoitavasta aineistosta ja aiheesta, itse keksiä ja päätellä. (Salo 2015, 172.) Itse näen, että laadullinen sisällönanalyysi usein liikkuu induktiivisen päättelyn, jossa painotus on aineistolähtöisessä analyysissä käytetyssä päättelyn logiikassa, sekä deduktiivisen päättelyn, jossa painotetaan teorialähtöisen analyysin päättelyn logiikkaa, välillä, eikä aineisto- tai teorialähtöinen analyysi ole täysin suljettuna omaan menetelmään. Myös Tuomi ja Sarajärvi ilmaisevat, että abduktiivinen, eli lopputuloksesta lähtevä päättely, jota käytetään teoriaohjaavassa analyysissä, tulee laadullisen tutkimuksen analyysi-prosessissa usein avuksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.2.) Tämä tarkoittaa ainakin omassa tutkimuksessani sitä, että vaikka analyysivaiheessa mennään vahvasti aineiston ehdoilla, ei se kuitenkaan ole täysin irrallaan jo esitetystä teoriasta. Vaikka teoriaohjaava menetelmä olisikin mahdollinen analyysimenetelmä tälle tutkimukselle, on tutkimuksen analyysivaihe silti vahvasti sitoutunut kuvaamaan ja esittelemään itse aineistoa, vaikka teoria toimii jatkuvasti taustalla.

Laadullisessa analyysissä käytännössä pyritään luokittelemaan, teemoittamaan tai tyyppittelemään aineistoa. Tässä tutkimuksessa pyrin tekemään aineiston teemoittelua, jossa laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten teemojen kautta, jotka esiintyvät analysoitavasta aineistosta. Näiden teemojen esiintymistä voidaan sitten vertailla toistensa kanssa. Teemoittelussa painottuu se, mitä teemasta on sanottu, eikä välttämättä, kuinka usein se on tullut ilmi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.1.) Käytännössä omassa tutkimuksessa olen etsinyt artikkeleita, ja koonnut ne erilliselle dokumentille, jonka kautta olen lähtenyt ryhmittelemään niitä erilaisten teema-otsikoiden alle niitä lukiessa ja analysoidessa. Aineistosta löytämäni teemat ovat ateismi koulumaailmassa, ateismin monimuotoisuus, ateismi ja kääntyminen, ateismi muuttuvassa yhteiskunnassa ja kulttuurissa, ateismin ja kristinuskon dialogi sekä ateismiin suhtautuminen yleisesti. Viimeinen teema myös käsittelee ateismin ja uusateismin kritiikkiä, puolustusta ja määrittelyä, ja tässä teemassa pureudun Helsingin Sanomissa 2010 vuoden alussa tapahtuneeseen ateismiväittelyyn, sillä halusin tuoda esille jonkin selkeän ajankohdan valitusta mediassa, jolloin ateismia käsiteltiin aktiivisemmin. Tutkimuksessa esiin tuodut teemat ovat nousseet itse tekstien sisällöistä, eikä niitä oltu päätetty ennen aineiston keräämistä. Tietyt tekstit voivat olla osa suurempaa teemaa, jotka esiintyvät useamman kerran, tai sitten pienempää teemaa, jotka kuitenkin on tutkimuksen aiheen kannalta merkittävä ja kiinnostava. Muutamit artikkelit myös nousevat esille useamman teeman alla, kun taas suurin osa mainitaan kerran yhden teeman alla. Teemat myös leikkaavat osittain toisiaan.

Teemoittelun lisäksi dokumentille olen myös lisännyt oman tulkinnan siitä, antaako analysoitu teksti myönteisen, neutraalin tai kielteisen kuvan ateismista ja/tai ateisteista. Näiden tulkintojen tekeminen siitä, miten tietty teksti arvottaa ateismia ja ateisteja, on kuitenkin prosessin edetessä ollut hyvin hankalaa, sillä tulkinnan tekemiseen ei ole luotu mitään työkaluja, jonka kautta tulkinta voisi mitenkään olla objektiivinen. Suurin osa dokumentille lisätyistä tulkinnoista liikkuvat neutraalin ja positiivisen tai negatiivisen välillä, joka kertoo itselleni tulkinnan tekemisen subjektiivisuudesta ja yleisestä vaikeudesta. Selkeästi, ”objektiivisesti” positiiviset, neutraalit tai negatiiviset tulkinnat olivat pienempi ryhmä verrattuna tulkintoihin, jossa liikutaan oman tulkinnan mukaan neutraalin ja joko positiivisen tai negatiivisen välillä. Koska tulkintojen tekeminen tekstien ateismia arvottavasta sisällöstä oli hyvin subjektiivista, tämä myös vaikutti sisällönanalyysin valitsemiseen analyysimenetelmänä.

Analyysi käytännössä tapahtuu niin, että esittelen tekstien ateismia koskevan sisällön ja yhdistän ne eri teemojen alle, vertaan niitä saman teeman alla oleviin muihin teksteihin, pyrkien mahdollisuuksien mukaan vastaamaan jo analyysivaiheessa esittämiini tutkimuskysymyksiin, varsinkin ensimmäiseen kysymykseen siitä, mitä ja miten ateismista suomalaisessa uutismediassa kirjoitetaan, sekä toiseen tutkimuskysymykseen, jossa pyrin etsimään toistuvia aiheita ja teemoja tekstien välillä. Vaikka analyysi on aineistolähtöistä, pyrin kuitenkin pitämään van der Veenin ja Bleichin teorian (2021) myös osana analyysia, ja aika ajoin analyysin edetessä tekemään tilaa pohdinnalle, jossa käyn läpi analyysin tuloksien ja teorian yhteensopivuutta.

4.2 Aineiston esittely ja rajaus

Aineistolähteinä käytän Ylen ja Helsingin Sanomien artikkeleita, jotka löytyvät niiden nettisivuilta. Yle News Labin kyselytutkimus on selvittänyt suomalaisten ensisijaisia uutislähteitä ja kuinka luotettaviksi ne heidän mukaan koetaan. Vuoden 2023 kyselytutkimus toteutettiin nettikyselynä Norstatin kuluttajapaneelissa vuoden 2023 lokakuussa ja marraskuussa, ja kyselyyn vastasi Manner-Suomesta 1200 suomalaista 15–85-ikävuosien väliltä. Kyselytutkimuksen mukaan Ylen ja Helsingin Sanomien verkkouutiset olivat kyselyyn vastanneiden tärkeimpiä uutislähteitä vuonna 2023. Yle ja Helsingin Sanomat koetaan suomalaisten keskuudessa myös kaikista luotettavimmiksi uutislähteiksi, sillä 84% suomalaisista pitää kyselytutkimuksen mukaan ensimmäisellä sijalla olevaa Yleä luotettavana lähteenä, kun taas toisella sijalla olevaa Helsingin Sanomia pitää luotettavana lähteenä 67% suomalaisista. (Müller 2023, 1; 7; 13.) Yle ja Helsingin Sanomat siis toimivat hyvänä aineistolähteenä omalle tutkimukselle, sillä ne tutkimuksen mukaan ovat ne lähteet, joihin he

luottavat ja joita he ensisijaisesti käyttävät uutislähteinä. Helsingin Sanomia on tutkittu myös aiemmin ateismiin liittyvän sisällön suhteen (Taira 2014), joten koen sen järkeväksi sisällyttää omaan tutkimukseen.

Uutismedioiden valinta perustuukin siihen, minkä kautta keskiverto suomalainen lukee uutisensa. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia jokapäiväistä uutisisältöä ateismista, jonka kanssa suomalainen voi olla tekemisissä. On kuitenkin huomioitava, että Ylen ja Helsingin Sanomien välillä ei välttämättä ole suurta eroa sen suhteen, millä tavalla ne suhtautuvat ateismiin tai yleisesti uskontojournalismiin. Jos valitsisin uutismedioiksi toisistaan hyvin erilaisia alustoja, ja laajentaisin uutismedian käsitettä verkkomedian käsitteeseen johon kuuluisi myös kristillisesti painotettua mediaa, se sisältäisi paljon suuremman otannan erilaisia näkökulmia ja lähtökohtia uskontojournalismiin. Täten myös analysoitava aineistokin olisi mahdollisesti paljon värikkäämpää, ja voisimme tehdä selkeämpää vertailevaa tutkimusta eri verkkomedioiden sisällön suhteen. Kuitenkaan tämän tutkimuksen taustalla ei ole halu tehdä vertailevaa tutkimusta eri medioiden välisistä eroista ateismin uutisoinnista. Koska aikaisempi tutkimus suomalaisesta uskontojournalismista keskittyy vahvasti ”arkipäiväiseen” uutisointiin, on minusta perusteltua, että valitsen samanlaisen tulokulman aineistolähteiden rajaamiseen. Tietenkin on myös hyvin yleistä, että tukijat ovat kiinnostuneita niistä medioista, joiden lukijakunta on laajin ja joita luetaan ympäri maata, johon Yle ja HS lukeutuvat suomalaisista medioista.

Valitsin aineistoni 2010-luvulta eteenpäin, sillä Tairan (2014) tutkimus ja analyysi Helsingin Sanomien ateismiin liittyvästä sisällöstä jää 2000-luvun loppuun, ja tästä omaa tutkimusta on hyvää mielestäni jatkaa. Kaikki aineistot on kerätty 1.1.2010 ja 31.12.2024 väliltä. Käytin tutkimuksessa yhteensä 129 artikkelia, joista Ylen verkkojulkaisuja on 49 ja Helsingin Sanomien verkkojulkaisuja on 80. Teemat, joita artikkelit sisältävät, on esitetty taulukossa 1. Muutamat Ylen ja HS:n artikkelit esiintyivät useamman eri teeman alla, jonka vuoksi alla oleva taulukko näyttää artikkelien mainintoja olevan enemmän, kuin artikkeleita yhteensä. Mitään suuria eroavaisuuksia ei taulukon mukaan medioiden välillä ole sen suhteen, mistä aiheesta ne lähestyvät ateismia ainakin omaan kategorisointiin viitaten, mutta lukijoiden julkaistut tekstit, ja näille tarkoitettu oma luku tietenkin vaikuttaa 5.7 luvun numeroihin, mutta myös koulumaailmaan viittaavia tekstejä liittyen ateismiin löytyi osittain lukijoiden julkaistujen tekstien vaikutuksesta Helsingin Sanomista kaksi kertaa enemmän.

Kategoria	Yle	Helsingin Sanomat	Kokonaismäärä mainintoja
5.1 Ateismi ja koulumaailma	9 (16.67%)	18 (22.22%)	27 (20%)
5.2 Ateismin monet muodot	16 (29.63%)	16 (19.75%)	32 (23.70%)
5.3 Ateismi ja kääntyminen	7 (12.96%)	3 (3.7%)	10 (7.41%)
5.4 Ateismi ja muuttuva yhteiskunta sekä kulttuuri	8 (14.81%)	11 (13.58%)	19 (14.07%)
5.5 Ateismin ja kristinuskon välinen dialogi ja suhde	5 (9.26%)	6 (7.41%)	11 (8.15%)
5.6 Ateismiin ja ateisteihin suhtautuminen mediassa	9 (16.67%)	13 (16.05%)	22 (16.3%)
5.7 Ateismin ja uusateismin kritiikki, puolustus ja määrittely Helsingin Sanomissa.	0 (0%)	14 (17.28%)	14 (10.37%)
Yhteensä	54	81	135

Taulukko 1. Aineistojen jakaantuminen ja maininnat analyysilukujen kategorioissa.

Aineiston keräämisen alkuvaiheissa etsin Helsingin Sanomien lehtijulkaisuja Kansalliskirjaston digitaalisista arkistoista, mutta kaikki löytämäni ateismiin liittyvät aineistot löytyivät Helsingin Sanomien nettisivuilta, joten lehtien läpikäyminen oli tarpeetonta. Valitsemieni tekstien lajityypit olivat niin uutisia, kolumneja, esseitä, puheenvuoroja kuin lukijoiden mielipidekirjoituksia. Analysoitavia tekstejä oli tutkimuksen alussa enemmän, mutta useampi niistä putosi pois käytöstä, sillä ne eivät löytäneet selkeästi paikkaa analyysin teemojen alta, tai ne eivät erityisesti tuottaneet mitään uutta näkökulmaa tutkimaani aiheeseen.

Kaikista vaikein asia tutkimuksen aineiston keräämisen suhteen on kuitenkin sen sisällöllinen rajaaminen. Kuten jo mainittu, ateismi käsitteenä ei välttämättä nouse esille uutisissa ja artikkeleissa, joissa käsitellään uskonnonvapautta, uskonnottomuutta ja Vapaa-ajattelijain Liitto

ry:tä. Täten olen rajannut aineiston vain artikkeleihin, jossa selkeästi käytetään sanaa ateismi tai ateisti. Ylen suhteen myös useammassa artikkelissa on voitu käyttää avainsanana ateismia, mutta sana ei kuitenkaan tule missään muodossa artikkelissa esille, ja nämäkin artikkelit olen sulkenut pois aineistosta. Koska rajaus on näin ehdoton, se tarkoittaa tietenkin sitä, että iso osa ateismiin liittyvästä, mutta ei siitä suoraan puhuvasta aineistosta, jää käyttämättä tutkimuksessa. Täten tietyt aineistoissa esiintyvät aiheet ja teemat voivat olla vain pintaraapaisuja siitä, mitä niistä oikeasti kirjoitetaan laajemmin uskonnottomuuden ja uskonnonvapauden käsitysten kautta. Kuitenkin tämä ehdoton rajaaminen edesauttaa tutkimuksen selkeyttä, eikä minun itse tarvitse pohtia, että sopiiko tietyt artikkelit ateismin käsitteen alle vai ei, ja että mitä artikkelin tai kolumnin kirjoittaja on uskonnottomuuden ja ateismin käsitteiden päällekkäisyydestä mieltä.

Aineiston suhteen olen myös rajannut useat ulkomaita koskevat uutiset pois, sillä en näe niiden antavan tälle tutkimukselle mitään uusia ja mielenkiintoisia näkökulmia suomalaisen uutismedian uskontojournalismin kenttään, sillä useat ulkomaan uutiset ateismista ovat vain muista uutislähteistä käännettyjä uutisia ja artikkeleita. Niitä on hankala sisällyttää tähän tutkimukseen johdonmukaisesti ilman, että ne ovat oma erillinen kategoria kaiken muun aineiston lisäksi, joita tutkia omana asiana ja joihin tulisi kohdistaa omia tutkimuskysymyksiä. Näiden ulkomaiden ateismia koskevien uutisten lisääminen aineistoon myös tarkoittaisi aineiston määrän paisumista entisestään. Poikkeuksena tähän rajaukseen on kuitenkin artikkelit, jotka ovat kirjoittajan tai journalistin omaa kädenjälkeä ja kommentointia ulkomaiden ateismiin liittyvistä uutisista.

Vaikka olen pyrkinyt sisällyttämään kaiken löytämäni aineiston 1.1.2010–31.12.2024 väliltä jotka sopivat tekemääni rajaukseen, aineiston ulkopuolelle kuitenkin jää siis paljon uutisia ja artikkeleita, joita tutkimus ei ota huomioon. Tarkka rajaus kuitenkin edistää johdonmukaisuutta tutkimuksessa, sekä antaa myös mahdollisuuksia laajempaan jatkotutkimukseen myöhemmin.

5 Ateismi Ylen ja Helsingin Sanomien sisällöissä 2010–2024 välillä

5.1 Ateismi ja koulumaailma

Keskustelu uskonnonvapaudesta, uskonnon monimuotoisuudesta ja uskonnottomuudesta koulumaailman kontekstissa kuohuttaa mediassa silloin tällöin. Erilaiset aiheet saattavat koskettaa esimerkiksi uskonnollisten juhlapyhien esiintymistä koulujen tiloissa, uskonnollisten perinteiden olemassaoloa tai uskonnon opetusta. Koska jokaisella ihmisellä on jonkinlainen kokemus koulumaailmasta, on monella siis myös siellä esiintyvien uskonnollisten elementtien suhteen jonkinlainen mielipide, ja uskoisin, että tämä juuri tekee aiheesta median näkökulmasta mielekkään. Vaikka iso osa aiheen uutisoinnista uutisoidaan uskonnonvapauden ja uskonnottomuuden kautta, löytyy myös artikkeleita, jossa on mainintoja ateismista.

Koulujen uskonnonopetus on ollut ei-tunnustuksellista vuodesta 2004 lähtien, ja uskonnonopetuksen pääpaino on eettisyydessä ja yleissivistyksessä. Ylen uutisartikkelissa tuodaan esille, että tämä ei kuitenkaan ole täysin moitteeton linjaus, vaan se on saanut kritiikkiä ateisteilta, joiden mukaan uskontoa ei tulisi opettaa kouluissa lainkaan. Uutisartikkelissa ei kuitenkaan maalata pelkästään ateisteja kriitikoiksi, vaan myös monet uskovaiset ovat kritisoineet linjausta, sillä he haluavat uskonnotunneilla opetettavan, että Jumala on olemassa (Tiittula 2012.) Niin ateisteista kuin uskonnollisista siis löytyy artikkelin mukaan ääripäitä, mutta enemmistö kuitenkin on tyytyväinen linjaukseen.

Media on kirjoittanut aktiivisesti koulujen uskonnonopetuksesta, sen tulevaisuudesta ja yhteisestä katsomusaineesta vuosien varrella. Muslimi Rahman Habib pohtii, kuinka hedelmällistä olisikaan, jos katsomusaineiden tunneilla kristityt, ateistit ja muslimit voisivat keskustella avoimesti, ja kuinka tärkeää eri uskontokuntien lapsien tutustuminen toisiinsa on (Rahman 2010). Pääkaupunkiseudun ateistien puheenjohtaja Jouni Luukkanen taas väittää, että ET-oppilaiden pakottaminen yhteisten maailmanuskontojen opetukseen on vastoin ateistien perus- ja ihmisoikeuksia, ja että ehdotukset tällaisesta yhteisestä katsomusaineesta, jota kirkon ja uskonnonopettajien liiton lausunnoissa ollaan esitetty, ovat verrattavissa siihen, että hän vaatisi pakollista ateistien uskontokritiikin opetusta (Luukkainen 2010). Toisessa Helsingin Sanomien artikkelissa Luukkainen taas on huolissaan, että yhteisessä katsomusaineessa elämäkatsomustieto jää luterilaisen maailmankatsomuksen alle. Samassa artikkelissa muiden uskontokuntien opettajat myös näkevät ongelmia, että enemmistöuskonnon opettajat opettaisivat yhteisen katsomusaineen oppitunteja, kuin myös pohtivat

oman uskonnon oppimisen oikeuden toteutumista. (Grönholm 2013.) Veikko Pöyhönen kirjoittaa, että jotta yhteinen katsomusaine onnistuisi, sen on oikeasti oltava kaikille yhteinen, poikkeuksetta: aineen on kerrottava objektiivista tietoa niin uskonnoista kuin muista katsomuksista, kuten myös ateismista (Pöyhönen 2015). Kolmen helsinkiläisopettajan kehittäämä aloite yhteiselle katsomusaineelle on ajateltu olevan niin uskovaisten salaliitto kuin ateistien yritys ajaa uskonnot pois (Aalto 2015). Ylen artikkelissa arkkipiispa Jukka Paarma pohtii uskontotuntien määrän vähenemistä. Paarma sanoo, että tuntien korvaaminen yhteisellä etiikalla on arveluttavaa, koska etiikkaa ei välttämättä voida irrottaa sen uskonnon ja uskonnon arvojen kontekstista, koska se tekisi etiikasta vain relatiivista ja kuvailevaa, eikä täten kasvattaisi oppilaita moraaliseen kannanottoon, vaan kyyniseen relativismiin. Paarma sanoo myös, että näin katsomusaineiden painopiste siirtyisi uskonnottomaan tai ateistiseen suuntaan. (Yle Turku 2010). Niin ateistit kuin uskonnolliset kuten myös enemmistö- kuin vähemmistöuskontojen edustajat näkevät yhteisessä katsomusopetuksessa kritisoitavaa, toisaalta Rahmanin artikkelissa nostetaan myös positiivisia mahdollisuuksia esille.

Oppiaineiden sisältö ja niiden vakaumuksellisuus on aiheuttanut myös keskustelua. Helsingin Sanomien lukijakirjoituksessa Jaakko Kangasperko kirjoittaa koulujen evoluutioteorian opetuksesta, että koulussa ei tule opettaa tunnustuksellista uskontoa, mutta ei myöskään ateismia. Hänen mukaansa jos kouluissa opetetaan totuutena ateistinen väite, että elämä syntyi sattumalta ja kehittyi mutaatioisattumien avulla nykyiseen muotoonsa, on kyse uskonnollisesta vakaumuksesta, sillä todisteet tästä puuttuu. (Kangasperko 2012.) Tähän Arttu Jakonen vastaa toisessa artikkelissa, että Kangasperko esittää virheellisen käsityksen ateisteista, sillä ateisteilla ei ole yhdenmukaista linjaa siitä, mitä he ajattelevat elämän tarkoituksellisuudesta tai elämän synnystä. Vakaumukselliset ja tieteelliset näkemykset on syytä erottaa opetuksessa, ja että evoluutioteoria ei ole uskomuksia, vaan tiedettä. (Yli-Kovero 2012.) Arko Salminen taas pohtii, mitä on objektiivinen uskontojen käsittely, ja tulisiko muka ateistien päästä se määrittelemään, miten uskontoa opetetaan koulussa objektiivisesti. Salminen myös sanoo, että monet aineet ovat vakaumuksellisia, joista ei kuitenkaan puhuta vakaumuksellisina, ja tätä hän kutsuu indoktrinaatioksi. Salmisen mukaan esimerkiksi evoluutioteorian opettaminen on indoktrinaatiota, ja lopettaa lukijakynänsä toteamalla, että uskonnonopetus on kouluissa objektiivisempaa kuin moni muu aine nykyään on. (Salminen 2012.)

Toimittaja Hannes Nissinen (2023) kirjoittaa Ylen Kulttuuricocktail-esseessä, että peruskoulu pilasi häneltä kristinuskon, ja hän kuvailee nasevasti olevansa tunnustuksellisen uskonnonopetuksen uhri. Tekstissä hän kirjoittaa, että ollessaan kymmenen, hänen matikanopettajansa kertoi kahdesta eri

ihmeestä, jossa rukoilun avulla perheet selviävät taianomaisesta tukalista tilanteista, niin liikenneonnettomuudesta kuin bensenin loppumisesta aavikolla. Nissinen kertoo, että nämä ihmeet ovat iskostaneet hänen päähänsä ajatuksen uskovaisista naiiveina ja lapsekkaina ihmisinä, kun taas uskonnottomat ovat valveutuneita ja fiksuja. Nissinen itse vitsailee olevansa vihainen ateisti. Nissinen myös pohtii omien muistikuvien täsmällisyyttä, ja päättääkin kysyä asiasta lapsuudenkaverilta, jonka mukaan matikanopettajan kertomukset olivat totta. Myös uskonnonopettaja oli taannoin kertonut hänelle hammashygienian olleen Jeesuksen aikakautena parempi. Nissinen ja hänen lapsuudenkaverit molemmat toteavat, että nämä järjettömät kertomukset kouluissa ovat aiheuttaneet vieraantumisen uskonnosta ja uskonnollisesta instituutiosta. Nissisen teksti jatkuu kuitenkin niin, että aikuisiällä hän on perustanut Vihaisten ateistien raamatturyhmän, jossa hän on tutustunut raamattuun perusteellisemmin. (Nissinen 2023.) Tekstin tärkein merkitys tämän luvun kannalta on kuitenkin se, että tunnustuksellinen uskonnonopetus voi johdattaa ihmisiä ”vihaisen ateismin” tielle.

Omia kokemuksia ateistina alakoulussa muistelee Ylen kolumnissa Katja Kettu, jossa hän kirjoittaa vaikeista ajoistaan ateistilapsena. Hän kertoo esimerkin, jossa koulun uskovainen opettaja ei pitänyt siitä, että hän ei laulanut aamu- tai loppupäivävirttä. Täten hänen koulupäivät pitenevät useampana iltapäivänä, kun häntä pakotettiin laulamaan virttä ennen kuin hän ja muut lapset pääsisivät lähtemään kotiin. Kettua itketti, mutta virsiä hän ei kuitenkaan laulanut painostuksesta huolimatta. (Kettu 2017.) Artikkelin jatkuu hyvin uskontokriittisenä tämän muistelmaan jälkeen. Ketun ja Nissisen tekstit kertovat siitä, miten koulumaailman auktoriteetit ja heidän uskonnolliset katsomukset voivat vahvistaa omaa ateismin identiteettiä negatiivisten kokemusten myötä, kuten myös vahvistaa kriittisyyttä ja yleistä negatiivista kantaa uskontoihin.

Ateistin näkemys uskonnonopetuksesta ei kuitenkaan ole aina kielteinen. Ylen uutisartikkeli esittelee Marjaana Kavoniuksen väitöskirjan tuloksia pääkaupunkiseudun yhdeksäsluokkalaisten kokemuksia katsomusaineiden opetuksesta. Uutisessa tuodaan esille, että oppilaat eivät aina identifioitu oman oppiaineensa mukaan, esimerkiksi islamin ja luterilaista uskontoa opiskelevat nuoret oppilaat, jotka kuitenkin identifioituvat ateisteiksi. Nämä ateistiksi identifioituvat oppilaat kokivat, että aineenopettajat kertoivat uskonnosta monipuolisesti sekä auttoivat ateisteja ymmärtämään uskonnollisuutta paremmin, eli uskontoa opiskellaan mielellään, jos opettaja on hyvä. (Eromäki 2021.) Helsingin Sanomissa julkaistussa lukijan mielipiteessä Henna Kalliskota toteaa, että ateistina hänen mielestään uskonnontunneista oli hyötyä kouluaikoina, eikä se ollut

vakaumuksellista vaan eri uskontojen historiaan ja käytäntöihin tutustumista (Kalliskota 2023). Eromäen uutisartikkeli painottaa opettajien tärkeyttä oppilaiden uskonnonopetuksen kokemuksissa, ja tämä opettajan tärkeys kokemusten luojana näkyy myös Nissisen ja Ketun teksteissä, joissa opettajien puheet ja saarnat nähdään erityisesti negatiivisessa valossa, tai muuten heidän katsomustaan ja sen tyrkyttämistä kritisoidaan. Nämä kokemukset muistuvat heillä vieläkin hyvin mieleen, ja ne ovat ainakin jossain elämänvaiheessa vahvistaneet artikkelien kirjoittajien maailmankatsomusta ja ateismia. Kalliskota puolestaan näkee ateistina uskonnontunnit positiivisessa valossa.

Eromäen uutisartikkeli antaa ateistiksi identifioituvista oppilaista mielestäni positiivisen sekä avarakatseisen kuvan nuorista, jotka pyrkivät omasta maailmankatsomuksesta huolimatta ymmärtämään ympäröivää maailmaa ja sen uskontoja, kunhan opettajaksi on valitut oikea ihminen uskontoa opettamaan. Tätä uskontoihin kohdistuvaa kiinnostusta ja ateistien sopivuutta uskonnolliseen kontekstiin koulumaailmassa tuodaan esille myös Ylen uutisartikkelissa, jossa Suomen kristillisen yhteiskoulun rehtori kertoo, että vaikka heidän opetus on kristillisen arvomaailman mukaista, on heidän kouluissaan opiskelijoina myös ateisteja ja muslimeja (Laakso 2015). Nissisen ja Ketun tekstien negatiiviset kokemukset uskonnonopetuksesta ja koulujen uskonnon käsittelyssä saavat vastapainoa Eromäen ja Laakson teksteistä, joissa ateistit näyttävät olevan kuitenkin kiinnostuneita oppimaan ja jopa opiskelemaan kristillisiä arvoja painottavassa koulumaailmassa.

Pastori Petri Tikka muistaa kouluajoistaan filosofian opettajan, joka oli avoimesti ateisti. Helsingin Sanomien artikkelissa hän kertoo, että kyseinen opettaja oli sen verran ärsyttävä, että se haittasi hänen järjestelmällistä ajatteluaan. Filosofian opettaja antoi myös uskonnon näkökulmasta tehdystä esseestä hänelle nelosen, joka oli Tikan mielestä epäreilua, mutta vahvisti hänen tahtoaan opiskella papiksi. (Pettersson 2013.) Ateisti-opettajatkin voivat siis myös omalla opetuksellaan vaikuttaa uskovien oppilaiden näkemyksiin. Vaikka tämän artikkelin perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä Tikan asennoitumisesta ateismiin, tuskin se olisi tullut tässä artikkelissa esille, jos yleinen kuva ateisteista ei oli jokseenkin kriittinen. Oli niin tai näin, opettajien maailmankatsomus sekä uskonnon, kuin muidenkin aineiden opetus, jossa käsitellään uskontoja, puhuttaa mediassa.

Uskonnonopetuksen ja katsomusaineiden lisäksi mediassa puhutaan myös uskonnollisten juhlien ja traditioiden esiintymisestä kouluissa. Ylen kolumnissaan Mikko Maasola kirjoittaa, että varma

kevään merkki on keskustelu siitä, kuinka Suvivirsi halutaan pois kouluista. Maasolan mukaan yhä useampi yhteiskuntakriittinen ateisti vaatii Suvivirttä kotilauluksi niille, jotka sitä vielä rakastaa, koululaiset kuitenkin oppii uuden ”kesälomanaloituslaulun”, josta tulee heille rakas. Maasola alleviivaa, miten Suvivirsi on laulu, jota nauttiessa melkein parantuu ja ahdistus häviää, eikä ajatus ole ollenkaan missään uskonnollisessa, vaikka Maasola sanookin kuulevansa enkelten äänen Suvivirttä kuunnelleessa. (Maasola 2014.) Kaarina Tonteri kirjoittaa Helsingin Sanomille, että Suvivirren veisuu ei ole uskonnon harjoittamista, ja eivät ateistitkaan varmasti pidä sunnuntaivapaata uskonnon harjoittamisena, vaikka sen juuret ovat pyhänpäivän vietossa (Tonteri 2012). Ville Similä kirjoittaa Helsingin Sanomien sarkastisessa kolumnissaan vuosittaisesta ”suvivirsisodasta”, että vakaumuksellinen ateisti ei voi väittää, että vanhan perinneviisun kuten Suvivirren laulaminen olisi hirveä vääryys, jos koulun enemmistö sen laulaa haluaa. Hän myös kuitenkin jatkaa, että mitään ongelmaa ei pitäisi olla siinäkään, että virret veisataan erikseen toisissa kevätjuhlissa. (Similä 2012.) Mari Koppisen Suvivirteen liittyvässä kolumnissa Koppinen kirjoittaa, että myös ateistit haluavat laulaa Suvivirttä (Koppinen 2014). Toisaalta ateisti Lauri Ojala suivaantui, kun kevätjuhlissa alettiin laulamaan suvivirttä seisaaltaan ilman ennakkovaroitusta, ja hän näkee tämän syrjintänä. (Salomaa 2024.)

Suvivirsi siis selkeästi kuohuttaa mediaa. Maasolan tekstissä tuodaan esille kriittinen näkökulma ateistien vaatimukselle poistaa Suvivirsi kouluista, ja se antaa kuvan ateisteista ilonpilajina, jotka eivät voi vain irrottaa Suvivirttä sen ilmiselvästä uskonnollisesta taustasta ja vaan nauttia hyvästä musiikista ja perinteestä muiden kanssa. Similä myös tuo esille sitä näkökulmaa, että eihän Suvivirsi ketään vahingoita, eikä sen laulaminen ole vääryys, mutta pyrkii myös sovittelemaan kirjoittamalla, että ei luulisi sen olevan ongelma, että viisua veisataan muualla. Tonteri puolestaan kehottaa ateisteja pohtimaan muiden kristillisten juurien näkymistä omassa arjessa, haluten ehkä korostaa sitä, miten se on tekopyhää nauttia sunnuntaivapaista, mutta samalla kritisoida Suvivirren veisuuta koulun kevätjuhlissa. Lauri Ojala kuitenkin puhuu ateistina sen puolesta, että Suvivirren esittäminen koulujen kevätjuhlissa on syrjintää, eikä se kuulu kouluun siitä huolimatta, vaikka Koppisen mukaan myös ateistit haluavat laulaa tätä suomalaiseseen perinteeseen kuuluvaa virttä.

Näkemyks ateisteista uhkana suomalaiselle (uskonto)perinteille ei lopu vain Suvivirren poistamiseen, mutta myös koulussa vietettäviin joulujuhlisiin. Ylen kolumnissa Koponen kirjoittaa, että hän ei ymmärrä jouluperinteiden kieltämistä kouluissa ”uskontohygienian” takia. Koponen kirjoittaa, että seiminäytelmää ei kuulemma saisi enää näyttää eikä virsiä laulaa, kun joku vähemmistöuskovainen

tai ateisti vain loukkaantuisi. Koponen ihmettelee, miten vaarattomasta perinteestä on tullut pelottavaa propagandaa, ja vastaakin tähän, että kukaan lapsi ei mene rikki muutamasta Jeesus-leikistä, ja jos traumoja syntyy, ne voi sitten aikuisiällä käydä terapiassa läpi. (Koponen 2010.) Peruskoulun lehtori Jari Juutinen kirjoittaa Helsingin Sanomissa, että hän on ateisti, mutta hän harkitsee protestiksi takaisin kirkkoon liittymistä, sillä uskonnottomien tosikkous on vastenmielistä, sillä he hyökkäävät koulujen ja päiväkotien suomalaista perinnettä, kuten joulujuhlia vastaan (Juutinen 2010). Itseään myös ateistiksi itseään kutsuva Jouni Niskanen kirjoittaa Helsingin Sanomissa, että koulujen jouluperinteistä luopuminen on outoa ja pöyristyttävää, sillä demokraattisen oikeusvaltion enemmistön perinteistä luovutaan vähemmistöjen vuoksi. Niskanen vilauttaa jopa leijonatunnuksesta, siniristilipusta ja Maamme-laulusta luopumisesta seuraavaksi. (Niskanen 2010.)

Näissä teksteissä ateistit nousevat yhdeksi syntipukiksi, jotka romuttavat hyväksi todettuja kristillisiä, suomalaisia koulussakin esiintyviä perinteitä. Tekstien sävy ateismia ja ateisteja kohtaan on jokseenkin syyllistävä ja kielteinen, sillä ateistit eivät suostu kulttuuristamaan valtavirran uskontoa, joka esitetään artikkeleissa helppona ja vaivattomana asiana. Kulttuuristumisella tarkoitetaan uskonnollisten symboleiden ja käytäntöjen luokittelua kulttuuriksi ja perinteeksi, ja suvivirsikeskustelu on yksi esimerkki kristillisyyden kulttuuristumisesta osaksi suomalaista perinnettä. Kulttuuristumisesta täten hyötyy se enemmistö, jonka uskonnollisuus kulttuuristuu osaksi perinnettä ja kulttuuria, jättäen uskonnollisuuden sivuun. Suvivirren puolustajat siis oikeuttavat suvivirren laulamisen osana perinnettä ja kulttuuria, ei uskontoa, ja perinnettä ja kulttuuria vastaan on hankalampi asettua, kuin uskontoa. (Taira 2019, 17.)

Myös koulun ruokarukoukset ja aamuhartaudet ovat nousseet puheenaiheeksi mediassa. Pastori Erkki Auranen väittelee Helsingin Sanomien julkaisemassa lukijan mielipidetekstissä koulujen ruokarukouksien säilyttämisen puolesta. Hän huomauttaa, että suurin osa suomalaisista on kristittyjä, ja siksi ruokarukouksen vastustamista ei voida argumentoida uskonnonvapauden nimissä, sillä se ei olisi demokratiaa, vaan vähemmistödiktaturia. Auranen kirjoittaa, että ateistien ja muiden uskonnottomien sekä uskontojen kannattajien tulisi uskaltaa antaa Kristuksen nimen näkyä ja kuulua suomalaisessa yhteiskunnassa, sillä eihän se ketään vahingoita. (Auranen 2010.) Helsingin Sanomat myös uutisoivat, että ateistijärjestöt ovat vihastuneita Espoon kaupungin sivistystoimen ja seurakuntayhtymän solmimasta sopimuksesta, jossa määritellään minimimäärä hartauksia ja seurakunnan aamunavauksia Espoon kouluissa. Vapaa-ajattelijoiden mielestä

uskonnolliset rituaalit eivät kuulu kouluun, ja ne rikkovat vakaumuksen vapautta. (Palttala 2011.) Artikkeleissa tuodaan esille erilaisia koulun perinteitä, joissa on selkeät uskonnolliset juuret, ja niitä niin puolustetaan kuin vastustetaan. Aurasen ajatus siitä, että kristilliset perinteet kouluissa eivät ketään vahingoita, toistuu jälleen kerran, kuten Kuposen tekstissä.

Yle uutisoi lokakuun lopulla 2024, kuinka uskonnoton oppilas sai 1500 euron hyvityksen siitä, että sisällöltään kristillistä koulun tapahtumaa, johon uskonnoton oppilas osallistui tätä tietämättä, mainostettiin kaikille sopivaksi. Tämä uutinen keräsi useita kommentteja, joista Yle poimi kuusi kysymystä, johon Helsingin yliopiston professori Titus Hjelm vastaa Ylen artikkelissa. Ensimmäisessä Ylen poimimassa kysymyksessä Hjelm vastaa siihen, miksi halloweenia saa juhlia kouluissa, mutta Jeesusta ei. Hjelm sanoo, että kysymys on ensisijaisesti uskonnonvapaudesta, ja uskonnonvapaus ei ole uhattuna, jos juhlaa ei mielletä uskonnolliseksi, ja hyvin harva mieltää halloweenin uskonnolliseksi. Hjelm toteaa, että uskonto on menettänyt kristillistä statusta ja merkitystä, ja näin siihen on helppo osallistua katsomuksesta huolimatta, mutta kun taas lauletaan Enkeli taivaan, mennään jo uskonnollisuuden rajoilla. Kysymys uskonnonvapaudesta liittyy myös seuraavaan Hjelmin vastaamaan kysymykseen, jossa kysyttiin, voidaanko ateismi määritellä uskonnoksi. Hjelm vastaa, että vaikka ateismissä on uskonnon kaltaisia piirteitä, ei sitä mielletä uskonnoksi. Uskonnonvapaus ei myöskään Hjelmin mukaan liity mitenkään ateismiin, vaan niin uskonnollisten ja uskonottomien samanarvoiseen kohteluun paikoissa, joissa erilaiset katsomukset kohtaavat. (Rautavuori 2024.)

Mielestäni Hjelm pyrkii tässä uutisartikkelissa hälventämään uskonottoman oppilaan saaman korvauksen uutisoinnista tuottamaa jännitettä ateismia ja uskonottomuutta kohtaan kertomalla, että niin uskovilla kuin ateisteilla on vapaus uskontoon, ja että oikeus palvelee molempia, eikä yksinään ateisteja. Vaikka ateismia ei juurikaan arvoteta suoraan tekstissä, niin sen sävy on kuitenkin sovitteluvampi, kun se pyrkii puolustamaan ateistien oikeuksia koulumaailmassa. Tässä voidaan huomata myös mediatisaation vaikutus, kun koulumaailman uskontoon ja uskonottomuuteen liittyvät kiistat, joissa myös ateistit ja heidän oikeudet tuodaan välillä esille, ovat yksi keskeinen tapa, millä uskonto näkyy suomalaisessa mediassa.

Näiden artikkelien perusteella media näyttää ateismista jokseenkin kielteistä kuvaa, esimerkiksi suomalaisten perinteiden rikkojana koulumaailmassa, tosin yksittäisiä ateisteja ei niinkään kritisoida. Itse oppilaina ateistit tuntevat kuitenkin kiinnostusta ja ymmärrystä uskonnollisia

katsomuksia kohtaan ja ovat avarakatseisia eikä välttämättä uskontovastaisia. Uskonnonopetuksella on kuitenkin vaikutusta näihin näkemyksiin, ja sen hyvät ja huonot puolet henkilöityvät opettajiin: hyvät kokemukset uskonnonopettajista edesauttavat avarakatseisuutta ja kiinnostusta uskontoa kohtaan myös ateisteilla. Toisaalta jos kokemus katsomusaineiden opetuksesta ja niiden opettajista on negatiivinen, voi ateismi näyttäytyä hyvin kriittisenä uskontoja ja niiden instituutioita kohtaan, ja nämä kokemukset saavat mediassa palstatilaa. Näyttää myös vahvasti siltä, että uskonnonvapautteen liittyvät diskurssit ovat vahvasti linkitettyinä koulumaailmaan, jossa yksilön oikeuksien ja uskonnonvapauden rajoja joudutaan pohtimaan. Tähän liittyy myös vahvemmin luterilaisen uskonnon ja perinteiden kulttuuristuminen, jonka kautta uskonnolliset elementit koulussa näkyvät osana suomalaista kulttuuria, ja täten ei varsinaisesti loukkaa kenenkään uskonnonvapautta.

5.2 Ateismin monet muodot

Tässä alaluvussa analysoin, miten ateismia identiteettinä todennetaan ja esitetään mediassa, ja kuinka monimuotoisen kuvan media antaa ateisteista. Voimme aloittaa esimerkiksi edellisessä luvussa esitetyn Katja Ketun kolumnista. Kettu kertoo olevansa lapsena ateisti, jota kiusattiin niin päiväkodissa ja alakoulussa, koska ei kuulunut kirkkoon, mutta oppi mummoltaan olemaan varma itsestään kiusaajien keskuudessa. Kettu ei nykyäänkään usko kristittyjen Jumalaan eikä kuulu mihinkään uskontokuntaan. Kettu myös sanoo omin sanoin tekstissään, että ”kaikenmaailman hihhuloinnin” saavan hänet voimaan pahoin, ja että hän pitää uskovaisia ihmisiä yksinkertaisina ja epä-älyllisinä. Uskontoja hän taas kuvaa omin sanoin tekstissään valtakoneistona, valhetaituruutena ja ylimielisyytenä. Hyvin negatiivisesta kuvauksesta huolimatta Kettu kuitenkin huomauttaa, että elämä ilman jumaluutta ja tietoa kuoleman jälkeisestä elämästä on kolkkoa ja ankaraa, mutta jumalattomuus myös pakottaa ihmisen vastuuseen omista teoistaan, kun ei ole mitään viimeistä tahoja, joka sinun teot tuomitsevat. Kettu mainitsee tekstin lopussa, että ei hänen mielestään uskovainen ole väärässä uskoessaan, mutta on väärässä tuomitessaan Ketun kriittiset näkemykset. (Kettu 2017). Ketun teksti on hyvin uskontokriittinen ja provosoiva. Ateismi näyttäytyy melkein jopa poliittisena vastarintana uskontoja vastaan, ja Kettu selkeästi arvottaa ateismin uskonnollisuutta järkevämmäksi ja tärkeämmäksi ideologiaksi. Kuitenkin Kettu pyrkii tekstillä myös osoittamaan ateismin tuomaa lohduttomuutta kuolevaisuutta kohdatessa, ja provosoivasta tekstistä huolimatta, ei Kettu halua suoraan kertoa uskovaisten olevan väärässä oman uskonnollisuuden vuoksi.

Samaa uskontovastaista ateismia näkyy myös Venla Kokkosen kolumnissa. Kokkonen kertoo olevansa ateisti siitä lähtien, kun hänen kissanpentunsa kuoli ja hän ei voinut ymmärtää, miten Jumala voisi tehdä jotain niin ilkeää. Vuosien saatossa Kokkonen on huomannut maailman julmuuden, jossa jopa kissanpennun kuoleminenkaan ei ole edes julmimmista päästä. Kokkonen kirjoittaa, että jos Jumala olisi hyvä ja olemassa, maailma ei olisi näin julma paikka, ja mainitsee artikkelissaan uskontojen myös edistävän yhteiskunnallista epätasa-arvoa ja eripuraa, sotia ja yleistä epäloogisuutta ja -tieteellisyyttä, sillä uskonnoissa ei ole hivenen järkeä. Artikkelin lopussa Kokkonen mainitsee uskonnon tyrkyttäjien vastapainoksi oman sloganin ”Sano ei uskonnoille, astu ateismin auvoiseen laivaan” ja ehdottaa ateistien ristiretken aloittamista ja uskontojen kieltämistä uskontojen turmelemassa maailmassa, sillä se olisi askel parempaan maailmaan. (Kokkonen 2016.) Kokkonen edustaa artikkelissa selkeää uskontovastaista ja -kriittistä ateismia, ehkä jopa enemmän kuin Kettu. Kokkonen näkee ateismin ja uskonnon kieltämisen askeleena parempaa tulevaisuutta, ja hänen mukaansa maailman pahuus kumpuaa uskonnoista, niin kuin kolumnin otsikossakin sanotaan. Uskontovastaisuudesta huolimatta, Kokkosen uskontovastainen ateismi ei kuitenkaan mielenkiintoisesti ylety artikkelissa tuomitsemaan itse hengellisyyttä, ja hän tekeekin pesäeroa hengellisyyden ja uskonnollisuuden välille: ”ole hengellinen, mutta älä uskonnollinen.” (Kokkonen 2016). Ateismin uskontokriittiset muodot eivät yleisesti näytä tuomitsevan koko hengellisyyden ja yliluonnollisen skaalaa, vaan perustuu juuri uskontojen kritisoimiseen.

Palaan takaisin edellisen luvun Hannes Nissisen esseeseen, jossa hän vitsailee olevansa vihainen ateisti, ja oletettavan myös ystäviensä olevan. Tästä huolimatta, artikkelin sävy ei ole kuitenkaan selkeän uskontovastainen. Nissisellä on hyviä kokemuksia seurakuntaelämästä ja hän toimi rippikoulussa isosena. Isosena toimiminen kuitenkin toi esille myös ongelmia. Nissinen tunsu valehtelevansa leirinuotion äärellä teineille, kun oli hänen vuoronsa pitää isosen puhe. Samalla isosvuotena toiminut seurakunnan pappi sanoi, että myös Hitlerkin pääsee taivaaseen, jos hän uskoo. Tämä oli Nissiselle liikaa, ja lopetti seuraavana syksynä seurakuntaelämän, kunnes Ylen homoillan seurauksena lopulta erosi myöhemmin kirkosta. Vuosien saatossa Nissinen ei ajatellut uskontoa, mutta ei myöskään julistautunut uskonnottomuuden tukijaksi, sillä niin uskonto kuin uskonnottomuus sisältää ehdottomuutta, joka ei vetoa Nissiseen. Nissisen mukaan uskonnosta ei puhuta ystävien keskuudessa, mutta kun hän otti asian puheeksi ystävän kanssa kesäiltana, hän sai tietää kaverillaan ja monella hänen ystävällään olevan jumalsuhde, joka veti Nissisen sanattomaksi. Tästä inspiroituneena hän perusti vihaisten ateistien raamatturyhmän. Nissinen sanoo, että Jobin kirja oli häntä eniten kiinnostava teksti, ja kertoo samaistuvansa Jobiin. Nissinen käy myös oman

pomonsa ehdotuksesta sielunhoidossa, ja pohtii, onko hän käsitellyt omaa hengellisyyttä liiankin yksinkertaisesti lapsuuden kokemuksien vuoksi. (Nissinen 2023.)

Helsingin Sanomissa julkaistussa kolumnissa Susanne Björkholm (2014) kirjoittaa, että uskovien väite siitä, että ateistit eivät pysty kokemaan pyhää, vihasuttaa häntä. Björkholm sanoo, että hän on ateistina tehnyt pidemmän matkan kuin uskova, sillä hän on päässyt sinne asti, missä hän on hyväksynyt sen, että hän ei ole kummempi kuin muu elämänmuoto tässä maailmassa, ja hänellä ei ole ulkoista tahoja kertomassa pörhistellä ja talloa muita pyhyiden kaipauksen voimin. Björkholmsen sijaan väittää, että vaikka suurin osa uskovaisista ei haluaisi talloa muita, niin kuitenkin laiskimmassa mielen sopukoissa hyväksytään se, mitä jumalan nimessä saa tehdä. Näin uskontoinstituutiot ongelmat kasvavat, kun uskonto antaa itseään suuremman merkityksen, joka oikeuttaa muiden tallomiseen jumalan nimeen. Björkholm kirjoittaa myös, että uskomisen on ajattelun jättämistä puolitiehen ensimmäiseen kohtaan, jossa on hyvä olla, ja vertaa myös uskomista huumeisiin, joilla sumentaa todellisuutta. (Björkholm 2014.)

Nissisen esseessä ”vihainen ateisti” näyttäytyy pohtivalta ja dialogiin valmiilta, jolla on halua ymmärtää uskontoa, ja hän myös luo pesäeroa oman ateismin ja ehdottomien ”uskonnottomien” välille. Raamatusta löytyy hyvää ja samaistuttavaa tekstiä, ja sielunhoidossa käydään mielenkiintoisia keskusteluja papin kanssa. Uskontokriittinen suhtautuminen vähenee artikkelin edetessä, ja ”vihaisen ateistin” leima kuulostaa pikemminkin vitsiltä, kuin oikeasti omaksutulta identiteetiltä. On vaikea sanoa artikkelin lopussa, kuinka vahvasti Nissinen edes identifioituu ateistiksi. Kuitenkin teksti antaa Ketun, Björkholmin ja Kokkosen tekstiin verrattuna uskontoja kohtaan sovittelivamman ja lempeämmän näkemyksen siitä, mitä ateismi voi olla, kun taas Kettu, Björkholm ja Kokkonen edustavat uskontovastaista ateismia, jossa uskonnon nurjapuoliin pureudutaan ja ateismia nostetaan jalustalle yleensä loogisuuden ja humanismin kautta.

Satanismi tuo oman vivahteensa ateismien monimuotoisuuteen. Helsingin Sanomien satanismia koskevassa artikkelissa haastateltiin kahta satanistia, Minister Jenniä ja Dragoniusta. He molemmat innostuivat pakanauskonnoista nuorena, ja päätyivät lopulta ateisteiksi. Dragonius kertoo kuitenkin ehtineen olleensa myös kristinuskossa ja rippileirillä isosena. Artikkelissa sanotaan, että rationaalinen satanismi on ateismin muoto, jossa ei uskosta henkimaailmaan, tuonpuoleiseen tai uudelleensyntymiseen. Vaikka The Satanic Temple järjestönä on ateistinen, se kuitenkin pitää itseään uskonnollisena yhteisönä, ja sen jäsenet kutsuvat yhdistystään seurakunnaksi, ja heillä on

myös omat pyhäpäivät ja uskonnolliset tekstinsä. Jennin mukaan satanismi ja The Satanic Temple edustaa modernia uskontoa, johon ei kuulu yliluonnollisuutta, ja Dragonius huomauttaa, että yleisesti uskonnon määrittelyssä korostuu erityisesti yhteisö, viitaten siihen, että heidän oma uskonto on myös uskontoa, vaikka se on ateistinen. (Väliaho 2023.) Artikkelissa tuodaan esille ateismin ja satanismin yhteyttä, joka tuo uusia vivahteita ateismin eri muotoihin ja ateismi-termin monimutkaisuuteen. Tässä artikkelissa ateismi ei viittaa suoraan uskonnottomuuteen, vaan satanismi nähdään uskontona sen ateistisuudesta huolimatta. Ateismia terminä käytetään siis kiistämään jumalien ja henkimaailman olemassaolon, eikä välttämättä vastustamaan uskontoa, vaikka uskontokriittisyyttä varmasti löytyy satanistien joukossa. Ateismi on artikkelin mukaan rationaalisen satanismin muoto, ja oman tulkinnan mukaan tämän artikkelin perusteella voisi sanoa, että satanistit ovat ateisteja, mutta kaikki ateistit eivät ole satanisteja. Mielenkiintoista olisikin kysyä, ovatko satanistit ensisijaisesti satanisteja vai ateisteja, ja kuinka päällekkäisiä nämä identiteetit ovat. Satanismin lisäksi myös agnostismi tuo uuden ulottuvuuden ateismi-identiteettiin, kun esimerkiksi Tuomas Holopainen sanoo olevansa agnostinen ateisti, joka peräänkuuluttaa tervettä epäilystä, kyseenalaistamista ja keskustelua (Mattila 2018). On vaikea kuitenkin sanoa, miten Holopaisen tituleeraama ”agnostinen ateismi” eroaa ateismista tai agnostismista, mutta on kuitenkin huomionvaraista, että ateisti-identiteetti ei kuitenkaan yksinään ole tarpeeksi selittämään Holopaisen maailmankatsomuksellista identiteettiä.

Myös emeritusprofessori Timo Airaksinen ei niele ateismi-identiteettiä täysin, vaikka sanookin olleensa ateisti koko ikänsä. Hän kuitenkin luonnehtii itseään post-ateistiksi. Airaksisen mukaan ateistit eivät usko jumalaan, kun taas post-ateistin mukaan jumaluuksia on niin paljon ja niistä on niin sekavia luonnehdintoja, ettei niihin voi kuvitella uskovansa. Agnostikkoja Airaksinen taas ei ymmärrä, sillä joko ihminen uskoo jumaliin, tai sitten ei usko, kanta täytyy ottaa. (Gronow 2020.) Airaksinen toteaa siis olevansa ateisti, mutta hän on luonnehtinut itselleen ateismia tarkoittavan identiteetin. Ateismi-termi itsessään ei siis ole tarpeeksi yksityiskohtainen avaamaan hänen maailmankatsomusta. Mielenkiintoisesti Airaksinen myös tarjoaa analyysin ensimmäisen ja ainoan kriittisen näkökulman agnostismiin, ja vaikka tutkimus ei juuri käsittele agnostismia, niin agnostismi kuitenkin esiintyy ateismin verukkeena tai päällekkäisenä identiteettinä useammassa analysoitavassa tekstissä.

Omalta osaltaan myös kulttuurinen kristillisyys ja ateismi voivat olla osittain päällekkäisiä identiteettejä, eivätkä kristinuskon ja ateismi ole toisiaan poissulkevia. Esimerkiksi Ylen uutisessa

kirjoitetaan Konsta Kolehmaisesta, joka ateismista huolimatta haluaa pysyä kirkossa. Kolehmainen arvostaa kirkkoa historiallisena instituutiona, ja pitää tärkeänä, että kirkkorakennuksista ja -taiteesta pidetään verovaroin huolta. Hän pitää myös hyvänä ja tärkeänä asiana kirkon nuorisotoimintaa ja kirkossa järjestettäviä viihteellisiä tapahtumia, jossa ei välttämättä ole uskonnollista sanomaa. Myös kirkon hyväntekeväisyystyö puhuttelee Kolehmaista. Tästä huolimatta Kolehmainen on ateisti, eikä uskonnollisuus kuulu hänen elämäänsä. (Lehtokori 2023.) Helsingin Sanomien kolumneissa Suvi Ahola kirjoittaa, että myös ateistit voivat kuulua kirkkoon ja nauttia joulukirkosta, ja että kirkko ovat yhteisö ja instituutio mihin hän itse ateistina haluaa kuulua, vaikka hän ei usko Jumalaan. Ahola myös siteeraa haastattelemaansa Abba-säveltäjää Björn Ulvaeusta, joka hänkin mielellään maksaa kirkollisveroa vaikka on ateisti, ja näkee arvoa vanhojen kirkkojen ylläpitämisessä. (Ahola 2012; 2013.) Uskonnoton, mutta ei kuitenkaan ateistiksi itseään kutsuva Jaakko Kølhi myös sanoo, että hänkin haluaa pysyä kirkossa, sillä kirkko tekee arvokasta työtä ihmisten parissa (Kølhi 2010). Helsingin vapaa-ajattelijoiden varapuheenjohtaja Pertti Jarla myös vahvistaa, että osa kirkkoon kuuluvista ovat ateisteja (Grönholm 2013). Riku Rantala toteaa olevansa ainakin agnostikko, jos ei ateisti, mutta silti on evankelis-luterilaisen kirkon jäsen, ja äänestää jopa seurakuntavaaleissa. Hän myös sanoo, että ateistin tai agnostikon on vaikea kieltää uskonnollisten rituaalien tärkeys, ja on hienoa, että näitä rituaaleja voidaan harjoittaa suhteellisen demokraattisessa yhteisössä. (Tyttö 2014.) Ateistit ovat siis myös edustettuina kirkon riveissä, ja tämä antaa monipuolisemman kuvan suomalaisista ateisteista.

Ateismiin taipuva agnostikko Henri Vänskä laulaa kuorossa hengellisiä lauluja ja virsiä sielunmessuissa ja kirkoissa, ja toteaa olevansa hengellinen, mutta ei uskonnollinen (Keski-Korpela 2017). Kirkko on rakennus, johon myös ateistit saattavat päätyä jonottamaan pääsyä katsomaan kirkon valotaidetta (Sirén & Matson-Mäkelä 2023) tai muuten tuntemaan rauhaa sen tiloissa (Rintamaa 2016), ja kirkkopalo voi koskettaa ja vavahduttaa myös ateistia (Miettinen 2016). Kirkossa musiikin soidessa, pyhä on läsnä niin, että myös ateisti saattaa pudota polvilleen. Oman uskonnon voi hylätä, ja silti laulaa Jumalasta. (Vilkman 2016.) Myös kullankaivaja ja erämies Keke Kyllönen tapaa virsiä, vaikka on ateisti, eikä usko jumalaan (Ruohonen 2022). Gospelia laulava Hanna-Maria Helenius taas kertoi, että eräs ateisti oli tullut hänelle sanomaan, että ateismistaan huolimatta hänen laulut puhuttelevat häntä (Ylitalo 2014). Ateistiksi itseään kutsuva Rosa Meriläinen sanoo olevansa aktiivinen hartausohjelmien kuuntelija sekä käy mielellään kirkkokonserteissa (Meriläinen 2017).

Helsingin Sanomat keräsivät artikkelia varten lukijoilta kertomuksia, milloin he rukoilevat, johon agnostikoksi, joskus ateistiksi itseään kutsuva vastasi, että kun häntä vietiin hätäleikkaukseen uhkaavan keskenmenon vuoksi, hän silloin pyysi apua edesmenneeltä rakkaalta sukulaiselta. (Väärämäki 2018.) Kirkko, kirkon tapahtumat, kristillinen hyväntekeväisyys ja uskonnollinen taide ja kulttuuri voivat siis hyvinkin vedota ateistiksi identifioituviin ihmisiin, eikä kirkossa käymisen, kirkkoon kuulumisen tai hengellisten laulujen laulamisen nähdä olevan vastakkain tämän ateistisen identiteetin kanssa. Myös rukoilu voidaan uudelleen kontekstualisoida ateistin inhimillisen hädän ja pelon tuottamaksi toiminnaksi, eikä niinkään uskonnolliseksi voimavaraksi. Kirkon ja sen perinteiden kulttuuristuminen näkyy näissä ateistien teksteissä vahvasti: uskontoa ja kirkkoa käsitellään suomalaisesta kulttuurista ja kulttuuriperinnöstä käsin, eikä niinkään uskonnosta.

Suomalaisessa mediassa on esillä ollut myös punkkaritaustainen ja kapinallinen pastori Árpád Kovács, joka pakeni Jugoslavian sisällissotaa Suomeen. Teologiaa opiskellut ja pastorina toimiva Kovács kuitenkin toteaa olevansa 95-prosenttinen agnostikko ja 5-prosenttinen ateisti, ja heikkoina hetkinä hän mainitsee asetelman olevan toisinpäin. Jumalan olemassaolo on hänelle yhdentekevää, sitä ei voida todistaa tai kieltää, eikä se häntä juuri kiinnosta. Uskonto on hänelle inspiraatiota, tunteita ja mielentiloja. (Karppinen 2017.) Asetelma onkin mielenkiintoinen, kun luterilaisen kirkon pastori sanoo joskus olevansa myös ateisti. Luvussa 2.2 olen ottanut esille, että myös ateismi ja kristillisuus voivat olla päällekkäisiä identiteettejä. Kristillisuus voi toimia osana kansallista identiteettiä, jonka kautta rakennetaan yhteyttä suomalaisuuteen, eikä se välttämättä ole yhteydessä omaan hengelliseen identiteettiin tai maailmankatsomukseen, eikä täten vastakkain ateismin kanssa. Esittämäni artikkelit osoittavat, että suomalaisella luterilaisella kirkolla on usean ateistienkin keskuudessa hyvä maine, ja kristillistä kulttuuria ja kirkon toimintaa voidaan nauttia omasta identiteetistä huolimatta. Ateismi voi myös olla vain toteamus siitä, että en usko jumalaan ja uskonnollisuus ei ole osa elämää, ilman sen kummempaa kritiikkiä tai uskontovastaisuutta. Kristillisyyden lisäksi ateismi voi toimia päällekkäisenä identiteettinä ja katsomuksena myös muidenkin maailmankatsomuksien kanssa, esimerkiksi Paavo Osola kertoo Ylen artikkelissa olevansa ”rippikoulutettu buddhalainen ateisti” (Latva-Teikari 2018) kun taas Ellen Salminen kertoo, että voi olla pastafaristi ja ateisti samaan aikaan (Jokelin 2020.)

Kun puhumme Suomessa ateistien ja uskovaisten välisestä suhteesta, se keskittyy laajalti kristinuskon ja ateismin väliseen jännitteisyyteen. Kuitenkin Suomessa on eri uskontoihin ja kulttuureihin kuuluvia ihmisiä, sekä turvapaikanhakijoita, jotka jäävät ateismi ja

uskontokeskustelussa vähemmälle huomiolle. Suomessa asuva irakilaiskirjailija Hassan Blasim, joka nauttii Suomessa olevasta vapaudesta ja mahdollisuudesta kirjoittaa uskonnosta, politiikasta ja seksistä ilman arabimaailman järjetöntä sensuuria. Blasim kertoo olevansa ateisti, mutta hänellä ei ole tarkoituksellista uskontovastaista sanomaa. (Nurmio 2014.) Blasimista on ollut myös Helsingin Sanomissa, jossa hän mainitsee, että hänen novellikokoelmien islamia rienaavasta luonteesta ja omasta ateismistaan huolimatta hän ei halua esiintyä ateismin profeettana (Petäjä 2019). Toisessa Helsingin Sanomien artikkelissa, jossa käsitellään islamofobiaa, Blasim taas kertoo miten hänen ulkonäön tai nimen vuoksi hänet usein leimataan muslimiksi, vaikka onkin ateisti (Huusko 2019).

Kareem Emam on Suomessa asuva egyptiläinen, joka kertoi olevansa peloissaan siitä, miten ihmiset reagoivat hänen julkaisemaan YouTube-videoon, jossa kertoo olevansa ex-muslimi ja nykyinen ateisti. Suurin osa palautteesta oli myönteistä, niin osa oli uhkauksia vankilatuomiosta ja tappamista, mutta nämä reaktiot tulivat ulkomailta, joten ne oli helppo ohittaa. Emamin perhesuhteet tosin hajosivat videon myötä, sillä hänen kotimaassa ateismi on vaikea asia, josta voidaan jopa vangita tai tappaa, vaikka se ei ole laitonta. Suomessa taas voi olla vapaasti ateisti ja ex-muslimi, vaikka ex-muslimit harvoin puhuvat Suomessa avoimesti ja omilla nimillään. (Vatanen 2017.) Intiasta Suomeen muuttanut ateisti, rationalisti ja Rationalist International -seuran perustaja Sanal Edamaruku on sitä mieltä, että Suomessa valtionuskonto ei sotkeudu politiikkaan, kuten Intiassa, jossa hän sai syytteen jumalanpilkasta (Pesonen-Smith 2017). Suomesta turvapaikkaa hakenut Mohammad (nimi muutettu) taas toivoo pääsevänsä osaksi suomalaista yhteiskuntaa, jossa voi olla avoimesti ateisti. Mohammad kertoo, että hänen isänsä tapettiin, sillä hänen isänsä oli rationalistinen ja ”palvoi logiikkaa”, eikä osallistunut samalla tavalla muslimien uskonnollisiin perinteisiin. Shiiamilitia lähettivät Mohammadin perheelle kirjeen, jossa heitä syytettiin ateisteiksi, ja että jos joku heistä kuolee, se on heille opetus. Viikon sisällä Mohammadin pikkuveli kuin isä katosivat, jonka vuoksi Mohammadin äiti lähetti poikansa Eurooppaan. Mohammadin määränpää oli Suomi, joka hänen mukaansa on rauhallinen ja ateistinen, eli uskonnollista vainoa pakenevalle oivallinen. (Mäntymaa 2018.) Artikkelien perusteella voisi todeta, että pakolais- ja maahanmuuttajataustaisten näkökulmasta Suomi on ateistille sopiva maa, jonka valtionuskonto on maltillista, eikä sotkeudu ihmisten jokapäiväiseen elämään tai politiikkaan.

Suomessa syntyneet somalitaustaiset Fatima ja Ifrah (nimet muutettu) ovat ateisteja ex-muslimia, mutta pitävät yllä uskovaisen kulissia pitämällä päällään hijab-huivia omasta ateismista huolimatta, eli he molemmat elävät toistaiseksi kaksoiselämää muslimina ja ex-muslimi ateistina. Ifrah

esimerkiksi tunnustaa, että kun äiti kääntää rukoukseen ”rukoukseen”, vaikka oikeasti selaa kännykkää muutaman minuutin rukouksen ajan. Omasta ateismista he eivät ole kertoneet perheelleen, sillä he pelkäävät, että heidät lähetettäisiin pois Suomesta islamien arvoja noudattavaan maahan, jossa he opiskelisivat Koraania ja islamia. Fatima on kuullut, että entisiä muslimeja on myös uhkailtu väkivallalla tai häädetty pois kodistaan. Ex-muslimit pysyvät Suomessakin usein siis kaapissa, mutta Fatiman ja Ifrahin perustama Suomen ex-muslimit -blogi on tarkoitettu lisäämään tietoa tästä yhteiskunnallisesti tärkeästä asiasta, ja antaa tukea uskosta islamista irtautumiseen. Blogia kirjoittaa myös toinen entinen muslimi Nuura, joka on taas kertonut ateismistaan omalle muslimitaustaiselle perheelleen. Eri muslimiperheillä on erilainen suhtautuminen islamista luopumiseen Suomessa. Nuuran äiti on luopunut jo uskostaan ennen Nuuraa, mutta isälle tyttärensä ateismi oli vaikeampi asia käsitellä. Veljet taas olivat asiasta surullisia eivätkä sitä aluksi hyväksyneet, mutta ovat tottuneet Nuuran ateismiin ajan myötä. Osa Nuuran kavereista myös pistivät välit poikki hänen tultuaan ulos ateistina. Vaikeuksista huolimatta, Nuuran ei ole tarvinnut elää samalla tavalla kaksoiselämää, kuten Fatima ja Ifrah. (Vatanen 2016.)

Eri Suomessa olevilla uskonnollisilla ja kulttuurisilla yhteisöillä on omat suhtautumisensa ateismiin ja uskonnosta irtautuneisiin ateisteihin, jotka voivat erota vahvasti siitä perinteisestä suomalaisen luterilaisen kristinuskon ja ateismin välisestä jännitteestä tai yhteensopivuudesta. Artikkelit ex-muslimi-ateisteista ja turvapaikanhakijoista, jotka pakenevat ateismiin kohdistuvaa vainoa, lisää uusia muotoja siihen ateismin malliin, joita meillä on ennestään. Ateisti ei ole vain ex-kristitty tai uskonnottomassa perheessä kasvaneita kantasuomalaisia, vaan ateisteja on monimuotoinen joukko erilaisia ihmisiä joilla on erilaiset tausta uskonnon ja kulttuurin suhteen. Tämä teema myös alleviivaa uskonnon medioitumisen lisääntymistä, ja miten ihmiset, joiden ääni ei välttämättä kuulu yhteiskunnassa, pystyy median ja internetin kautta levittämään tietoa ja hakemaan vertaistukea, kun näimme Fatiman ja Ifrahin Suomen ex-muslimi -blogista sekä Emamin YouTube-videosta ja -kanavasta.

Viimeisten kahden luvun perusteella on vielä vaikea sanoa, kuinka paljon suomalainen uutismedia vahvistaa van der Veenin ja Bleichin teoriaa (2021) siitä, että ateistien ja ateismin kohdalla olisi selkeää havaittavaa eroa, miten media niihin suhtautuvat. Tähän mennessä käsitellyt artikkelit ovat antaneet puheenvuoroja ateisteille, jotka ovat olleet niin uskontokriittisiä kuin suomalaista luterilaista kirkkoa myötäileviä tavalla jos toisella. Artikkeleista löytyy kritiikkiä ateisteja kohtaan, jossa heitä luonnehditaan suomalaisten uskonnollisten perinteiden rikkojina, ja ateismi saatetaan

myös nähdä liian ehdottomana näkemyksenä. Median mukaan myös maahanmuuttajien ja suomalaisten muslimien keskuudessa, ateistit ja ateismi näyttävät kriittisessä valossa, vaikka media kuitenkin on halunnut antaa äänen niille, jotka ovat kääntyneet vähemmistöuskonnosta ateismiin. Suomalainen uutismedia antaa tilaa ateistien näkemyksille, mutta ateistit näkyvät jokseenkin negatiivisessa valossa. Tämä jokseenkin puoltaa van der Veenin ja Bleichin tutkimuksen (2021) tuloksia, jossa median suhtautuminen ateismiin ja ateisteihin on yleisesti negatiivista, mutta van der Veenin ja Bleichin esittämää teoriaa siitä, että ateisteja ihmisinä ja ateismia ideologina arvotetaan mediassa eri tavalla, ei ole vielä selkeästi havaittavissa tässä vaiheessa analyysia. Media antaa kyllä tilaa ateistien kokemuksille ja näkemyksille, mutta kun ateismista tai ateisteista puhutaan ateistien puheenvuorojen ulkopuolella, voi sävy olla negatiivisempaa ja kriittisempää niin ateisteja kuin ateismia kohtaan.

5.3 Ateismi ja kääntyminen

Ateismin moniin muotoihin liittyy myös se tausta, miten henkilö on päätenyt identifioitumaan ateistiksi. Jotkut henkilöt ovat saattaneet olla ateisteja jo syntymästä, mutta toisille se voi olla monen kokemuksen kautta muodostunut päätös, johon liittyy kääntyminen edellisestä vakaumuksesta ateistiksi. Tarinat ihmisten hengellisistä matkoista ja oman vakaumuksen muodostumisesta löytävät tiensä myös uutismedian piiriin. Edellisissä kappaleissa on tullut ilmi esimerkiksi Katja Ketun syntymästä lähtien opetettu ja omaksuttu ateismi, kuin myös Venla Kokkosen ja Hannes Nissisen kääntyminen ateistiksi. Ateistiksi kuin ateismista kääntyminen luo herkullisia otsikoita medialle.

Oskari Juurikkala kertoo olevansa entinen ateisti hevarinuori. Hän kertoo olleensa nuorena kiinnostunut uskonnoista, mutta hänen kiinnostustaan oudoksuttiin Juurikkalan omassa kaveriporukassa, joten hän alkoi itsekin tuomita uskovaisia ja päätyi ateistiksi, joka samaistui Richard Dawkinsiin. Juurikkala kertoo, että ateistina hän sekä muut ateistit pitivät itseään uskovaisia parempina, sillä he uskovat tieteeseen ja logiikkaan, kun taas uskovaiset satuihin. Juurikkala kuitenkin löysi Opus Dei -järjestön, jonka kautta hän kääntyi katolisuuteen. Hän kertoo tämän olleen Jumalan tahto. (Burtsov 2017.) Uskoon tulleella Juurikkalalla on artikkelin mukaan negatiivinen käsitys ateisteista, jonka mukaan ateistit pitävät itseään uskovia parempina. Samalla linjalla näyttää olevan myös toinen entinen ateistit ja kristinuskoon kääntynyt mediapersoona Tuomas Enbuske. Ylen artikkelissa hän kertoo, että ennen uskoon tulemistaan, hän piti julkisesti uskovaisia tyhminä, ja että ateistit olisivat uskovaisia älykkäämpiä. Enbuske kuitenkin kertoo

olleensa väärässä ja sen olevan osa uskoon tulemisen matkaa. (Caselius 2024.) Juurikkalan ja Enbusken lisäksi Toni Fagerholm kuvaa Helsingin Sanomien artikkelissa olleensa ennen äänekäs ateisti, joka hyökkäsi tapaamiaan kristittyjä vastaan, kunnes hän heräsi itse uskoon ja ryhtyi myös papiksi. Fagerholm vitsailee, että tämä on jumalan huumorintajua, että herätys lyödään heille, jotka pilkkaavat jumalaa eniten. (Laitinen 2010.)

Ateismi näyttäytyy näiden artikkelien perusteella suhteellisen negatiivisessa valossa, jossa ateistit, joko he itse entisinä ateisteina tai muut ateistit, pitävät itseään uskovaisia parempina ja viisaampina, ja joskus jopa hyökkäävät uskovaisia vastaan. Tämän väitteen kumoaminen on ollut osa kääntymisen ja uskoontulon prosessia. Burtsovin (2017) artikkelin suhteen on kuitenkin mainittava, että ateismi itsessään ei ole merkittävä osa uutista, vaan artikkeli käsittelee enemmän itse katolista Opus Dei järjestöä ja sen toimintaa, mutta silti ”Entinen ateisti kääriytyy papinkaapuun” kuitenkin löytyy osana artikkelin otsikkoa. Voidaan ehkä päätellä tästä, että ateistinen kääntyminen kristinuskoon kiinnostaa sen verran, että siitä voidaan muodostaa klikkiotsikko uutiselle, joka ei edes käsittele ateismia sen suuremmin. Kääntymistarinat ja uskoontulemiset eivät välttämättä aina kuitenkaan saa isoja klikkiotsikoita. Ne voivat myös olla pieniä osia suurempia kokonaisuuksia, joihin ei sen kummemmin kiinnitetä tekstissä huomiota: Kokkolan mersuherätyksessä uskoon tulleet ateistit saivat kasteen kirkosta (Karhula 2012), kirjailija ja pappi Vehka Kurjenmiekka kertoo ohimennen ennen olevansa ateisti (Gustafsson 2024), jyvaskyläläinen Vipera kääntyy ateismista satanismiin (Mikkonen 2018), ateistiperheessä kasvanut Abdullah kääntyi islamiin 19-vuotiaana, alkoi Isisin sanansaattajaksi, mutta lopulta alkoi tekemään Isisin vastaista työtä sosiaalisessa mediassa (Tapiola 2015) ja entinen tiukka ateisti Susanna taas kääntyy ateismista, kun näkee unta Äiti Ammasta (Kansanen 2024). Ateisti saattaa myös vaihtaa mielensä kuoleman jälkeisestä elämästä, kun oma läheinen kuolee (Murto 2014). Kaikki kääntymiset ja muutokset maailmankatsomuksessa eivät siis saa isoa palstatilaa, ja ovat vain pieniä ohimeneviä mainintoja osana isompia kokonaisuuksia, jossa käsitellään esimerkiksi uskontoja ja uskovia.

Ylen artikkelissa Lauri Ojala kertoo omasta matkastaan uskovaisesta lapsesta Jumalan kieltäväksi aikuiseksi, jossa hän paini uskon kysymysten äärellä 15 vuotta ennen ateismiin kääntymistä. Ojala halusi uskoa vielä rippikouluikäisenä, mutta ei pystynyt. Ojala kertoo jääneensä omien epäilysten Jumalan olemassaolosta kanssa yksin lapsena ja nuorena, ja samalla turvalliset aikuiset kuitenkin hänen ympärillään uskoivat Jumalaan, siis siihen Jumalaan, joka tuomitsisi uskoaan ja Jumalaa epäilevän Ojalan. Ojala sanoo uskonnon rikkoneen hänessä jotain, ja on uskonnolle instituutiona

katkera, ja nykyään vankkana ateistina taistelee uskontoja vastaan, puolustaen uskonottomien oikeuksia. (Kasurinen 2019.) Artikkelissa tuodaan esille hyvin uskontovastaista ateismia, jossa ateismiin kääntymistä on edesauttanut uskonnolliset traumat. Artikkelin ei kuitenkaan sen vahvemmin käy läpi itse ateismiin kääntymistä, vaikka Ojalan kokemuksesta kerrotaan. Artikkelissa korostetaan uskonottomien oikeuksia niin koulumaailmassa kuin yleisesti yhteiskunnassa, ja Ojalan tarinan osuus on vain osa isompaa teemaa uskontojen näkymisestä ja ”etuoikeuksista” yhteiskunnassa.

Mikä on kuitenkin mielenkiintoista Kasurisen (2019, Burtsovin (2017) ja Caseliuksen (2024) artikkeleissa on se, miten ne tuovat esille yhteiskunnan suhtautumisen uskoviin ja ateisteihin sekä uskonottomiin. Burtsovin (2017) artikkelissa uskonnosta kiinnostunutta Juurikkalaa oudoksutaan kaverien keskuudessa, ja Caseliuksen (2024) artikkelissa Enbuske kertoo, että hän sai uskon tulemisesta ja siitä kertomisen myötä ihmisiltä yhteydenottoja, jotka eivät uskalla kertoa läheisilleen kuuluvansa kirkkoon, ja että kaduilla hänelle tullaan sanomaan, että he eivät kehtaa kertoa olevansa kristittyjä. Kasurisen (2019) artikkelissa Ojala taas kokee, että ateismi on suomalaisessa yhteiskunnassa tabu, ja ateistiksi itseään kutsuminen on vieläkin vaikeaa eikä se ole hyväksyttävää monien silmissä. Ojalan mukaan uskovaiset vähättelevät uskonottomia ja eivät ota heitä tosissaan. (Kasurinen 2019.) Niin uskovaisten kuin ateistien käsitykset siitä, miten yhteiskunta tai oma lähipiiri suhtautuvat heidän maailmankatsomukseen ovat toisiaan vastakkain. Tämä mielestäni osoittaa tietynlaista kitkaa uskovien ja uskonottomien välillä, joka on olemassa yhteiskunnassa, kun kummatkin toteavat, että ”vastapuoli” on heitä vastaan, tai että yhteiskunta yleisesti ei tue heitä ja heidän olemassaoloaan sellaisenaan, kuin he ovat.

Viime luvussa tuli esiin ateismin moninaisuus, ja tässä luvussa tuodaan esille narratiiveja ateismiin ja ateismista kääntymiseen. Ateismiin kääntyneet edustavat usein uskontokriittistä ateismia, ja ateismista kääntyneet näkevät ateismin ja ateistit kriittisessä valossa, tai ainakin nämä narratiivit ovat vahvemmin esillä mediassa. Ateistiksi kääntyneet tietenkin käsittelevät omaa ateistista identiteettiään myönteisestä näkökulmasta ja heillä on halu edistää ateistien ja uskonottomien asemaa Suomessa, ja tämä voidaan nähdä positiivisena näkemyksenä ateisteja ja ateismia kohtaan.

5.4 Ateismi ja muuttuva yhteiskunta sekä kulttuuri

Suomalainen yhteiskunta ja sen uskonnollisuus sekä suhtautuminen uskonnollisuuteen ovat jatkuvassa muutoksessa. Suomalaisväestön uskonnollisuuden muutokset ja yleiset trendit, kuten

maallistuminen ja kirkon aseman heikkeneminen, vaikuttavat suomalaiseen kulttuuriin. Uskonnonvapaus, uskonnon monimuotoisuus ja pelko suomalaisen kulttuurin häviämisestä kristillisistä perinteistä luovuttaessa puhuttelee kansaa ja niin myös mediaa, ja myös ateistit saattavat ottaa muuttuvaan yhteiskuntaan kantaa.

Erilaiset kristilliset toimitukset ja perinteet niin arjessa ja juhlassa ovat muutoksen alla, ja ateistien näkemyksille tästä muutoksesta ja omista kokemuksista löytyy palstatilaa mediassakin. Esimerkiksi Ylen artikkelissa pohditaan kaupan aukioloaikoja pitkäperjantaina, ja kuinka se on nostattanut kiivasta keskustelua Ylen kommenttiosiossa, josta artikkeli on nostanut eri lukijoiden kommentteja. Keskustelussa tulee ilmi niin uskonnollisten kanta siitä, että suomalaisten arvopohja on romahtamassa ja pyhä romutetaan pala palalta. kuin myös erään ateistin kanta, että hän itse tekee töitä kristillisinä pyhinä, niin tasa-arvon nimissä kristillisten tulisi tehdä töitä lauantaisin samalla palkalla, sillä Raamattu pyhittää vain sunnuntain lepopäiväksi. Toisaalta mielipiteitä löytyy myös jotain näiden kahden väliltä, että ei ole väärin pitää kauppoja auki pitkäperjantaina ja rikkoa perinteitä, mutta myös ”vapaamatkustaja-ateisteille” pitkäperjantai on päivä, jolloin hiljaisuutta ei kannata rikkoa, sillä hiljentyminenkin on joskus tarpeen. (Kivioja 2016.) Pääsiäisen lisäksi myös tietenkin joulunvietossa ateisteilla on omat näkemykset. Ylen artikkeli on koonnut lukijoiden näkemyksiä joulunvietosta ja -perinteistä, ja ateistiksi itseään kutsuva lukija kirjoittaa, että ateismista huolimatta hän juhlii joulua ja käy joulukirkossa kuuntelemassa joululauluja. Joulua ei hänen mielestään ole myöskään vain kristittyjen juhla. (Tyhtilä 2015.) Helsingin Sanomien kolumnissa kirjailija ja lakimies Jarkko Tontti taas kirjoittaa, että jouluna ateistit ovat innoissaan pimeimmän päivän päättymisestä, ja että joulun alla niin uskovaiset ja uskonottomat hymyilevät suvaitsevaisesti toisilleen (Tontti 2013). Saska Saarikoski puolestaan kirjoittaa kolumnissaan, että myös eriuskoisten ja ateistien odotetaan hiljentyvän joulunviettoon: ei uskonnon takia, vaan maassa maan tavalla periaatteen vuoksi (Saarikoski 2021). Käsitykset kristillisistä pyhistä ja miten ateismi ja ateistit niihin liittyvät ovat siis moninaiset. Joidenkin mielestä ateisteille ei kuulu kristilliset pyhät ja vapaat, kun taas jotkut ateistit nauttivat kristillisistä juhlista omalla tavalla. Toiset taas näkevät esimerkiksi joulun asiana, joka tuo ihmisiä uskonnosta huolimatta yhteen.

Suomessa kirkosta eroaminen on hyvin selkeä ilmiö, josta ollaan puhuttu mediassa kauan. Ylen artikkelissa kerrotaan, että vuonna 1990 88% suomalaisista kuului kirkkoon, kun vuonna 2022 kirkkoon kuului enää 65% suomalaisista. Artikkelia varten haastateltu Titus Hjelm kuitenkin toteaa, että kaikki kirkosta eronneet eivät ole ateisteja, ja että maallistumisessa on kysymys

välinpitämättömyydestä, tai että uskonnosta saatuja kokemuksia pyritään löytää muualta, esimerkiksi joogasta tai tarot-korteista. (Pulkinen 2024.) Maallistumisesta johtuvaa muutosta suomalaisten suhteesta uskontoon kirjailija Merete Mazzarella kutsuu ”keskiluokan itsestäänselväksi ateismiksi”, jossa ateismia pidetään niin selvänä, että uskonnosta tai ateismista ei keskustella lainkaan, edes jouluna (Yläjärvi 2023). Helsingin Sanomien julkaisemassa artikkelissa haastateltu Insight360-yhtiön asiantuntija ja kouluttaja Mikko Hormia toteaa, että Suomesta on vaikea löytää äkkiväärää täysin uskonnonvastaista ateismia, ja että se on väestötasolla harvinainen ilmiö (Nykänen 2016).

Leena Vilkan toteaa kolumnissaan, että uskonottomuus ja kirkkoon kuulumattomuus eivät vielä kerro mitään ihmisen henkisydestä. Vilka kertoo esimerkiksi monen uskovan johonkin suurempaan voimaan, mutta ei kirkon opettamaan jumalaan. Vilka mainitsee myös, että ateistitkin saattavat etsiä henkistä hyvinvointia, vaikka se ei ilmenisi itse hengellisyyttä. (Vilka 2022.) Helsingin Sanomien uutisessa todetaan, että nykyihminen löytää henkisyyden ilman jumalaa. Tekstissä haastateltu uskontotieteilijä Mikko Sillfors, joka on tutkinut ateistien henkisyydestä kertoo, sanoo että arkiminän ylittävät kokemukset vaikuttavat ihmisten näkökulmaan todellisuudesta, sekä tapaan toimia koko loppuelämän. Näihin kokemuksiin ei kuitenkaan tarvita uskonnon läsnäoloa, vaan esimerkiksi transsendenssin kokemus on itse ihmisluontoon kuuluva mahdollisuus. (Puttonen 2018.) Ajatus ateistien ja uskonottomien monipuolisesta henkisestä identiteetistä, joka ei ole itsestään selvä, näyttää siis olevan varsinkin nykyään jokseenkin ymmärretty asia, ja tämä identiteetin moninaisuus peilaa hyvin 2.2 luvussa viitattuja Salomäen et al. (2020 & 2024) tutkimuksia kuin myös 5.2 luvun sisältöä. Samalla myös selkeä uskonnonvastainen ateismi luokitellaan pieneksi vähemmistöksi myös uskonottomien keskuudessa. Välinpitämättömyys ja puhumattomuus uskontoja kohtaan voivat myös näyttäytyä ateismina, mutta nämä ateismin muodot voivat silti sisältää hengellisyyttä tai kulttuuristettuja kristillisiä perinteitä.

Itse kirkosta eroaminen on aiheuttanut keskustelua ateistien suunnalta, ja kirkosta haluttaisiin selvemmin eron prosessin aikana ja sen jälkeen. Yle uutisoi, että Länsi-Uudenmaan ateistit kantelevat seurakunnan kirjeistä kirkosta eronneille, ja että tämä kirkosta eronneiden osoitetietojen käyttö on lainvastaista. Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio kuitenkin kertoo, että tämä ei ole lainvastaista, ja että seurakunnalla on oikeus ilmoittaa eronneille eroilmoituksen saapumisesta ja tiedustella eroamisen syistä, mutta vain pian eroamisen jälkeen. (Manssila 2011.) Uutinen antaa jokseenkin hankalan ja vaativan kuvan ateisteista ja heidän oikeuksien puolesta puhujista. Myös

uutisen otsikko ”Aarnio siunaa kirjeet kirkosta eronneille” oli varsin sarkastinen, jonka kautta voidaan pohtia itse uutisen kirjoittajan asennoitumista. Toisaalta ateistit eivät olleet tietoisia henkilötietolain kohdista seurakunnan suhteen, niin tarkennus oli tietenkin osuva ja tarpeellinen.

Kirkosta eroaminen synnyttää tarpeita uskonnottomille toimituksille. Yle uutisoi, että nimiäiset syrjäyttävät perinteiset ristiäiset, ja Helsingissä jo puolet lapsista jää kastamatta, ja samaa ilmiötä on havaittavissa muissa suurissa kaupungeissa. Uutisessa kirjoitetaan Nina ja Ville Lehdosta, jossa Ville on jo toisen sukupolven ateisti joka ei kuulu kirkkoon tai usko jumalaan, kun taas Nina kuuluu kirkkoon. Pohdiskelun jälkeen he päätyivät esikoisen nimeämisen kohdalla nimenantojuhlaan ristiäisten sijaan. Uutisessa mainitaan, että ennen vanhaan päätöksessä mentiin enemmistön, eli kristittyjen, mukaan, mutta nyt tässä on tapahtunut muutosta, kun nimiäiset ovat yleistymään päin. Tätä valintaa usein perustellaan sillä, että lapsen tulee tehdä oma päätös kasteesta ja omasta uskonnosta. (Miettinen 2012.) Helsingin Sanomien lukijakirjoituksessa Noora Valkila mainitsee, että haluaa vauvalleen evankelis-luterilaisen kirkon papin siunauksen, mutta ei kristillistä kastetta. Valkila mainitsee kuuluvansa kristilliseen seurakuntaan, kun taas vauvansa isä on ateisti. Hän keskusteli kahden kirkkoherran kanssa siunauksesta, ja kummankin mukaan Helsingin hiippakunnassa on päätettyä pysyä pois nimeämistilauksista, niiden kasvaneesta suosiosta huolimatta. Ongelmaksi kai nähdään, että tahdottomia lapsia ei yksioikoisesti liitetä kirkkoon. Valkila kuitenkin ihmettelee, miksi avioliitto ateistipoikaystävänsä voidaan siunata, mutta vauvan siunaaminen ei onnistu. Valkila ymmärtää nyt kirkosta eroamisen uudella tavalla, sillä näyttää siltä, että kirkko ei siedä erilaisuutta. Hän jatkaa korostamalla sitä, miten ensimmäinen asia, mitä hän kirkollisveron maksajana pyytää kirkolta, lapsensa siunaamista, ammutaan alas keskustelusta ja miltei anelusta huolimatta. (Valkila 2012.) Suomen muuttuva uskonnollinen kenttä, maallistuminen ja kirkosta eroaminen luovat uusia tarpeita niin uskovaisten kuin ateisteille heidän elämänsä varrelle. Evankelis-luterilaista kirkkoa ja sen kulttuuristettuja perinteitä ja symboleja ei välttämättä haluta täysin hylätä edes ateistien keskuudessa, ja ne halutaan pitää osana elämää ja sen tärkeitä etappeja. Toinen asia tietenkin on, miten hyvin kirkko pystyy tai haluaa vastata näihin tarpeisiin.

Kirkosta eroaminen synnyttää keskustelua myös itse uskovaisten keskuudessa. Kajaanin seurakunnan kirkkoherra Marko Miettinen esimerkiksi pohtii nuorten eroamisen syitä. Hän tarkastelee eroamista nuoren itsenäistymisen ja riippumattomuuden kautta. Ateismin suhteen hän mainitsee ”erään tutkimuksen”, jonka mukaan on muodikasta olla ateisti, ja sillä osoitetaan henkistä riippumattomuutta ja omaa vahvuutta. Miettinen ottaa kuitenkin myös esille, että instituutiot

koetaan etäämpinä nykyään, ja että kirkon mahdollisuudet toimia yhteisönä ovat rapistuneet. (Heikura 2014.) Miettinen näkee ateismin muoti-ilmiönä, jonka avulla nuori esittää omaa riippumattomuutta instituutioista. Näkemys on varsin negatiivinen ja kyyninen, eikä se anna tilaa sille, että ateismi voisi olla nuorelle itse sopiva katsomus, johon on päädytty oman tutkiskelun myötä, eikä vain ulkoisten motivaatiotekijöiden vuoksi. Toisaalta Miettinen myös sanoo, että seurakunnalla ja kirkollakin on parantamisen varaa omassa toiminnassaan, joten ulostulo ei ole täysin yksipuolinen ja ateismia maalaava.

Kirkosta eroaminen vaikuttaa myös kirkon vallan heikkenemiseen, joka taas voi vaikuttaa Suomen lakeihin, eikä se ole kaikille mieleen. Luvun alussa mainitussa Kiviojan (2016) pitkäperjantaihin liittyvässä artikkelissa otin esille uskovaisten näkemyksen suomalaisten arvojen romahtamisesta ja pyhän romuttamisesta, niin samanlaista kritiikkiä nousee myös samaa sukupuolta olevien avioliitosta. Ylen artikkelissa uutisoidaan Aito avioliitto-yhdistyksen kansalaisaloitteesta sukupuolineutraalin avioliiton kumoamiseksi. Reijo Ruotsalainen kertoo, että avioliittolaki uhkaa perinteistä avioliittoa, lasten oikeuksia sekä sanan- sekä uskonnonvapautta, jonka takia hän kampanjoi avioliittolakia vastaan. Ateismi nousee artikkelissa esille, kun Ruotsalainen kertoo, että sukupuolineutraalia avioliittoa voidaan vastustaa myös ilman hengellistä taustaa. Ruotsalainen mainitsee, että eräs ateisti on hänelle sanonut, että vaikka ovat hengellisistä asioista eri mieltä, niin avioliiton suhteen hän on samaa mieltä Ruotsalaisen kanssa. (Kemppainen 2015.) Myös Helsingin Sanomien artikkelissa tuodaan esille Aito avioliitto -yhdistyksen ja Jukka-Pekka Rahkosen, Aito-avioliitto -aloitteen alullepanija, ja hänen mukaansa Aito avioliitto-yhdistyksessä on toiminut aktiivisesti myös uskonottomia ja ateisteja. (Tyttö 2015.) Jos ateismi identiteettinä ei suoranaisesti kerro vielä varsin monipuolisesti ateistin mahdollisesta henkisyydestä tai maailmankatsomuksellisesta näkemyksestä, niin samaa voidaan sanoa myös ateistien sosiopoliittisista näkemyksistä. Toisaalta voidaan myös todeta, että ateismiin saatetaan suhtautua näissä artikkelissa suopeasti siksi, että uskonnosta huolimatta, näillä uskoavaisilla ja ateisteilla on kuitenkin yksi asia, jota heitä yhdistää. Ilman tätä yhdistävää tekijää, tilanne voisi olla toinen.

Jos puhumme muuttuvasta yhteiskunnasta, niin politiikka toimii yhtenä muutoksen ajurina. Helsingin Sanomat selvittivät kansanedustajien uskonnollisia vakaumuksia, ja esimerkiksi perussuomalaiset tulivat esiin puolueena, jossa on niin radikaaleja ateisteja kuin hyvin uskonnollisia ihmisiä. Kristillisdemokraattien puolueesta kuitenkin esimerkiksi Sari Tanuksen mielestä politiikassa ei ole liikaa uskontoa, vaan ateismia. Hänen mielestään kristillisille arvoille myös

nauretaan. Eduskunnasta löytyy myös ateisteja, esimerkiksi sosiaalidemokraattien Erkki Tuomioja, jonka mukaan politiikassa on vaikeampi olla ateisti kuin uskovainen, ja että ateismia väheksytään ja ei kunnioiteta samalla tavalla, kuin muita vakaumuksia. Uskonottomia löytyy eduskunnasta enemmän, kuten kokoomuksen Juhana Vartiainen. Vartiainen kertoo, että hän on epäuskonnollinen, joka ei usko ateismiin, mutta silti vierastaa ateisti sanaa eikä sitä käytä itsestään. Hän on itsensä mukaan välinpitämätön agnostikko. Uskonottomia löytyy artikkelin mukaan eniten vasemmistoliitosta, ja myös vihreistä löytyy niin uskonottomia, agnostikkoja kuin ateisteja. (Konttinen 2015.) Toisessa Helsingin Sanomien artikkelissa esillä oleva vasemmistoliiton 2018-vuoden presidenttiehdokas Merja Kyllönen sanoo, että presidenttinä hän toivottaisi puheissaan kansalaisille Jumalan siunausta, koska se ei ole kenellekään pahaksi eikä hän itse ole ateisti (Liiten 2018). Poliitikassa ateismi-identiteettiä kohdellaan siis vähätellen ja ihmiset näyttävät karttavan termin käyttöä itsestään, vaikka olisivat uskonottomia eivätkä usko jumalaan. Eri puolueissa on kuitenkin ymmärrettävästi erilaisia ihmisiä erilaisista taustoista, eikä se näytä ainakaan haittaavan puolueiden sisäistä toimintaa tai niiden tärkeitä linjoja.

Helsingin Sanomat kirjoittaa, että nuoret miehet ovat siirtyneet arvoissaan aavistuksen oikealle, kun taas nuoret naiset ovat tehneet harppauksen vasemmalle, kun vielä 10 vuotta sitten 2010-luvulla nykyistä suurempi osa nuorista asetteli itsensä arvokartalla keskelle. Nuoret naiset ovat liberaalimpia, kun taas nuoret miehet konservatiivisempia. Helsingin Sanomat haastattelivat aiheeseen liittyen 11 nuorta naista. Ateismikin tuli puheeksi, kun kaksi nuorta naista kertoivat, että ovat eronneet kirkosta, ja ovat nyt ateisteja, vaikka olivat joskus johonkin uskoneet. Artikkelissa tuodaan esille, että tutkimushistoriassa kautta aikojen naiset ovat olleet uskonnollisempia kuin miehet, mutta nyt ensimmäistä kertaa mittaushistoriassa nuoret miehet ovat uskonnollisempia kuin nuoret naiset. Uutena trendinä nostetaan myös se, että naisten yleishengellisyys on vaihtunut aiempaa useammin pelkäksi puhtaaksi ateismiksi. (Berner 2024.) Toisessa Helsingin Sanomien artikkelissa taas haastatellaan kirjailija Antti Hurskaista. Hänen mukaansa uskonnollisuuden erot sukupuolten välillä selittää sukupolvien välinen aaltoliike. Nyt uskonto kiinnostaa ateisti-isien poikia, kun taas nuoret naiset kohdistavat kriittisen katseensa kirkon ja sen historian mieskeskeisyyteen. Hurskainen ottaa myös puheeksi asevelvollisuuden ja Venäjän aloittaman sodan Ukrainassa, ja miten jatkosodan aikana kirkkoon liittymiseen tuli suuri piikki. Täten tällä voi olla vaikutusta myös nuorten asevelvollisen poikien uskonnollisuuteen. Artikkelissa tuodaan esille myös se vanha väite, että taisteluhaidoissa ja joukkosidontapaikoilla ei ole ateisteja. (Sirén 2023.)

Sukupuolten väliset erot arvoissa, poliittisissa kannoissa ja uskonnollisuudessa tuo esille siis myös ateismin, ja miten nykynuoret siihen identifioituvat.

Jos nyt kiteytämme viimeisen kahden luvun tuomat tärkeät oivallukset, niin on selvää, että media esittää ateismia osittain moninaisena identiteettinä, ja että ateistien näkemyksiä ja ateismia yleisesti tuodaan esille uskontoon ja maallistumiseen viittaavissa aiheissa. Toisaalta ateistien kokemuksiin ei varsinaisesti syvällisesti pureuduta, ja ateismi itsessään ei ole vahvasti esille omana aiheenaan, vaan ateistit ottavat kantaa uskontoon ja uskonnottomuuteen liittyviin aiheisiin. Van der Veenin ja Bleichin teorian (2021) suhteen voidaan mielestäni jo sanoa, että näyttäisi siltä, että yksilöinä ateistit eivät saa yhtä negatiivista suhtautumista uutismedian teksteissä, kuin mitä ateismi itsessään ja ateistit joukkona. Negatiivinen suhtautuminen on kuitenkin yleisintä uskovaisten keskuudessa, ja koko analyysilukujen aikana on havaittavissa vastakkainasettelua ateistien ja kristinuskon keskuudessa. Tämä toteamus johdattelee seuraavaan analyysiosion teemaan.

5.5 Ateismin ja kristinuskon välinen dialogi ja suhde

Muuttuvasta yhteiskunnan uskonnollisuudesta huolimatta, Suomi on kristitty maa, ja suurin osa sen väestöstä kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Tämän vuoksi ateismin ja ateistien dialogi kristinuskon ja kristittyjen kanssa on osa uskontojournalismia, sillä näiden kahden katsomuksen välillä voidaan nähdä olevan paljon kitkaa. Vai onko sitä? Tämän teeman kohdalla esittelen ja analysoin, miten uutismediassa kirjoitetaan ateistien ja kristittyjen välistä dialogia ja suhteesta toisiinsa.

Ylen julkaisemassa artikkelissa ateistiksi tunnustautuva vapaa-ajattelija Riku Salminen ja Paavalin seurakunnan pappi Kari Kanala kohtaavat baarissa, ja väittelevät kirkon ja uskonnon asemasta Suomessa. Ennen tapaamista, Salminen mainitsee artikkelissa, että ateismi-sanalla on huono kaiku ja maine. Hänen mukaansa ateisteja pidetään änkyroinä, joille ei itse ole mitään hyvää tarjottavaa, vaikka vastustavat asioita. Tapaamisessa Salminen ja Kanala väittelevät kirkon asemasta. Kanala kysyy Salmiselta, saako hän siitä ”kiksejä”, kun vapaa-ajattelijoiden sivuston kautta erotaan kirkosta. Salminen vastaa tähän, että sivustot eivät ole uskontoja vastaan, vaan valtiokirkkojärjestelmää vastaan, ja se tuntuu hyvältä, että kirkko ei voi perustella samalla tavalla valta-asemaansa jäsenten kadotessa. Kanala sanoo, että miksi vapaa-ajattelijat eivät rakentaisi itse omaa parempaa hiekkalinnaa, kuin tuhoisivat toisten hiekkalinnan, joka kuitenkin pyrkii hyvään ja auttaa ihmisiä heidän kriiseissä. Tähän Salminen huomauttaa, että kirkko väittää tekevänsä paljon

hyvää, mutta se on vain tapa markkinoida uskontoa, eikä Jumalalla voida lohduttaa uskonnotonta. Tähän Kanala vastaa, että kirkko ei mene Jumala edellä, vaan lähimmäisen hätä edellä. Kirkon asema hiertää väittelyssä, mutta yhteisiä säveliä löydetään kuitenkin uskonnonvapauden tärkeydestä ja dialogin merkityksestä. Salminen sanoo, että ateistien ja uskovaisten keskustelut netissä eivät johda mihinkään. Kanala sanoo, että totuutta voitaisiin etsiä pikemminkin yhdessä, ja välttää oikeassa olemisen tärkeys, ja Salminen on samaa mieltä, että totuuden etsiminen on hyvä asia, vaikka lopullista totuutta ei välttämättä löydettäisikään. (Ali-Hokka 2017.)

Ali-Hokan artikkeli valaisee ateismin ja kristinuskon välistä keskustelua ja suhtautumista toisiinsa nettiympäristön ulkopuolella. Vaikka mielipiteet ovat hyvinkin vastakkaisia kirkon ja uskonnon aseman suhteen, niin myös yhtäläisyyksiä löytyy uskonnonvapauden ja yhteisen dialogin rakentamisen suhteen. Jos edellisissä luvuissa voidaan tuntea selkeää kitkaa uskovaisten ja ateistien välillä, niin tässä artikkelissa voidaan kuitenkin huomata, että yhteisen vuoropuhelun kautta uskonnon ja ateismin suhde ei tunnu yhtä etäiseltä tai riitaiselta. Kuitenkin on mielenkiintoista, miten artikkelissa ateisti Salminen tuo esille ateismi-sanan huonon maineen ja kielteisen mielikuvan. Pohdin, minkä vuoksi tämä tuotiin artikkelissa esille. Onko syynä se, että Salminen haluaa olla jollain tavalla itsekriittinen ja allekirjoittaa mainitsemansa kielteiset mielikuvat, pyrkien uskovaisten kohtaamisessa osoittaa, että dialogi on kuitenkin mahdollista ateistin kanssa? Vai pyrkiikö Salminen täysin torjumaan nämä kielteiset mielikuvat ateismista? Vaikka artikkelissa ei syvennytä sen suuremmin ateisti-sanauhuonoon maineeseen, niin se saattaa kuitenkin kertoa siitä, että ateisti lähtee dialogiin uskovaisten kanssa tiedostaen sen, miten yhteiskunta suhtautuu ateisteihin, ja joutuu taistelemaan ennakkokäsityksiä vastaan. Kanalan kärjistetyt näkemykset vapaa-ajatteliijoista hiekkalinnan (eli kirkon) tuhoajina ja vahingoniloisina ihmisinä, jotka saavat kenties ”kiksejä”, kun ihmisiä eroaa kirkosta heidän sivujen kautta, kuitenkin puoltavat näitä yhteiskunnan ennakkokäsityksiä ateisteista. Eli vaikka artikkeli osoittaa dialogin mahdollisuudet, niin yhteiskunnan ja uskovaisten ennakkokäsityksiä ateismista voidaan myös havaita tekstin sisällöstä.

Ylen toisessa uskovaisten ja ateistien välisestä dialogista kertova artikkelissa haastatellaan teologian tohtoria ja piispainkokouksen pääsihteeriä Jari Jolkkosta. Hänen mukaansa ateistit voivat olla kristinuskolle jopa hyväksi, ja hän haastaa kristittyjä keskustelemaan ateistien kanssa, sillä parhaimmillaan ateistit esittävät hyviä kysymyksiä, jotka johdattelevat kristittyjä perustelemaan omaa uskoaan paremmin, myös älyllisesti. Toisaalta Jolkkonen myös mainitsee, että uusateismin

tuoma retoriikka ei ole toimivaa, ja piirtää vääristellyn kuvan kristinuskosta. Jolkkosen mukaan tärkeintä olisi elää lähimmäisen rakkautta omassa elämässä todeksi, ja että lähimmäisenrakkaus sulattaa myös ateistin. (Myöhänen 2012.) Artikkelissa ateistit ovat esillä hyödyllisinä ihmisinä, joiden kautta voidaan vahvistaa omaa uskontoa. Uusateismi taas saa Jolkkoselta negatiivista palautetta. On vaikea tehdä suoranaisia päätelmiä siitä, onko ateistien näkeminen hyödyllisinä ja välineellisinä täysin myönteistä ja ongelmatonta. Hyväksyykö Jolkkonen esimerkiksi sen, että dialogin jälkeenkin ateisti säilyy ateistina, eikä ateistin maailmankatsomus ole liikahtanut kristinuskoa päin dialogin jälkeen, vaikka oma vankkumaton kristinuskoko on vahvistunut? Niin tai näin, ei teksti kuitenkaan ole täysin kielteinenkään ateismia tai ateisteja kohtaan, ja se pyrkii motivoimaan dialogiin uskovaisten ja ateistien välillä, vaikka sillä pyritään ensisijaisesti vahvistamaan uskovaisten uskoa, eikä ymmärtämään ateisteja. Ghanasta Suomeen muuttaneen Benardin kokemus on esimerkkinä tästä dialogin omaa uskoa vahvistavasta voimasta: vastakkaiset mielipiteet ja ateismin tutkiminen eivät muuttaneet hänen uskoaan, vaan vahvisti sitä (Moisio 2024). Kuitenkin Jolkkosen kommentti lähimmäisen rakkaudesta ja kuinka siihen sisältyy myös ateistit, on verrattain miellyttävä ja myönteinen suhtautuminen ateisteihin uskovaisten kannanotoissa mediassa. Tässä voidaan kuitenkin pohtia, mitä Jolkkonen tarkoittaa sillä, että rakkaus sulattaa myös ateistin, ja onko siinä jotain käännäyttämiseen viittaavia taka-ajatuksia.

Helsingin Sanomat julkaisivat kolumnin, jossa kirjailija Antti Nylén ottaa kantaa kirjoittavan papin Jaakko Heinimäen ja vapaa-ajattelijan Jussi K. Niemelän teokseen *Kamppailua Jumalasta. 12 erää uskosta*. (2011). Nylén kirjoittaa, että kirja on kamala, koska konsepti on vulgaari: laitetaan tunnettu ateisti ja tunnettu pappi mitteloimaan, josta syntyy räväkkää konfliktia ja kitkaa. Nylénin mukaan tosin ei synny, vaan vuorotellen Heinimäki ja Niemelä esittelevät muskeleitaan, kunnes lopussa pauskataan kättä ihan kuin mitään ei olisi tapahtunut. Nylén sanoo, että olisi paljon terveempi idea kuunnella kahden ateistin keskustelua tai kahden uskovaisten. Hän myös myöntää, että pappi Heinimäen osuudet toivat hänelle uusia oivalluksia, kun taas ateisti Niemelä ei saanut samaa aikaan, mutta ateistilukijalle tilanne voisi olla päinvastainen. (Nylén 2011.) Artikkelin perusteella voitaisiin sanoa, että uskovaisten ja ateistin välinen väittely ja keskustelu ei ole aina hedelmällistä, eikä sen keskustelun lukeminen ole aina arvokasta tai tietoisuutta ja empatiaa lisäävää. Dialogi voi jäädä ateistin ja uskovaisten väliseksi lihasten pullisteluksi ja kilpailuksi, jolla ei kuitenkaan ole mitään merkitystä loppujen lopuksi, sillä molemmat pauskavat lopuksi kättä, ja väittely päättyy tasapeliin, kukin lukija sitten valitsee oman voittajan ja häviäjän. Sanoisin kuitenkin, että vaikka Nylénin mielestä kirja tästä dialogista oli huono ja ehkä tylsäkin, niin dialogia on silti hyvä käydä. Myös se,

että dialogia voidaan käydä ilman suurempia konflikteja ja siitä voidaan tehdä ”tylsää” viihdettä josta puuttuu särmää ja draamaa, on positiivinen asia, eikä negatiivinen asia. Ateistit ja uskovaiset voivat olla jyrkästi toisiaan vastaan, mutta dialogia voidaan silti käydä hyvässä hengessä, tai edes vastapuolta arvostaen.

Uskovaisten näkemykset ateismista on yhtä moninaiset, kuin uskonottomien ja ateistien näkemykset. Kirkkoherra Seppo Ojala mainitsee, että hän ei tiedä, onko jumalaa olemassa ja on täten agnostikko, mutta ateismi ei hänelle ollut ikinä vaihtoehto, eikä näe siinä mitään jaloa pyrkimystä (Arola 2017). Settlementityötä tekevä kristitty Timo Lemmetyinen taas kertoo, että on rikkaus, että työyhteisössä on niin ateisteja, kristittyjä kuin muita uskovaisia, jotka kaikki ymmärtävät asioita omista lähtökohdistaan (Drake 2016). Pettersson kirjoittaa kolumnissaan kristillisdemokraattien Päivi Räsäsestä, joka peräänkuuluttaa kansallisia ihmisrakkauden talkoita. Räsänen nostaa esille Jokelan ja Kauhajoen kouluampujien ateisti-taustan ja sanoo, että tarvitsemme kansallista heräämistä ihmisrakkauden sanomaan, jota kristillinen usko synnyttää. (Pettersson 2013.) Pappi Helena Paalanne taas sanoo, että kristillinen meditaatio ei vaadi kiinnostusta hengellisyyteen, ja sopii myös ateisteille (Valtavaara 2017). Nämä kaikki artikkelit ovat tietenkin vain pieni ripaus uskovaisten toimijoiden ja pappien näkemyksistä, joita tässä analyysissä voidaan lukea myös kautta eri lukujen, mutta kappaleen tarkoituksena on osoittaa ripauksia siitä, miten ateismi näkyy uskovaisten puheissa ja kirjoituksissa mediassa. Yhdenlaista konsensusta ei loppujen lopuksi löydy ateismista.

Uskovaisia löytyy yhteisöistä, jotka nähdään ateistisina tai ovat enemmistöltään ateistisia. Esimerkiksi metallimusiikkia kuunteleva ja fanittava pappi Anna-Maria Veijo kertoo Ylen artikkelissa, että metalliyhteisössä ateismi on enemmänkin sääntö, kuin poikkeus, eikä tämä Veijoa häiritse. Hän kertoo artikkelissa, että esimerkiksi festareilla on tullut esille hauskoja keskusteluja muiden festarilaisten kanssa, kun hän on kertonut olevansa pappi. Nämä keskustelut ovat olleet toisia kunnioittavia ja käyty hyvässä hengessä. (Myllymäki 2016.) Uskovaisten ennakkokäsitykset tulevat esille myös toisessa Ylen artikkelissa, jossa entinen vihreiden kansanedustaja Kirsi Ojansuu-Kaunisto kertoo, että hakiessaan töitä seurakunnalta, hänen puoluetustansa ei ole ollut työnhakua edistävä asia. Ojansuu-Kaunisto sanoo, että eräs kirkonmies epäili, miten vihreä voisi olla kristitty, sillä hänen mielestä Vihreät ovat ateistinen puolue. Ojansuu-Kaunisto kiistää Vihreiden ateistisuuden, sillä vihreät juuri suojelevat luomakuntaa. (Kokko 2021.) Ennakkokäsitykset ateismin ja eri yhteisöjen ateistisuudesta siis voivat vaikuttaa myös heihin, jotka

eivät ole ateisteja. Kokon ja Myllymäen artikkeleita yhdistää se, että ateistisiksi koetut ja todetut yhteisöt eivät kuitenkaan näyttäytyä artikkelien ja niissä haastateltujen henkilöiden näkökulmasta uskonnollisuutta tuomitsevilta, vaan ennakkokäsitykset ovat vahvempia uskovaisten yhteisöissä.

Paavi Franciscus ilmoitti 22.5.2013, että myös ateistit pääsevät taivaaseen. Paavin mukaan hyvän tekeminen yhdistää kaikkia, ja Herra on vapahtanut meidät aivan kaikki kristuksen verellä, myös ateistit. Ylen kolumnissa ateisti Jari Tervo kehuu Franciscuksen ulostuloa, että ateistit kerrankin huomioidaan ja (katolisen) kirkon linjaukset ovat muuttumassa. Tervo pohtii, että onko Paavi Franciscus moraalisempi ja humanimpi henkilö, koska hän päästäisi ateistin taivaaseen, jota ateisti ei itse usko olevan, kuin taas itse Jumala, joka ei päästäisi ateistia taivaaseen, johon ateisti ei usko, ei Jumalaan tai taivaaseen. Kuitenkin myöhemmin Paavin puheen tulkintaa ollaan selitetty toisin, ja ateistit eivät pääsekään taivaaseen. ”Pitäkää taivaanne”, kirjoittaa Tervo kolumnin lopussa. (Tervo 2013.) Kolumnissa voidaan nähdä, että vaikka kristittyjen ja ateistien välinen suhde olisi riitaisa ja kielteinen, ateistit kuitenkin ovat mielissään, jos kristilliset auktoriteetit kuitenkin ottavat ateistit mukaan keskusteluun esimerkiksi moraalista. Tahto tehdä yhdessä hyvää ja rakentaa yhteiskuntaan parempaan suuntaan löytyy tietenkin myös ateisteilta, vaikka he olisivatkin vastakkain kristittyjen kanssa mitä tulee maailmankatsomukseen ja uskontoon sekä kirkon asemaan.

Ateismin ja uskonnon dialogi ja suhde Ylen ja Helsingin Sanomien sisältöjen perusteella on jokseenkin monivivahteinen. Erilaiset uskonnolliset toimijat yhteiskunnassa esittävät mediassa omia näkökulmia ateismiin, ja yleisesti näyttäisi siltä, että näkemykset ovat jokseenkin kriittisiä, mutta toisaalta ateismi nähdään myös hyödyllisinä, jotka tuovat omia näkemyksiään pöytään tai joiden kanssa voidaan vahvistaa omaa kristillistä identiteettiä. Tietynlainen ateistien välineellinen arvo tuli esiin niissä näkemyksissä, jossa ateistit nähtiin positiivisesti. Ateistien ja kristittyjen välinen dialogi löysi yhteisiä säveliä uskonnonvapauden ja dialogin rakentamisen suhteen, vaikka muuten mediassa esiintyvässä dialogissa keskityttiin erimielisyyksiin.

5.6 Ateismiin ja ateisteihin suhtautuminen mediassa

Tämän koko analyysiosion aikana olen pyrkinyt tuomaan jokaisen teeman kohdalla sitä, miten ateismiin ja suhtaudutaan mediassa. Tämän teeman kohdalla otan esille uutisartikkeleissa ja niissä esiintyviä näkemyksiä ja käsityksiä ateismista ja ateisteista, jotka eivät kuitenkaan välttämättä

suoranaisesti toimi analysoitavaksi muiden teemojen alle, mutta ovat silti mielenkiintoisia poimintoja jotka antavat uusia näkökulmia tutkimuksen aiheeseen.

Helsingin Sanomat uutisoivat kansainvälisestä tutkimuksesta, jossa tutkimukseen osallistuneilta kysyttiin, onko lapsena eläimiä räähkäävä ja aikuisena kodittomia murhaava sarjamurhaaja todennäköisimmin: a) opettaja, b) opettaja, joka joko uskoo tai ei usko jumalaan. Yksi ryhmä sai b-kohtaan uskovan, toinen ryhmä ei uskovan. Tutkimuksessa selviää, että kolmestatoista tutkimukseen osallistuneesta maasta juuri Suomessa ateisteja ei pidetä moraalittomimpina kuin uskovaisia verrattuna muihin tutkimukseen osallistuneisiin maihin, jossa erilaiset raakuudet ja moraalittomuudet liitettiin vahvemmin uskonottomuuteen ja tutkimuksessa vastattiin enemmän, että sarjamurhaaja on opettaja joka ei usko jumalaan. Tähän opittuun assosiaatioon uskonottomista kompastuivat niin uskovaiset kuin uskonottomat itse. Helsingin Sanomien julkaisemassa artikkelissa ollaan haastatellut myös tässä tutkimuksessa vahvasti esillä ollutta Teemu Tairaa, ja hänkään ei osaa varmaksi sanoa, että miksi juuri Suomessa uskonottomuutta ja ateismia ei ajatella olevan moraalittomampaa, kuin muissa tutkituissa maissa. Mahdollisesti ateistien ja uskovien käsityksillä ei ole vahvoja eroja, ja uskonnon tärkeyttä ei perustella moraalin kautta samalla tavalla, kuin muissa maissa. Myös maallistumista ehdotetaan yhdeksi syyksi, mutta se ei itsenään selitä Suomen tilannetta. (Puttonen 2017.)

Anna-Stina Nykänen on omassa Helsingin Sanomien kolumnissaan pyrkinyt selvittämään, mikä tekee Suomesta ja sen suhteesta sekä luottamuksesta ateisteihin erilaisen. Nykänen ottaa esille historiallisen ja poliittisen näkökulman, ja viittaa etenkin Suomen sisällissotaan, jossa punaisten ideologiaan kuului kommunismi ja vankka ateismi. Nykänen sanoo, että valkoisten ja punaisten skismaa on pyritty kitkemään taiteen ja tieteen avulla, ja näin pieni kansa ollaan saatu jälleen yhtenäiseksi. Nykänen mainitsee myös 1960– ja 1970–luvun ateistiset kommunistinuoret, joiden mahdolliset ylilyönnit ollaan kuitattu nuoruuden kapinoinnilla. Toinen Nykäsen näkökulma perustuu tieteeseen ja järjen arvostukseen Suomessa, joka näkyy vahvasti niin Suomen historiassa, taloudessa kuin estetiikassa, ja tieteen merkitys näkyy myös kirkon historiallisessa toiminnassa: kaikki opetetaan lukemaan ja kirkossa puhutaan äidinkieltä. Viimeisenä näkökulmana Nykänen antaa hyvinvointivaltion, sillä se perustuu yhteisvastuuseen. Hyvinvointivaltiossa julmuuksien takana löytyy systeemin pettäminen, ja ongelmaa pyritään etsimään kasvatuksesta, koulutuksesta ja yleisestä kohtelusta sekä tuen puutteesta, eikä niinkään ihmisen maailmankatsomuksesta. (Nykänen 2017.) Suomessa ateistit siis kohtaavat vähemmän epäluuloa moraalien suhteen, kuin muualla, mutta

selkeätä syytä siihen, miksi näin on, ei selviä. Erilaisia vaihtoehtoja kuitenkin annetaan Suomen historiasta ja tieteen arvostuksesta hyvinvointivaltioon ja maallistumiseen.

Nykäsen kolumnin lopussa hän kysyy läheisiltään heidän mielteitään aiheeseen liittyen, ja saa omiin näkökulmiinsa kritiikkiä. Nykäsen sisko sanoo, että Suomessa on niin vähän ateisteja, että heihin ei kohdistu ennakkoluuloja. Nykäsen sisko jatkaa, että kaikki ateistit ovat lopulta uskovaisia, ja esittävät vain muuta ollakseen koviksia, mutta silti lomamatkoilla ateistit koluavat kirkot läpi, kaikki haluavat tulla haudatuksi lopulta kirkkomaahan ja hätätilanteessa sorrutaan rukoilemaan ihan varmuuden vuoksi. Nykäsen pakana aviomies taas sanoo, että ateistit ovat moraalisempia kuin uskovaiset, he ovat kaikkein luotettavimpia ja koska Suomessa ateismi on tietoinen valinta, se osoittaa vastuullisuutta, kun taas kirkkoon voi kuulua ajattelematta koko asiaa. Nykänen kuitenkin päättää kolumninsa toteamalla, että moraalin arvottaminen korkeammalle kuin jonkun muun yleisesti tai sen mukaan, mitä maailmankatsomusta hän noudattaa, ei juuri kuulu suomalaisuuteen. (Nykänen 2017.) Nykäsen siskon ajatukset tuovat esille tietynlaisen hullunkurisuuden kolumnin innoittamaan tutkimukseen: vaikka tutkimus sanoo, että Suomessa ei ateistit kohtaa moraalin suhteen ennakkoluuloja samoin, kuin muissa tutkituissa maissa, niin selkeästi ateistit kohtaavat silti ennakkoluuloja, vaikka Nykäsen sisko väittää toisin. Myös omassa tutkimuksessa on tullut esille negatiivisia ennakkoluuloja ateisteista yleisesti, vaikka ne eivät välttämättä kohdistu moraaliin, ja tämä taitaa olla Suomen erikoisuuden ydin, ja että Nykänen on oikeilla jäljillä: oman ja toisen moraalin arvottaminen on suomalaisille vierasta. Myös Puttosen artikkelissa (2017) tuotiin esille, että moraalit ei ole vahvasti sitoutunut uskontoon Suomessa.

Ateismin suhteen erityisesti uskontovastainen ateismi saa mediassa kritiikkiä. Ylen julkaisemassa artikkelissa puhutaan karismaattisesta kristillisyydestä ja Åbo Akademin Tuija Hovin tutkimuksesta, jossa hän on haastatellut ovelta ovelle kulkevia uskovaisia käännyttäjiä. Hovin mukaan tutkimuksessa tuli esille, että monia käännytystä tekeviä ärsyttää leimaaminen ja yhdenmukaisen kuvan antaminen, sillä kaikki eivät ajattele käännytystä samalla tavalla. Hovi jatkaa, että myös ateisteista löytyy niin sanottuja ”yhden totuuden ihmisiä”. (Ziemann 2013.) Uskontovastainen ”vakaumuksellinen” ateismi saa kritiikkiä myös syvästi uskonnolliselta katolilaiselta Markku Kuposelta. Hänen mukaansa Vapaa-ajattelijoiden edustaman ateismin ajattelu on ainoana normaalina on verrattavissa kommunistidiktatuuriin, eikä tietoinen ateismi ole sen neutraalimpi kuin harras tai ”puolilaimea” uskonnollisuus. Koponen kirjoittaa, että voisivatko itseään uskonnottomiksi kutsuvat, joiden omasta poliittisesta ateismista on tullut kuin

uskonnon korvike, olla suvaitsevia muita uskontoja kohtaan. (Koponen 2013.) Mielenkiintoisesti Koponen vertaa Vapaa-ajattelijoiden kiihkoista ateismia kommunistidiktatuuriin, ottaen huomioon suomalaisten Vapaa-ajattelijaliiton kommunistiset suhteet sen historiassa. Kuitenkin tärkeämpänä huomiona on jälleen kerran se, että vakaumuksellinen, kiihkeä ateismi saa jälleen kritiikkiä, ja sitä kritisoidaan suvaitsemattomuudesta samalla tavalla, kuin kiihkouskovaisuutta.

Kiihkeistä ateisteista on myös Katariina Luoma (2013) kirjoittanut oman kolumnin, joka on otsikoitu lauseella ”Näkökulma: Ateisti, älä tuputa uskoasi.” Kolumnissa Luoma kirjoittaa, että Suomessa on uskonnonvapaus, eikä muiden uskomuksia saa pilkata, mutta kuitenkin henkimaailmasta ja vaihtoehtohoidoista kiinnostuneita ja ammentavia ihmisiä saa kutsua hänen mukaansa ”hihhuleiksi” ja ”hörhöiksi”. Luoma kysyy, millä perusteella ja oikeudella voimme niputtaa ihmisten ajatusmaailman ”huuhaa”-osastoon? Tästä hän jatkaa, että kiihkeimmät ateistit ovat unohtaneet, että he itsekin edustavat uskomusta, jota ei voida aukottomasti todistaa, ja silti osa ateisteista tuomitsee lineaarista maailmankuvasta poikkeavat kokemukset ja tapahtumat. Samalla Luoma mainitsee itsekin olevansa ateisti tuomitessaan muiden ateistien käytöstä. Luoma myös sanoo ateistien rypevän omahyväisyydessä ja leimaavan uskonnostaan kadulla jakavat uskon tuputtajiksi, vaikka ateistit itse tuputtavat omaa uskontoaan. (Luoma 2013.) Kolumnin ateisti suhtautuu muihin ateisteihin selkeästi negatiivisesti, tuomiten itse ateistien tuomitsevan käytöksen.

Luoman (2013) kolumnissa tuodaan myös esille, että ateismi ei ole aukoton tieteellinen fakta. Toinen Ylessä julkaistu artikkeli, jossa käydään läpi lukijoiden kommentteja liittyen uskonnollisuuden hiipumisen trendiin, nimimerkki Nuuka tuo saman aiheen esille, mutta hiukan eri tavalla. Nuuka mainitsee, että tiede ei pysty (vielä) täysin selittämään alkuräjähdyttä, eikä uskonnot selittämään, miksi jumala(t) ovat olemassa. (Siljamäki 2012.) Jälleen kerran siis ateismi ja uskonto rinnastetaan toisiinsa, ja laitetaan niin sanotusti samalle lähtöviivalle, tässä artikkelissa tieteen näkökulmasta.

Erilaisten maailmankatsomusten järjestöillä on omat näkemyksensä ateismiin ja ateisteihin. Esimerkiksi suomalainen satanistijärjestö Azazelin Tähti suhtautuu kriittisesti niin perinteisiin uskontoinstituutioihin, kuin myös puhtaaseen ateismiin (Mikkonen 2018). Heidän lisäksi suomenuskoinen Karhun kansa ei esimerkiksi ota jäsenikseen ateisteja, jotka ovat vain kiinnostuneita suomalaisesta perinnekulttuurista. (Mäntymaa 2013). Ateismi voi siis sulkea oven

moniin maailmankatsomuksellisiin ryhmiin ja yhdistyksiin kuulumiselle, ja Azazelin Tähti rinnastaa puhtaan ateismin ja uskonnolliset instituutiot, nähden molemmissa kritisoitavaa.

Kiihkeän ateismin ja konservatiivisen kristinuskon rinnastaminen toisiinsa, sekä molempien kritisoiminen näyttäytyy siis vahvasti mediassa. Annamari Sipilä kirjoittaa kolumnissaan, että ateismi ei ole uskonnon vastakohta, vaan uskovainen ja ateisti ovat samasta puusta veistettyjä, ja molemmat ajattelevat mustavalkoisesti (Sipilä 2023). Uskonnon ja ateismin vertaaminen tulee esiin myös siinä, kun aletaan pohtimaan ateismin hyveellisyyttä verrattuna uskontoihin, esimerkiksi historian kautta. Helsingin Sanomien kolumnissa arabian kielen ja islamin tutkimuksen professori Jaakko Hämeen-Anttila (2017) kirjoittaa uskontojen tulkinnasta. Hänen mukaansa Neuvostoliiton ja Kiinan ateistihallintojen hirmuteot eivät kerro sen enempää rauhassa elävien ateistien aatemaailmasta, kuin inkvisitio tai aborttiasemille tehdyt pommi-iskut kertovat valtavirtauskonnon väkivaltaisuudesta. Ihminen hyvine ja huonoine puolineen itse tulkitsee uskontoa ja aatetta, ja toimii tulkinnan mukaisesti: yhdelle aate oikeuttaa väkivaltaan, toiselle väkivalta on taas aatteen häpäisyä. Kolumnissa erityisesti esille nostettu islam taipuu Hämeen-Anttilan mukaan sodan uskonnoksi tulkitsijasta riippuen, kuin myös demokratia, kristinusko tai ateismikin. Ääriliikkeet ovat lähellä toisiaan uskonnosta tai aatteesta riippumatta. (Hämeen-Anttila 2017.) Uskontotieteilijä Titus Hjelm myös sanoo, että uskonnon nimissä ollaan tehty hyviä ja huonoja asioita, niin kuin ateisminkin nimissä (Gronow 2019). Filosofian emeritusprofessori Timo Airaksinen on myös samoilla linjoilla, ja sanoo, että kun uskonto tai ateismi liitetään politiikkaan, tulee veristä jälkeä (Gronow 2020). Artikkeleissa uskontoa ja ateismia molempia verrataan toisiinsa, ja päädytään siihen tulokseen, että historia osoittaa, miten ihmiset käyttävät aatteitaan ja uskontoaan verisesti vallankäytön aseina, oli se sitten uskontoa tai ateismia.

Ateismi ei myöskään aina tunnu jokaiselle sopivalta identiteetiltä, vaikka sitä on joskus kokeillut tai on muuten uskonnoton tai ei usko Jumalaan. Stamlna yhtyeen laulaja-kitaristi, kirkosta eronnut Antti Hyyrynen kertoo Ylen artikkelissa olevansa uskonnoton, mutta ei kuitenkaan luokittele itseään ateistiksi, sillä määritelmät ovat hänen mielestään ongelmallisia (Sundqvist 2016). Arman Alizad taas kertoo Ylen artikkelissa, että vaikka on uskonnoton eli ei kuulu mihinkään uskontokuntaan, on hän silti hengellinen. Alizad sanoo, että putoavassa lentokoneissa ei ole ateisteja. Hän perustelee tätä sillä, että kun hän itse oli lähellä kuolemaa ja tunsu hätää, niin oma toivo pyrki hakemaan universumilta apua, vaikka se ei perinteinen rukouskaan välttämättä ollut. (Caselius 2023.) Uskontokriitikko Ilkka Pyysiäinen kirjoittaa Helsingin Sanomien artikkelissa, että

vaikka hänen elämäkatsomuksessaan jumaluuksille ja yliluonnolliselle ei ole tilaa, eikä uskonnot häntä kiinnosta tai liikuta häntä, hän ei silti tunnistaudu ateistiksi. Pyysiäinen jopa sanoo inhoavansa heitä, jotka sanovat olevansa ateisteja, sillä se sisältää oletuksen, että uskoo johonkin tai jättää jokin asian pois, eikä siinä ole mitään järkeä. (Hartikainen 2019.) Helsingin Sanomien kristinuskoa kritisoivassa kolumnissa Yrjö Rautio sanoo, ettei hän kaikesta huolimatta ole ateisti, sillä sekä on tietynlaista uskontoa (Rautio 2014). Näiden artikkelien perusteella voisi sanoa, että monien uskonottomien suhde ateismiin ei myöskään ole täysin mutkaton, vaan uskonottomien näkemykset löytävät kriittisiä ja vähätteleviä sävyjä mediassa. Uskonnotutkija ja professori Terhi Utriainen itse asiassa sanookin Helsingin Sanomien artikkelissa, että ateisti-termi kalskahtaa liian jyrkältä monille, ja täten moni ateisti sanookin olevansa sen sijaan henkinen (Rissanen 2016).

Ateistien katsomuksen ja ateismin vähättelyä kuoleman lähestyessä näkyy myös toisessa Ylen artikkelissa, jossa on haastateltu sairaalapastori Martti Ahoa. Hän mainitsee, että vakavan sairauden kohdatessa, hengelliset asiat tulevat mieleen ja harvempi tunnustaa kuolinvuoteella enää olevansa ateisti (Yle Keski-Pohjanmaa 2010.) Vaikka tämä perustuu varmasti Ahon omiin kokemuksiinsa sairaalapastorina, se silti osoittaa tietynlaista asennoitumista ateismiin väliaikaisena näkemyksenä, jonka kuolema viimeistään korjaa pois. Kirkkoherra Teemu Laajasalo myös toistaa osittain Ahon väitettä sanomalla, että juoksuhaudoissa ei ole ateisteja, ja lentokoneen kovassa turbulenssissa kun katsoo ympärilleen, ihmisillä on kädet ristissä (Malmberg 2013). Helsingin Sanomat kuitenkin uutisoivat tutkimuksesta, jonka mukaan niin harras usko kuin ateismi vähentävät kuolemanpelkoa, ja epävarmat väliinputoajat kohtaavan kuolemanpelkoa eniten. (Puttonen 2017.) Väite siitä, että lähestyvä kuolema täysin muuttaisivat ateistien maailmankatsomusta ovat ehkä vain ennakkoluuloja sekä subjektiivisia kokemuksia aiheesta. Voidaan toisaalta myös pohtia, että miten ateismiin ja uskonottomuuteen sisältyvä hengellisyys, kuten Alizad kohdalla, vaikuttaa käsityksiin kuolemasta, ja miten se saattaa antaa väärän käsityksen ihmisen maailmankatsomuksesta kuolinvuoteella. Jos jokin on totta niin ainakin se, että ateismi on hyvin monimuotoinen ryhmä ihmisiä erilaisine maailmankatsomuksineen, eikä ateismi suoraan poista tahtoa rukoilla tai uskoa johonkin voimaan, mikä ei kuitenkaan ole jumalallinen.

Leena Vilkkä taas mainitsee Ylen kolumnissaan, että on itse myös pyrkinyt olla ateisti huonolla menestyksellä (Vilkkä 2022). Helsingin Sanomien artikkelissa Aino Karttunen kertoo, että viime kerralla kun hänestä kirjoitettiin, häntä kutsuttiin ateistiksi, mutta hänen mielestään hän ei ymmärrä ateisti-käsitettä tarpeeksi, että hän voisi olla ateisti, eikä hän lyö uskontokysymyksessä itselleen

tiukkaa leimaa (Timonen 2018). Näyttäisi siltä, että ateismissä on kuitenkin jotain, mitä jotkut eivät pysty käsittämään tai ymmärtämään, tai muuten sitä kaihtavat syystä tai toisesta. On vaikea sanoa, onko ymmärtämättömyys täysin vilpittöntä, vai pyritäänkö esittämään ateismi jotenkin vähäpätöisenä maailmankatsomuksena, josta ei voida löytää merkittäviä vastauksia elämän syviin kysymyksiin tai saada henkistä ja emotionaalista täyttymystä. Kuitenkin Aino Karttusen ongelma ateisti-käsitteen kanssa on hyvinkin ymmärrettävää, sillä kuten tässäkin tutkimuksessa on nähty, niin ateismi-sanana on hankalahko määritellä, sillä se tarkoittaa eri ihmisille ja eri konteksteissa eri asioita, joten siihen voi olla vaikea suhtautua.

Tässä osiossa pyrin tuomaan esiin monenlaisia erilaisia näkökulmia siihen, miten ateismiin ja ateisteihin suhtaudutaan niin Ylessä ja Helsingin Sanomissa, joita on vaikea suoraan tuoda esille muissa teemoissa. Yleinen vaikutelma on se, että ateismiin ja ateisteihin suhtaudutaan kielteisillä ennakkoluuloilla. Kiihkeitä ateisteja ja ateismia rinnastetaan kiihkouskovaisiin, ja samalla todetaan, että ateismi ei ole yhtään sen ongelmattomampi kuin uskontokaan, ja ateistitkin näkevät maailman mustavalkoisesti oman katsomuksensa kautta. Ateismiin ei myöskään haluta identifioitua, kun se on identiteettinä liian jyrkkä, ja siihen liitetään vahvasti ennakkoluuloja. Ateistien vakaumusta saatetaan myös epäillä. Toisaalta myös muutamia ateisteja puolustavia kohtia löytyi sisällöistä, ja yleisesti vaikuttaa siltä, että Suomen uskonnonvapaus, joka ylettyy myös ateisteihin, nähdään positiivisena arvona jota tulisi myös ylläpitää. Van der Veenin ja Bleichin teoria (2021) kuitenkin näyttäneen olevan yhdensuuntainen analyysin tuloksien suhteen tässä vaiheessa: kielteiset käsitykset ateisteista eivät kohdistu yksilöihin, vaan ateisteihin (kuvitteellisena) joukkona tai ateismiin katsomuksena.

5.7 Ateismin ja uusateismin kritiikki, puolustus ja määrittely Helsingin Sanomissa.

Tätä tutkimusta tehdessä halusin löytää jonkin tietynlaisen tapahtuman tai tapauksen liittyen ateismiin ja ateisteihin, joka olisi saanut erityisen paljon huomiota suomalaisessa uutismediassa. Tällaista tapahtumaa ei kuitenkaan näytä 2010-luvulle siirtyessä olevan, ei ainakaan mitään sellaista, jotka toimisivat oman aiheen ja aineiston rajauksen kanssa. Lopulta kuitenkin Helsingin Sanomien verkkojulkaisuista löysin 2010 vuoden aikana syntyneen usean mielipidekirjoituksen sarjan eri lukijoilta, jossa väiteltiin ateismista. Aikavälillä 3.3.2010–3.4.2010 julkaistiin 14 kirjoitusta.

Väittelyn aloittamassa tekstissä tutkijatohtori Ilse Paakkinen kritisoi modernia uusateismia. Tekstissään Paakkinen kirjoittaa, että modernin uusateismin kantava voima on viha uskontoja kohtaan sekä uskontokritiikki, jotka tekevät uusateismin sisällöstä köyhää ja juuretonta, eikä heillä ole rakentaa omaa positiivista historiaa. Paakkinen vertaa uusateisteja uskonnollisiin fanaatikoihin, sillä molemmat tarvitsevat vihansa kohdetta saadakseen oman näkemyksen kuulluksi. Hän myös vertaa uusateisteja alemman tason kristittyihin, jotka eivät pääse Raamatun tekstissä pintaa syvemmälle, vaan lukevat ja tulkitsevat sitä sanasta sanaan, eivätkä myöskään ymmärrä uskontojen traditioita, historiaa ja ydinkysymyksiä. Paakkinen myös nostaa esille, miten uusateistit mässäilevät uskontojen sisällä tapahtuvista ja tapahtuneista vääryyksistä, ja tekevät yksittäisistä negatiivisista tapahtumista ja henkilöistä universaaleja totuuksia, unohtaen uskonnon tuomat hyvät puolet. (Paakkinen 3.3.2010.) Paakkisen tekstissä on ilmiselvä negatiivinen mielikuva uusateisteista. Uusateisteja kuvataan yksinkertaisina vihaajina, joiden pilkka osuu omaan nilkkaan, sillä he muistuttavat vihaamiaan uskonnollisia fanaatikkoja. Huomionarvoista on se, että Paakkinen puhuu uusateismista, eikä ateisteista. Näiden kahden erottaminen toisistaan tulee esille myöhemmin väittelyn edetessä.

Paakkisen teksti sai vasta-argumentin filosofian tohtorin Jani Kotakoskelta sekä dosentti ja filosofian tohtorin Matti Kamppisen vieraskynästä seuraavana päivänä. Kotakoski argumentoi, että uusateismin kantava voima ei ole viha uskontoja kohtaan, vaan kantavana voimana toimii luopuminen yliluonnollisista havainnoista riippumattomista oletuksista, kuten jumalista. Kotakoski myös sanoo, että yhtä lailla ateistitkin nauttivat yhteisössä olemisesta, kulttuurista ja perinteistä kuten joulusta, aivan kuten teistitkin, vaikka eivät välttämättä kaipaa ateistisia perinteitä tai positiivista historiaa. Ateistille on tarpeeksi kulttuurin tarjoama sisältö. Kotakosken mukaan ateistit eivät ole uskontoja vastaan, jotka eivät esitä yliluonnollisia väitteitä, mutta jos näin ei uskonnot tekisi, niin silloin ne eivät olisi uskontoja. Samalla hän toteaa, että ateistit edustavat melkein aina humanistista maailmankatsomusta, johon kuuluu myös uskonnonvapauden kannattaminen. (Kotakoski 4.3.2010.) Kotakoski painottaa argumentissaan, että ateismi ei ole uskonnonvastaisuutta sinällään, vaan ateismin ytimessä on yliluonnollisen kaihtaminen, ja tieteellisen maailmankatsomuksen painottaminen. Tämä ei hänen mielestään tarkoita automaattisesti kuitenkaan uskontovastaisuutta, eikä se ole uusateismia kantava voimakaan, kuten Paakkinen tekstissään väittää. Matti Kamppisen sama päivänä julkaistussa tekstissä taas ei suoraan pyritä puolustamaan uusateismia tai ateismia ihmisinä, ryhmänä tai ideologiana samalla tavalla kuin Kotakoski, mutta Kamppinen ottaa esille sen, miten uusateismi ei ole juuretonta kuten Paakkinen

väittää omassa tekstissään, vaan sen juuret ovat länsimaaisessa filosofiassa, tieteessä ja etenkin valistuksessa (Kemppinen 4.3.2010).

Ateismikeskustelu jatkuu seuraavina kahtena päivänä Markus Hietalan ja Janne Havuluodon teksteissä. Hietala huomauttaa, että ympäri maailmaa olevia ateisteja yhdistää vain yksi tekijä, ja se on uskomattomuus mihinkään jumalolentoihin. Ateismi on Hietalan mukaan aatteettomuutta, ja täten ateismia uskonnoksi kutsuminen olisi yhtä harhaanjohtavaa, kuin kutsua harrastukseksi sitä, että ei kerää postimerkkejä. Hietala ottaa esille, että dogmien, aatteellisten auktoriteettien ja keskeisten kirjoitusten puuttuminen on ateismin voimavara, eikä asia, joka sitä erityisesti vaivaisi. Kuten Kotakoski, myös Hietala huomauttaa, että ateistit vahvasti puoltavat uskonnonvapautta. (Hietala 5.3.2010.) Janne Havuluodon tekstissä Havuluoto taas haluaa kysyä Paakkiselta, miten uusateismin fanaattisuus ja uskonnonvastainen vihanlietsonta oikein näkyy Suomessa, sillä hän ei ole siihen ainakaan törmännyt, ei edes Vapaa-ajattelijoiden liiton tempauksissa, kuten liiton bussikampanjassa, jossa vapaa-ajattelijat kehottivat nauttimaan elämästä ja murehtimisen lopettamisen, sillä Jumalaa tuskin ei ole. Havuluoto kirjoittaa, että ateistit eivät lähtökohtaisesti vihaa uskontoja, mutta uskontojen kuuluu olla avoimia keskustelulle. (Havuluoto 6.3.2010.)

Ilse Paakkisen julkaisema tekstin vastaanotto ei saanut ainakaan ensimmäisinä päivinä paljoa kannatusta. Erityisesti Paakkisen tekstiin kohdistuvissa vastineissa argumentointiin sitä vastaan, että uusateistien kantava voima olisi viha uskontoja kohtaan. Tähän tarttui niin Kotakoski, Hietala kuin Havuluoto, ja kaikki kolme ottivat vastineissaan esille sen, miten uskonnonvapaus on ateisteilla tärkeä arvo tavalla tai toisella. Samalla argumentoitiin uusateismin juurettomuutta ja sisällöttömyyttä vastaan, ja Paakkisen esille tuomat uusateismin heikkoudet nähtiin vastineissa positiivisessa valossa ja kantavina voimina.

Ilse Paakkinen kirjoitti uuden vieraskynän 8.3.2010, jossa hän otti kantaa saamiinsa vastineisiin. Tässä hän ottaa esille sen, että uusateismi ja ateismi eivät ole samoja asioita. Hänen mukaansa ateismi on kattokäsite, johon kuuluu niin maltillisia kuin fanaattisia suuntauksia, ja hän huomauttaa, että omassa tekstissään hän ei pyrkinyt ateismin tarkasteluun, vaan uskontovastaisen uusateismin. Hietalan vastinetta hän kommentoi sanomalla, että hän ei vertaa ateismia uskontoon, vaan vertaa sitä uskonnolliseen tai mihin tahansa aatteelliseen fanatismiin. Kotakosken tekstiin hän vastaa sanomalla, että on moraalisesti kestäväntöntä asettaa oma vakaumus muiden vakaumusten arvioinnin, kommentoiden Kotakosken väitettä, että ateismi ei ole uskontoja vastaan, jotka eivät esitä

yliluonnollista väitettä. Havuluodon kohdalla hän ottaa esille hänen tekstissään viitatus Vapaa-ajattelijoiden liiton bussikampanjan, ja sanoo, että kampanja ja sen bussimainos, joka kehottaa nauttimaan elämästä sillä Jumalaa ei varmaan ole, pyrkii levittämään omaa sanomaa yksinkertaistamalla ja kumoamalla vastapuolen kannan, eivätkä nämä ole filosofisia perusteita, vaan käytännöllisiä. (Paakkinen, 8.3.2010.)

Paakkisen vastineessa erityisen mielenkiintoista on ateismin ja uusateismin käsitteleminen erillisinä asioina. Analysoitavassa aineistossa ateismia yleisesti kohdellaan yhtenä aatteena, eikä kattokäsitteenä kuten Paakkinen tekee, vaikka joissain aineistossa on tullut maltillisen ja ”fanaattisen” ateismin käsittely erillisinä. Tämä ateismin ja uusateismin erottelu tekee koko keskustelusta hiukan monimutkaisemman, sillä on vaikea sanoa, missä maltillisen ja fanaattisen ateismin kuin myös ateismin ja uusateismin raja oikein menee. Paakkinen kritisoi Havuluodon esille tuomaa bussitempausta, mutta itselleni jää hämärän peittoon, että onko tämä sitten Paakkisen mielestä maltillista, hiljaista ateismia vai kiihkeää uskonnonvastaista uusateismia, jonka kantava voima on viha uskontoa kohtaan. Joka tapauksessa tämä Paakkisen vastine tuo esille sen, miten ateismi käsitteenä, sekä sen esiintyminen mediassa, on monimutkainen yhtälö erilaisia ennakoasenteita ja -tietoja sekä kokemuksia. Samalla Paakkisen esille tuoma ateismin erilaiset suuntaukset ja ilmentymät vahvistavat 5.2 luvun analyysiä ateismin monista muodoista, ja kuinka ateismi voi tarkoittaa eri ihmisille täysin eri asioita.

Ensimmäinen Paakkista puoltava vierasteksti tuli Jarmo Harnolta 9.3.2010. Tekstissä hän väittelee niin Kempin kuin Kotakosken esille tuomia argumentteja vastaan, mutta tämän analyysin kannalta ne eivät ole juurikaan merkityksellisiä, sillä ne kohdistuvat pikemminkin uskonnon puolustamiseen, kuin ateismin käsittelyyn. Tekstin alussa kuitenkin Harno väittää, että ateistien näkemysten saama huomio Helsingin Sanomissa näyttää hänen mielestään suhteettomalta verrattuna siihen, kuinka paljon ateismia Helsingin Sanomien lukijakunnassa on. Harno myös ottaa esille Kotakoskin määritelmän ateismista uskonnon puutteena, johon hän vastaa, että puutteisiin liittyy tarve tulla täytetyksi. (Harno 9.3.2010.) Harnon tekstissä tulee ensimmäistä kertaa tässä analyysissä ilmi itse median ja sen julkaiseman ateismi-aiheisen sisällön kritisointi, tosin tässä tapauksessa Harno ottaa esille sen, että Helsingin Sanomat tuovat ateisteja ja ateismia puoltavia mielipiteitä esille. Harnon kommentti puutteen tarpeesta tulla täytetyksi voitaneen tulkinta niin, että ateismi on välitila, jonka jokin muu aate tai uskonto ennemmin tai myöhemmin täyttää.

Samana päivänä myös Tommi Paalasan vastine Paakkisen molemmille teksteille julkaistiin. Vastineessaan Paalanen sanoo, että Paakkisen uusateismin ja uskonnollisen fanatistisuuden vertaaminen ei toimi, sillä uusateismi asettuu demokratian, ihmisoikeuksien, yhdenvertaisuuden ja perusvapauksien kannalle, päinvastoin kuin uskonnollinen fanatismi. Paalasan mukaan uusateistien taistelu uskonnollista fanatismia vastaan on maallisen, liberaalin ja tasa-arvoisen yhteiskunnan sekä tieteellisen tiedon puolustusta. (Paalanen 9.3.2010.) Huomionarvoista tässä tekstissä on mielestäni se, että siinä ehkä sivutaan ajatusta siitä, että kuten Paakkisen mukaan ateismin muotoja on monia, niin myös Paalanen näyttäneen asettavan, vaikka ei suoraan sitä kirjoita, uskonnollisuuden ja uskonnollisen fanatistisuuden erilleen, ja uusateismin hän näkee uskonnollisen fanatistisuuden vastustajana, eikä välttämättä kaiken uskonnollisen vihaajana.

Jukka Mikkola ottaa omassa tekstissään käsiteltäväksi uskonnon ja ateismin määrittelyn. Hänen mukaansa se, onko uusateismi uskontoa, riippuu uskonnon määrittelystä. Ateismista tulee Mikkolan mielestä uskonnon kaltainen, jos sitä ei alisteta kritiikille, ja hän huomauttaa myös, että uusateismin merkkihenkilö Sam Harris liittyy uskonnollisen uskon moniin ateismin muotoihin. (Mikkola 9.3.2010.) Mikkolan teksti ei ota vahvasti kantaa Paakkisen tai muiden teksteihin, ja on tässä ateismikeskustelussa varsin neutraali ja puolueeton kirjoittaja, mutta yleisesti ottaen hänen tekstissä tulee esille uskonnon ja ateismin määrittelyn vaikeudet, joka on tullut esille usean kerran tässäkin tutkimuksessa.

Kahden päivän päästä Helsingin Sanomat julkaisi seuraavan tekstin liittyen Paakkisen kirjoituksiin. Helena Veijalainen kirjoittaa vieraskynässään, että ateisti ja ateismiin myönteisesti suhtautuvat ovat suurimmaksi osaksi suotta varpaillaan Paakkisen tekstistä. Hän on samaa mieltä Paakkisen kanssa siitä, että ateismi ja uusateismi eivät ole samoja asioita, ja määritelmien epämääräisyys on ehkä aiheuttanut sekaannusta. Veijalainen ehdottaa, että uusateismi-termin sijaan voitaisiin käyttää antiteismi-terminiä, sillä se on yleistajuisempi ja se sisältää itsessään ajatuksen aggressiivisesta uskontovastaisuudesta. Ateismi on Veijalaisen mukaan vain jumaluskon puutetta. (Veijalainen 11.3.2010.) Veijalainen on siis samoilla linjoilla Paakkisen kanssa, että ateismi ja uusateismi ovat erillisiä määritelmiä, ja hän ehdottaa uuden termin käyttöä keskustelun selkeyttämiseksi. Tässä vaiheessa mielestäni ollaan jo jokseenkin kaukana Paakkisen ja keskustelun ytimestä, mutta kuten tässä tutkimuksessa on monta kertaa jo tullut ilmi, ateismin määrittelemisen on vaikeahkoa, ja sen vaikutukset mediassa käytävään keskusteluun voivat olla merkittäviä.

Seuraava keskusteluun liittyvä vieraskynä julkaistiin seuraavana päivänä Timo Lohennon toimesta. Lohento ottaa kantaa Veijalaisen ateismin määrittelemiseen, ja sanoo, että oli niin tai näin, Jumalan olemassaoloa tai sitä, että Jumalaa ei ole, ei voida todistaa tieteellisesti, vaan se on uskonvaraista. Lohento kirjoittaa, että ateistit, jotka väittävät, ettei Jumalaa ei ole, ovat erityisen kiinnostuneita uskonasioista, sillä jaksavat puhua asiasta vuodesta toiseen. Hän kehottaa ateisteja antamaan niin uskovaisten kuin uusateistien uskoa mihin haluavat, ja että keskustelunaihe tässä muodossa mielekäs. (Lohento 12.3.2010.) Mielenkiintoista Lohennon tekstissä on se, että hän myös erottelee ateismin ja uusateismin, mutta päinvastoin kuin Paakkinen, hänen kritiikki kohdistunee enemmän ateisteihin, kuin uusateisteihin, johtuen kaikeksi siitä, että Lohento ei varsinaisesti perusta ateistien jumaluskon puutteeseen liittyvästä keskustelusta ja jahnaamisesta. Sanomalla että ateistit voisivat jättää myös uusateistit rauhaan, hän myös luo vastakkainasettelua ateistien ja uusateistien välille, ja tämä hiljaisten ja maltillisten ateistien sekä kiihkeiden uskontovastaisten (uus)ateistien välinen jännite ei kuitenkaan ole tässä tutkimuksessa uutta. Se tosin on uutta, että tässä tekstissä ensisijaisesti kritisoidaan vain Jumalan olemassaolon kieltävää ateismia, eikä uskontovastaista uusateismia. Tosin on huomautettava, että Lohento ei erityisesti kerro, mitä mieltä hän on uusateismista, ja voi olla, että omat tulkintani ovat vain tulkintoja Lohennon kirjoituksen ja sanavalintojen intentioista.

Lohennon teksti oli viimeinen suora vastine Paakkisen innoittamaan uusateismikeskusteluun, mutta Paakkisen tekstiin viitattiin myöhemmin samana kuukautena hiukan eri kontekstissa ja keskustelussa. Hannu Arvelan teksti on vastine Kari Enqvistin Sunnuntaidebatti-kirjoitukselle (21.3.2010), jossa Enqvist kirjoittaa kirkon lapsikasteen olevan moraaliton. Arvela tuo esille vastineensa alussa, että Kari Enqvist on esitellyt omaa maailmankatsomustaan omassa kirjassaan, jonka taustalla on Arvelan mukaan uusateismi. Arvela jatkaa viittaamalla Ilse Paakkisen 3.3.2010 julkaisemaan tekstiin, jossa Paakkinen kirjoittaa uusateismista osuvasti: uusateismin voimana on uskontojen vastustaminen. Tekstin lopussa Arvela sanoo, että uskonnottomuus ja ateismi näyttävät johtavan suvaitsemattomuuteen ja uskonnonvapauden rajoittamiseen, ja tästä Enqvistin kristillisen seurakunnan elämän ohjaileminen omassa tekstissään toimii näyttönä. (Arvela 23.3.2010.) Mikä on silmiinpistävää Arvelan tekstissä on se, että hän aloittaa viittaamalla Paakkisen tekstiin uusateismista, mutta lopettaa tekstinsä kuitenkin puhumalla ateisteista, ja lisää vielä samaan kritiikkiin joukkoon uskonnottomat. Näyttää siltä, että ateismi ja uusateismi käsitteinä ovat hankalia sisäistää ja erottaa toisistaan, vaikka sitä tämän keskustelun aikana ollaan pyritty tekemään. Arvela

kaiken lisäksi lisää käsitteiden joukkoon uskonottomuuden ja uskonottomat, joka edelleen monimutkaistaa ateismin ja uusateismin käsittelyä.

Seuraavan aiheeseen liittyvän tekstin kirjoittanut Rauno Pelkonen ei viittaa tekstillään tiettyyn tekstiin, vaan tokaisee, että Helsingin Sanomat on ilahduttavasti antanut tilaa kristillisyyden ja ateismin keskustelulle. Pelkonen kuitenkin pohtii, että miksi ateistit hyökkäävät heitä kristittyjä kohtaan. Hän kysyy tekstissä, mitä vaaraa kristityistä on, mikä kristityissä oikein ateisteja riepoo, mistä suvaitsemattomuus kristittyjä kohtaan on oikein saanut juurensa, ja onko sen vihan taustalla pelko omasta epävarmuudesta, sillä hyökkäys on paras puolustus. (Pelkonen 29.3.2010.) Teksti ei siis sinällään ole osa Paakkisen aiheuttamaa keskustelua ateismista, mutta koska Pelkosen teksti on julkaistu sama vuonna ja kuukautena, on loogista päätellä, että Pelkonen viittaa omassa tekstissään juuri Paakkisen luomaan keskusteluun. Pelkosen teksti itsessään on sävyiltään kielteinen ateismia ja ateisteja kohtaan, ja hänen mukaansa ateistit ovat ottaneet erityisen hyökkäävän asenteen kristittyjä kohtaan. Toisaalta kun katsoo Paakkisen aiheuttamaa keskustelua, kärkeviä mielipiteitä on tullut puolesta ja vastaan. Samalla on otettava huomioon, että koko 2010 maaliskuun aikana käyty keskustelu sai alkunsa Paakkisen tekstistä, jossa kritisoidaan hyvin vahvasti uusateismia, ja tämä teksti ei itsessään peräänkuuluta sitä suvaitsevaisuutta, jota Pelkonen vaatii ateisteilta.

Tämän keskustelun viimeisin löytämäni puheenvuoro tulee ateistiselta satanistilta Iris Nikulalta, joka vastaa edelliseen Rauno Pelkosen tekstiin. Hänen mukaansa aggressiivinen vastaus mielipidesivulla ei ole epävarmuutta, eikä fanaattisuutta, vaan yritys konkretisoida se, keitä ateistit ovat ja mitä he edustavat. Nikula kertoo, että ateistit eivät näe kristinuskoa uhkana yhteiskunnalle sen enempää kuin muitakaan uskontoja, ja että keskustelun sävy johtuu yleensä molemminpuolisesta ymmärtämättömyydestä kuin mistään muusta. Nikulan mukaan ateistien mielipiteet ja kirjoitukset kristillisyydestä tai ateismista eivät ole sen hyökkäävämpiä kuin kristittyjen mielipiteet ja kirjoitukset ateismista tai kristinuskosta, ja hyökkäävyys on lukijan mielessä, johon vaikuttaa oma elämäkatsomus. Nikula kirjoittaa, että tarkoitus ei ole lytätä ketään, vaan tuoda lisää tietoisuutta toisenlaiseen elämäkatsomukseen ja tapaan elää. (Nikula 3.4.2020.) Keskustelun viimeisen puheenvuoron saa siis itseään ateistiseksi satanistiksi kutsuva Nikula, joka tekstillään pyrkii selittämään auki ateismia puolustavien sekä yleisesti ateistien mielipiteitä. Mielestäni Nikulan kommentti keskustelun aggressiivisuudesta pitää paikkansa, sillä mielipiteitä ateismista ja kristinuskosta, kärkeviä sellaisia, on koko keskustelun aikana tullut maailmankatsomukseltaan erilaisilta ihmisiltä.

Yhteenvedona koko keskustelusta voisin sanoa, että se tuo esille aiheita, joita olen koko tutkimuksen aikana käynyt läpi, mutta yleisesti tässä teemassa haluan alleviivata sitä, miltä ateismiin ja ateisteihin pohjautuva varsinainen keskustelu ja dialogi näyttää yhdessä valitsemassani mediassa. Muut analyysilukujen teemat ovat ryhmä monenlaisia erilaisia tekstejä, ja eri ihmisten välistä keskustelua ateismista ei juurikaan käsitellä tai tuoda esille. Vaikka kaikki esittelemäni artikkelit analyysissa ovat osa median sisäistä diskurssia ateismista, niin se, miten lukijat keskustelevat keskenään median sisällä, tuo oman vivahteensa tähän diskurssiin sekä uusia näkökulmia. Lukijat esimerkiksi ottivat esille sen, miten Helsingin Sanomat tuovat aihetta esille: Harnon (9.3.2010) mielestä Helsingin Sanomat nostavat ateistien näkökulmia liikaa esille verrattuna siihen, kuinka paljon ateisteja on Helsingin Sanomien lukijoissa, kun taas Pelkosen (29.3.2010) mielestä Helsingin Sanomat ovat antaneet ilahduttavasti tilaa keskustelulle kristillisyydestä ja ateismista. Lukija kävivät metakeskustelua siis itse Paakkisen luomasta keskustelusta ja miten Helsingin Sanomat fasilitoi sitä omalla alustallaan. Keskustelu ei myöskään pysynyt vain täysin Paakkisen aloittamassa uusateismiin liittyvässä kritiikissä, vaan se kehittyi ottamaan kantaa esimerkiksi uskonnon ja ateismin määrittelyyn ja jumalan olemassaolon todistamisen ympärillä olevaan argumentointiin. Aihe uusateismin ja ateismin kritiikistä siis yleisesti nostatti uskonnon aiheen näkyvyyttä mediassa.

Tässä Helsingin Sanomien keskustelussa mielenkiintoisesti erityisesti ateismin eri muodot ja ateismi-käsitteen monimutkaisuus tuli vahvasti esille monessa kohtaan, ja tämä ateismin määrittelyn hankaluus oli myös asia, joka tulee osittain uutena asiana verrattuna muihin lukuihin. Voisi sanoa, että käsitteiden ”oikea” käyttö oli yksi syy siihen, miksi käytävä keskustelu oli niin kärkevää. Toisaalta jos kaikilla olisi käsitteet hallussa ja yhteinen ymmärrys mitä termeillä tarkoitetaan, olisi keskustelu varmasti yhtä lailla kiivasta. Keskustelussa käytiin läpi myös kristinuskon ja ateismin vastakkainasettelua, ja yleisesti näyttää siltä, että ainakin vuonna 2010 osalla kristityillä oli käsitys siitä, että niin ateistit kuin uusateistit vieroksuvat ja jopa vihaavat kristinuskoa. Vaikka ateistien mielipiteet ja kirjoitukset olivat välillä kärkeviä, niin yleensä näissä kirjoituksissa tuotiin kuitenkin esille uskonnonvapauden tärkeys, vaikka uskontoa kritisoiitiin. Mikä keskustelussa tulee myös ilmi, mitä muussa aineistossa ei, niin siinä kommentoitiin myös median osuutta keskustelussa: huomioitiin esimerkiksi Helsingin Sanomien lukijakunnan elämäkatsomukset, ja kuinka se on ristiriidassa ateistien puheenvuorojen määrällä. Samalla myös ”kehuttiin” Helsingin Sanomien

antamaa tilaa itse ateismiin ja kristillisyyteen liittyvään keskusteluun. Esille tuotiin myös median rooli tietoisuuden lisääjänä.

Yleisesti voisi sanoa, että ateismiin ja ateisteihin suhtauduttiin keskustelussa negatiivisesti, ellei kirjoittaja itse ollut ateisti. Toisaalta kaikissa teksteissä ei myöskään tullut esille kirjoittajan omaa maailmankatsomusta, joten suoria johtopäätöksiä ei voida tehdä maailmankatsomukset ja ateismiin suhtautumisen välille. Vaikka yleisesti ateisteja, ateismia ja uusateismia vastaan heiteltiin erilaisia syytöksiä, myös ateistit ja ateismia myönteisesti käsittelevät henkilöt saivat lehdeltä tilaa ja mahdollisuuden puolustautua ja väitellä vastaan. On myös huomioitava, että tämä keskustelu käytiin aivan 2010-luvun alussa, ja on mahdollista, että asenteet ateismia ja uusateismia kohtaan ovat 15-vuoden aikana muuttuneet.

6. Lopuksi

6.1 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen johdannossa siteerasin Teemu Tairan (2022) artikkelia, jonka otsikossa hän väittää, että ateismi ja uskonottomuus eivät kiinnosta suomalaista mediaa. Vaikka en voi täysin sanoa, että Tairan väite olisi väärä, niin tämän tutkimuksen perusteella voin ainakin todeta, että valitsemani mediat kyllä siitä kirjoittavat erilaisista näkökulmista. Tässä tutkimuksessa halusin tutkia sitä, minkälaista ateismia ja ateisteja koskeva sisältö oikein on vuosien 2010–2024 väliltä Helsingin Sanomissa ja Ylessä, ja sisällönanalyysin avulla löysin käyttämästäni aineistosta niin erilaisia toistuvia teemoja kuin myös vastauksen siihen, kohdellaanko ateistia yksilönä, ateisteja joukkona ja ateismia ideologiana eri tavalla medioiden eri sisällöissä.

Ylen ja Helsingin Sanomien suhtautuminen ateismiin ja ateisteihin ei ole yksiselitteinen, mutta yleistäen voisi sanoa, että suhtautuminen on negatiivisesti painottunutta. Erityisesti negatiivisuus näkyi silloin, kun sisällössä käsiteltiin kiihkeää ja selkeästi uskontokriittistä ateismia, kuin taas hiljaista ja soveliasta ateismia, joka ei sinällään pyri yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen muutokseen. Mediat eivät kuitenkaan tehneet selkeää rajausta näiden välille, vaan ateismia käsiteltiin enemmistössä esitetyissä artikkeleissa yhtenä asiana, ja ateistit tämän yhden ateismin muodon edustajina. Positiivisemmat näkemykset ateisteista ja ateismista tuli esille silloin, kun artikkeleissa puolustettiin ateistien oikeutta uskonnonvapauteen. Toisaalta uskonnonvapautta korostettiin myös silloin, kun kritisoiattiin ateistien uskontokriittisyyttä. Myönteisiä näkemyksiä tuli esille myös uskontokriittisten ateistien haastatteluissa ja heidän kirjoittamissa kolumneissa, mutta voidaan tietenkin pohtia, onko ateistien kirjoittama sisältö, jossa suoraan kritisoidaan uskontoa, suoraan myönteinen artikkeli itse ateismista ja ateisteista. Tässä tutkimuksessa sanoisin, että mediasisältö, joka puolustaa ateistien oikeuksia, on ainakin positiivista suhtautumista ateismiin. Muutamassa artikkelissa tuli esille myös ateistien välineellinen arvo, ja nämäkin voidaan kaikei lukea positiiviseksi suhtautumiseksi.

Analysoitu aineisto kuitenkin kallistuu sen puolelle, että ateismi on hyvin harvoin näiden medioiden sisällön pääaiheena, ja ateismi tulee esille sivulauseissa ja pieninä huomautuksina eri sisällöissä. Tämän suhteen voidaan sanoa, että Taira on oikeassa, että ateismi ei juurikaan näytä mediaa kiinnosta, sillä hyvin harvat analysoimani tekstit varsinaisesti käsitelivät ateismia alusta loppuun, vaan ateisteihin ja ateismiin liittyvät maininnat voivat olla kokonaisuudessaan vain pieniä osia

isompaa tekstiä ja aihetta. Kielteiset näkemykset ateismista ja ateisteista tulevat esille kolumnistien kolumneissa ja lukijoiden lähettämässä teksteissä enemmän, kuin esimerkiksi asiapitoisissa uutisartikkeleissa, joissa taas on neutraalimpi, ehkä jopa positiivisempi sävy ja lähestyminen kuin kolumnien ja lukijatekstien sisällöissä. Toisaalta myös uskontovastaisen ateismin äänet näkyvät kolumnityyppisissä teksteissä ja lukijoiden lähettämässä sisällössä. Kielteisesti asennoituneet sisällöt olivat selkeästi myönteisesti asennoituneita sisältöjä suurempi osuus. Tämä on erityisesti totta silloin, kun puhutaan kiihkeästä ateismista ja ateisteista, kuin ateismin hiljaisista muodoista.

Kuten sanottu, aineiston sisällöissä löytyi myös erilaisia ennakkoluuloja ateisteista ja ateismista, ateismia ei esimerkiksi otettu joissain teksteissä tosissaan, ja kuoleman läsnäolo nähtiin voimana, joka varmasti muuttaa ateistin mielen. ”Putoavassa lentokoneessa ei ole ateisteja” ja ”juoksuhaudoissa ei ole ateisteja” tulivat esimerkiksi esille teksteissä. Ateismi nähtiin myös maailmankatsomuksena, joka on liian ehdoton tai että siltä puuttuu sisältö. Samalla ateistit nähtiin usein hankalina yhden totuuden ihmisinä, jotka rapauttavat suomalaista perinnettä varsinkin kouluissa. Ennakkoluuloihin kuului myös ateistien aggressiivisuus uskovaisia kohtaan, sillä ateisteilta peräänkuulutettiin suvaitsevaisuutta. Samalla ateisteilta pyydettiin, että he jättäisivät uskovaiset rauhaan. Yleisesti en usko, että Yle ja Helsingin Sanomat itse pyrkivät tietoisesti edesauttamaan ennakkoluulojen ylläpitämistä, mutta niiden olemassaolo tuli selkeästi vastaan näiden medioiden sisällöissä, joka vahvistanee Riikka Lasasen (2021, 48) tutkimusta, jossa ateistit ja uskonnottomat kokivat, että ihmisillä on ennakkoluuloja ateistien päällekkäyvyydestä ja riidanhaluisuudesta. Voi olla, että nämä ennakkoluulot vaikuttavat siihen, kuinka ihmiset identifioituvat ateismiin, ja kuten Terhi Utriainen sanoi, ihmiset saattavat vieroksua ateismi termiä sen jyrkkyyden vuoksi, vaikka he eivät uskoisikaan jumalaan (Rissanen 2016). Minkälainen vaikutus medialla on ateismi-identiteettiin liittyviin ennakkoluuloihin, siihen ei tämän tutkimuksen kautta voida syventyä, ja täten se voisikin toimia hyvänä jatkotutkimus mahdollisuutena. Ainakin Stepniewski (2015) tutkimuksen mukaan negatiiviset kuvat ateismista ja ateisteista konservatiivisen median ulkopuolella eivät ole erityisen voimakkaita vaikuttamaan ihmisten mielikuviin ateisteista.

Aineistosta löytyi toistuvia teemoja löytyi useampia, ja ne näkyivät niin Helsingin Sanomien kuin Ylen sisällöissä. Kielteiset näkemykset ateismista näkyvät eritoten siinä, kun ateismia verrataan uskontoon. Näitä vertauksia tuli aineistossa useampia, jossa uskontovastaista radikaalia ateismia verrattiin konservatiiviseen hartaaseen uskoon. Molemmissa nähtiin ongelmia, ja molempien johdolla on ihmisen ja maailman historiassa tehty pahoja asioita. Tässä on kuitenkin hyvä huomata,

että nämä uskonnon ja ateismin keskinäiset vertaukset yleensä käsittelevät uskontovastaista ja -kriittistä ateismin muotoa, eikä niinkään aivan kaikkea ateismia. Toisaalta uskontoa ja ateismia saatettiin verrata jo sen perusteella, että molemmat on uskomista johonkin totuuteen, ja täten ateistisen maailmankatsomuksen kautta ei voida todistaa esimerkiksi jumalan olemassaolon puutetta. Selkeästi kuitenkin uskonnon ja ateismin vertaukset kohdistuvat siihen, miten näiden radikaalit ilmentyvät ovat yhteiskunnalle vaarallisia ja epämiellyttäviä.

Juha Sepon (1992) mukaan ateismiin ja vapaa-ajattelijoihin ollaan suhtauduttu epäillen niiden kommunististen ja Neuvostoliitto-yhteyksien vuoksi, ja tämä tuli esille aineistossa muutaman kerran silloin, kun verrattiin uskontoa ja ateismia ja maailmankatsomusten vaikutusta hirmutekoihin: niin uskonnot kuin kommunistisen Neuvostoliiton ja Kiinan ateismihallinnot ovat syyllistyneet hirveyksiin, ja täten ateistit eivät ole joukkona sen puhtaampia, kuin uskovat. Kommunismi ja ääri vasemmistolaisuus ollaan nähty yhteiskuntaa horjuttavina ideologioina Suomen historiassa, ja vaikka olisi ongelmallista väittää, että nämä ennakkoluuloiset ja epäilevät näkemykset vaikuttavat vieläkin ateismiin suhtautumiseen Suomessa yleisesti sekä mediassa, niin ainakin nämä yhteydet tulevat vieläkin ilmi median sisällössä.

Toinen toistuva teema ateismin ja ateistiin liittyvissä sisällöissä oli uskonnonvapauden alleviivaaminen. Tätä tuli esille niin ateisteihin ja ateismiin myönteisesti kuin kielteisesti suhtautuvissa teksteissä. Myönteisissä teksteissä ateistien oikeuksia puolustettiin vetoamalla uskonnonvapauteen, mutta niin myös kielteisissä teksteissä uskovaisten oikeuteen omiin perinteisiin puolustettiin myös vetoamalla uskonnonvapauteen. Niin ateistit kuin uskovaiset näkevät, että heidän uskonnonvapauteen kajotaan vastakkaisen osapuolen toimesta. Tämä uskonnonvapaus-teema tulee erityisesti esiin, kun puhutaan koulumaailmasta ja uskonnonopetuksen nykymuodosta ja sen tulevaisuudesta. Koulumaailma näyttää olevan siis se taistelutanner, jossa uskovaisten ja uskonnottomat sekä ateistit taistelevat siitä, mitä uskonnonvapaus oikein on. Koulumaailmaan ja ateismiin liittyviä artikkeleita oli määrällisesti eniten tässä tutkimuksessa, ja luulisin tämän määrän johtuvan juuri uskonnonvapauteen liittyvästä kiistasta, mutta myös sillä, että melkein kaikilla on jonkinlainen suhde niin koulumaailmaan kuin myös jonkinlaiseen uskonnonopetukseen. Täten se sai eniten huomiota erilaisista näkökulmista, niin ateisteilta, uskonnottomilta kuin uskovalta. Kuitenkin oli mielenkiintoista, miten uskonnonvapaus ja siihen liittyvät ateismi-maininnat eivät kuitenkaan näkyneet vahvasti tasa-arvoisen avioliittolain ajamisessa ja sen uutisoinnissa, joka kuitenkin sijoittuu aikavälille, josta valitsin artikkeleita. Itse

asiassa kun ateistit tuotiin esille tämän aiheen uutisoinnissa, he vastustivat tasa-arvoista avioliittoa ja puolustivat Aito avioliitto- yhdistystä. Voidaan siis sanoa, että tasa-arvoisen avioliittolain keskustelussa ateistit eivät erityisesti profiloituneet, vaikka tämä keskustelu avioliittolaista saatetaan liittää suurempaan keskusteluun uskonnonvapaudesta.

Ateismi ja koulumaailma teemassa havaittiin myös kulttuuristumisen merkitys, ja miten kristinuskon kulttuuristuminen osaksi suomalaista identiteettiä vaikuttaa keskusteluun uskonnonvapaudesta ja yleisesti uskonnottomuudesta kouluissa. Joulun viettäminen ja Suvivirren laulaminen nähdään osana suomalaista kulttuuriperintöä, ja niitä puolustetaan kulttuurisen merkityksen näkökulmasta monikulttuurisuutta vastaan myös politiikassa oikeistopopulistisella kentällä (Kyyrö 2020, 210). Artikkeleissa ei tullut erityisesti esiin kirjoittajien poliittiset kannat, mutta kuitenkin ateistit nähtiin yhteiskuntaa ja kulttuuria heikentävinä riskitekijöinä, jotka eivät ymmärrä sen perään, että joulun vietto ja Suvivirren laulaminen eivät ole koulumaailmassa uskonnon harjoittamista, mutta suomalaisen kulttuuriperinnön ylläpitoa. Ateistien ja uskonottomien vaatimukset uskonnollisten jäänteiden ja perinteiden ulossulkemisesta kouluympäristösä nähtiin uhkana suomalaiselle kulttuurille, eli näkemykset ja ennakkoluulot ateisteista olivat tässäkin teemassa usein kielteisiä.

Ateismin monimuotoisuus tuli esille aineistossa, ja se pysyi vahvana teemana kautta analyysin. Ateisti-identiteetti ei mediassa tai sen ulkopuolella ole yksinkertainen, ja se ei itsessään kerro paljoa ihmisen arvoista tai maailmankatsomuksesta. Aineistossa esiintyvät ateistit eivät ainakaan vahvasta aineistossa esiintyviä ennakkoluuloja. Suomessa ateistit voivat olla yhtä lailla kirkkoon kuuluvia ja kirkkoa arvostavia, kristinuskon taidetta ja perinteitä nauttivia ihmisiä, kuin myös uskontoa kritisoivia kiihkeitä (uus)ateisteja. Aineistossa ilmeni myös, miten myös erilaisten ateistien ja uskonottomiksi itseään kutsuvien henkilöiden sekä uskontokriittisten ateistien välillä löytyy myös jännitettä: ateisteiksi itseään kutsuvat kritisoivat toisia ateisteja, jos he puolestaan kritisoivat uskontoa, uskovia ja hengellisiä ihmisiä ja heidän tapojaan sekä perinteitään liian kiihkeästi. Ateismin monimuotoisuus näkyi myös siinä, miten tietyt aineistossa esiintyvät ateistit identifioituvat ateismiin vain osittain: jotkut saattoivat olla ateismiin ”välillä” taipuvaisia agnostikkoja, tai he saattoivat tehdä pesäeroa ateismiin ja sen ongelmallisuuteen kutsumalla itseään post-ateisteiksi. Ateismin osittainen omaksuminen voi olla vain yksi osa omaa maailmankatsomuksellista identiteettiä, ja aineistossa oli havaittavissa erilaisten identiteettien

päällekkäisyys. Voidaan myös sanoa, että tämä on ateistien omaa itsemäärittelyä, ja täten myös osittain voimaannuttavaa.

Ateismin monimuotoisuus sai myös keskustelua aikaan Helsingin Sanomien ateismiväittelyssä. Ilse Paakkisen (2010) vieraskynässä hän kritisoi ateismia ja kuinka sen ainoa sisältö on uskonnon vastustaminen. Hänen saamien vastineisiin hän vastasi, että hän näkee ateismin ja uusateismin eri asioina: uusateismi on ateismin muoto, joka kiihkeästi vastustaa uskontoja ja uskovia. Paakkisen aloittama keskustelu innoitti myös Helena Veijalaista (2010) määrittelemään uskontovastaisen ateismin, kutsuen sitä antiteismiksi. Ateismin monimuotoisuus ja miten kukin ateismin määrittelee vaikuttaa siihen, miten ateismiin suhtauduttiin aineiston artikkeleissa. Yleisesti ottaen kun median sisällöissä puhuttiin ateismista yleistäen negatiivisessa sävyssä, se tarkoitti eritoten tätä Paakkisen uusateismia ja Veijalaisen antiteismia, kuten on tullut jo ilmi. Negatiivinen suhtautuminen ateismiin oli harvoin sitä, että ihmiset eivät pitäneet ateistien näkemyksestä jumalan olemassaolon kieltämisestä, mutta muutama artikkeli kuitenkin kosketti myös tätäkin kritiikkiä siitä näkökulmasta, että ateistien ehdoton näkemys jumalan olemassaolon puutteesta on ongelmallinen tieteellisestä näkökulmasta katsoen.

Van der Veenin ja Bleichin teorian (2021) mukaan ateistiset yksilöt saavat neutraalimpia kohtelua USA:n ja Iso-Britannian lehdistössä, kuin ateismi aatteena ja maailmankatsomuksena sekä ateisteja joukkona ihmisiä. Yksinkertaistettuna voisin sanoa, että kyllä, van der Veenin ja Bleichin teoria on samansuuntainen omien löydöksieni kanssa: ateistit yksilönä eivät saa samanlaista negatiivista huomiota suomalaisessa mediassa, kuin ateismi ideologiana tai ateisteja ryhmänä. Muutama asia kuitenkin monimutkaistaa omaa näkemystäni teorian ja sen osuvuuden suhteen.

Ensinnäkin, kuten jo moneen kertaan todettu, ateismia on monenlaista. Se, miten van der Veenin ja Bleichin tutkimuksessa (2021) ja USA:n sekä Iso-Britannian mediassa käsitellään ja kategorisoidaan ateismi, voivat olla eri, kuin miten suomalaisessa mediassa. Tarkoitan tällä sitä, että ateismi ei ideologiana tai joukkona sinällään saa suoraa negatiivista huomiota suomalaisessa mediassa, ellei puhuta kiihkeästä uskontovastaisesta ja -kriittisestä ateismista. Ateismi, joka pyrkii vaikuttamaan yhteiskuntaan ja sen uskonnollisuuteen, ja joka kritisoi uskovien näkemyksiä ja vaikutusvaltaa, saa negatiivista huomiota mediasta. Hiljainen ateismi verrattuna kiihkeämpään ateismiin, joka kunnioittaa uskonnollisia perinteitä sellaisenaan ja myös osana suomalaista kulttuuria, eikä pyri aktiivisesti vaikuttamaan yhteiskuntaan, nähdään soveliaampana eikä saa

samanlaista negatiivista kritiikkiä ja mielipiteitä osakseen. Analysoitavan aineiston perusteella olemme nähneet, että myös muut uskonnottomat, pakanat, agnostikot ja itse ateistit pyrkivät tekemään pesäeroa tähän uskontovastaiseen ja -kriittiseen kiihkeään ateismiin. On siis vaikea tehdä suoraa päätelmää siitä, kuinka hyvin omat tutkimukseni tulokset ovat yhteneväisiä van der Veenin ja Bleichin teorian kanssa, sillä selkeästi suomalaisessa mediassa on olemassa ainakin kahta erilaista ateismia, joita kohdellaan eri tavalla, vaikka media ei itse sitä erottelua tee käytettyjen termien tasolla.

Van der Veenin ja Bleichin teorian (2021) osuvuutta hankaloittaa myös mielestäni se, että Suomen mediassa ei juurikaan ole ainakaan tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella julkisia ja mediahuomiota saavia ateisteja. Jos siis puhutaan ateististen yksilöiden kohtaamasta suhtautumisesta mediassa, on siitä vaikea tehdä hyvin informoitua päätöstä, jos medialla ei ole ketään, johon tarttua omassa sisällössään. Voidaan tietenkin myös pohtia, että ehkä mediahuomiota hamuavia ateisteja löytyisi, mutta suomalaiset mediat eivät vain ole kiinnostuneita heidän näkemyksistään kirjoittamaan. Tämän lisäksi Yle ja Helsingin Sanomat ovat siinä mielessä myös erilaisia medioita, että Ylellä ei julkaista lukijoiden kirjoittamia artikkeleita, kun taas Helsingin Sanomat julkaisevat vieraskyniä lukijoiltaan. Tämän vuoksi Helsingin Sanomissa on suurempi mahdollisuus yksittäisiin ateisteihin kohdistuvaan negatiiviseen suhtautumiseen, jos esimerkiksi vieraskynästä äityy useita vastineita. Kuitenkaan en itse huomannut esimerkiksi Ilse Paakkisen vieraskynän aiheuttaman keskustelun olleen erityisen negatiivinen yksittäisiä ateisteja kohtaan, ja jos negatiivisuutta löytyi, niin löytyi myös puolustavia ja positiivisesti suhtautuvia mielipiteitä. Van der Veenin ja Bleichin teoria (2021) ja sen osuvuutta on myös hankala täysin todistaa siinä mielessä, että minulla voi olla hyvinkin erit johtopäätökset sen suhteen, mitä on myönteinen, kielteinen tai neutraali suhtautuminen ateismiin verrattuna van der Veenin ja Bleichin käsityksiin.

Uskonnon mediatisoituminen jäi tässä tutkimuksessa vähemmälle huomiolle, mutta tästä huolimatta siitä löytyi jonkin verran esimerkkejä, kuten pappien ja uskonnollisten auktoriteettien aktiivinen kanssakäyminen median kanssa. Heitä haastateltiin, he saivat palstatilaa, ja he myös kirjoittivat Helsingin Sanomiin vieraskynä-kirjoituksia. Kuten Taira (2022) mainitsi artikkelissan, usein ateismia käsittelevä uutisointi saa kommentaattoriksi evankelis-luterilaisen kirkon edustaja, ja joskus se voi myös olla pappi. Näkisin myös, että ateistien oikeudet koulumaailmassa on mediatisoituneen uskonnon esimerkki, sillä uskonnonvapauden määrittely, uskonnonopetuksen tulevaisuus sekä uskonnollisuuden näkyminen kouluissa on keskustelu, joka näkyy vahvasti juuri

mediassa, ja siellä keskustelevat niin opettajat, evankelis-luterilaisen kirkon edustajat ja ateistit. Ateismi ja koulumaailma oli myös selkeästi suurin aineisto määrällisesti.

Mediatisoitumisen yhteydessä kirjoitin myös sekularisaatiosta ja liberalisoitumisesta. Niin van der Veenin ja Bleichin (2021) sekä Tairan (2022) mukaan uskonnon mediatisoituminen ei ole johtanut suoranaisesti sekularisaation vahvistumiseen, vaan pikemminkin liberalisoitumiseen ja erilaisten uskonnollisuuden muotojen hyväksymiseen ja suvaitsemiseen. Tämän tutkimuksen analyysin ja sen tuloksien suomalainen media näyttäytyy suhtautuvan uskontoon myönteisesti, ja valtakirkolla on mediassa kannattajia. Myös ateistit suhtautuvat aineiston perusteella myönteisesti kirkkoon ja sen toimintaan, ja jotkut ovat jopa kirkon jäseniä ateismista huolimatta. Tairan (2014, 21) sekä Tairan ja Kyyrön yhteinen tutkimus (2021) suomalaisten sanomalehtien uskontojournalismista osoittavat, että konservatiivinen kristillisuus saa suomalaisessa mediassa kielteistä huomiota. Omassa tutkimuksessa nähdään, miten kiihkeää, uskontovastaista ateismia kritisoidaan mediassa, mutta tutkimusten mukaan myös konservatiivinen kristinusko saa moitteita. Kiihkeää ateismia ja konservatiivista kristinuskoa myös verrataan toisiinsa, sillä molemmat nähdään liian ahdasmielisinä.

Voidaan siis ehkä tämän vuoksi todeta, että niin ateismilla kuin kristinuskolla on suomalaisessa mediassa samankaltaiset pelisäännöt, jossa liberaalia, muita suvaitsevia muotoja niin ateismista ja kristinuskosta kohdellaan paremmin tai ainakin neutraalimmin, kuin niiden jyrkempiä versioita. Nämä löydökset omassa tutkimuksessa näyttävät siis olevan samansuuntaisia uskonnon mediatisaation liberalisoivan vaikutuksen teorian kanssa, jossa uskonto nähdään mediassa myönteisenä asiana ja uskonnottomuutta hyväksytään, mutta konservatiivinen kristinusko ei saa samanlaista tukea, ja uskonnottomien edunvalvontaan ja oikeuksien ajamiseen suhtaudutaan epäillen (Taira 2022.) Tutkimukset eivät kuitenkaan avaa sitä, että missä selkeästi menee se raja ennen kuin kristinusko muuttuu suomalaiselle medialle liian konservatiiviseksi, ja milloin ateismi liian kiihkeäksi. Voi siis olla, että ateismia ei kuitenkaan kohdella täysin samoilla pelisäännöillä, mutta tämän tutkimuksen kautta en voi tehdä tästä suoraa päätelmää. Kuitenkaan uskonnon mediatisaatio ja sen tuoma sekularisaatio tai liberalisaatio eivät ole tämän tutkimuksen tuloksien mukaan vaikuttaneet siihen, että suomalainen media olisi täysin neutraali ja että heidän sisällöissään ei olisi negatiivisuutta liittyen ateismiin ja ateisteihin.

Tämän lisäksi Annikka Mutanen (2009, 59) kirjoittaa omassa tutkimuksessaan, että suomalainen media näkee, että uskonto nähdään suomalaisessa mediassa yksityisenä asiana, josta ei ole sovelias kirjoittaa. Suomessa yleisesti uskonto mielletään yksityiseksi, ja uskonnollisten elementtien tuominen uskontovapaaksi määriteltyihin instituutioihin ei nähdä hyvällä (Poulter & Kallioniemi 2014, 41). Koska Suomessa uskonto mielletään yksityiseksi asiaksi, se saattaa myös vaikuttaa siihen, että kiihkeä ateismi ja konservatiivinen kristinusko, jotka pyrkivät näkyvästi vaikuttamaan yhteiskuntaan ja kulttuuriin niin mediassa kuin sen ulkopuolella, niihin myös suhtaudutaan negatiivisemmin. Ehkä niitten nähdään rikkovan jotain sanatonta sopimusta siitä, että oma maailmankatsomuksellisen identiteetin kuuluu olla yksityinen, eikä sen varjolla saa rajoittaa toisten oikeuksia tai kritisoida muita, tai muuten tuoda epävakautta yhteiskuntaan eripuraa ja vastakkainasettelua lisäämällä.

Ylen ja Helsingin Sanomien välillä ei medioina ollut niinkään suuria sisällöllisiä eroja sen suhteen, millä tavoin ne käsittelevät ateismia ja ateisteja, mutta en odottanutkaan niillä juurikaan olevan. Kuitenkin Helsingin Sanomissa näkyi lukijoiden ääni enemmän, kuten jo tässä luvussa on tullut ilmi. Ylen lukijääni näkyvät uutisten ja kolumnien kommenttiosioista, joita ei tähän tutkimukseen ja sen aineistoon lisätty.

6.2 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Koska tutkimuksessa käytetty aineisto on hyvin rajattu, se luo mahdollisuuksia laajentaa aineiston kriteereitä jatkotutkimuksessa. Tästä tutkimuksesta on jäänyt pois esimerkiksi useampi artikkeli, jossa puhutaan uskonnottomuudesta tai vapaa-ajatteliijoista, sillä niissä ei mainita itse ateismia. Täten näen, että laajennetussa jatkotutkimuksessa voitaisiin myös paneutua yleisesti uskonnottomuuteen suomalaisessa mediassa. Samalla jatkotutkimuksessa voitaisiin myös ottaa esille ulkomaan uutisia suomalaisessa mediassa, jossa ateismi ja uskonnottomuus esiintyvät. Tätä voitaisiin pohtia esimerkiksi sen kautta, millä motiiveilla media lähtee kirjoittamaan ateismiin liittyvistä ulkomaiden tapahtumista, ja miksi juuri tietyt artikkelit ylittävät uutiskynnyksen täällä Suomessa.

Omassa tutkimuksessani käytin ensisijaisesti valitsemiä medioiden verkkoalustoja ja niissä esiintyviä julkaisuja. Useammassa verkossa julkaistussa artikkelissa pystyivät lukijat itse kommentoimaan artikkelin sisältöä ja aihetta. Ateismi aiheisten artikkelien lukijoiden kommentit

voisivat myös olla mahdollinen tapa laajentaa nykyistä näkökulmaa, ja pohtia kommenttien kautta ateismiin suhtautumista, ja miten ateismista yleisesti kirjoitetaan näillä alustoilla.

Jatkotutkimuksessa voitaisiin myös käyttää uusia lähteitä. Yle ja Helsingin Sanomat valikoituivat aineistoon siksi, että ne olivat suomalaisten eniten kuluttamia uutismedioita, ja myös suomalaisten mielestäni luotettavimmat uutislähteet. Uutismedian kenttä Suomessa on tietenkin paljon laajempi, eivätkä Yle ja Helsingin Sanomat yksinään riitä kuvaamaan sitä, miten ateismista suomalaisessa mediassa suhtaudutaan, tai löytämään kaikkia niitä mahdollisia aiheita ja teemoja, joita mediassa esiintyy. Aineistolähteitä voitaisiin laajentaa aikakauslehtiin ja eri paikallislehtiin ja verkkomediaan. Mikä olisi erityisen mielenkiintoista olisi esimerkiksi seurakuntayhtymien lehtien tarkastelu ateismin kannalta. Eri mediat, jotka painottavat sisällöltään erilaisia poliittisia ja maailmankatsomuksellisia näkemyksiä ja arvoja, saattaisivat antaa paljon värikkäämpiä sisältöjä ateismista. Toisistaan erilaisten medialähteiden käyttäminen aineistona voisi myös antaa parempia mahdollisuuksia tehdä eri medialähteiden välistä vertailua ateismi aiheisesta sisällöstä. Ylen ja Helsingin Sanomien välillä ei loppujen lopuksi ollut sisällöllisesti erityisen paljon eroja niiden aiheissa tai suhtautumisessa ateismiin.

Van der Veenin ja Bleichin tutkimuksessa (2021) USA:n ja Iso-Britannian median suhtautumista ateismiin tutkittiin etsimällä sanoja, jotka toistuivat ateismin tai ateisteihin liittyvässä sanomalehtien artikkeleissa. Tätä samaa tapaa voitaisiin hyödyntää myös jatkotutkimuksessa, jossa suomalaisesta mediasta ja sen ateismiin liittyvästä sisällöstä pyritään löytämään erityisesti kuvailevia sanoja, jotka toistuvat. Tämän kautta tutkimus laajentuisi myös määrälliseen tutkimuksen piiriin.

Lähteet

Aineistolähteet

Aalto, Maija. 2015. 'Nämä helsinkiläisopettajat haluavat uskonnot ja ET:n yhteen – miksi?'.
Helsingin Sanomat. 15.12.2015. Tarkistettu 24.8.2025.

<https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000002872878.html>

Ahola, Suvi. 2012. 'Myös ateisti voi kuulua kirkkoon.'. *Helsingin Sanomat*. 22.12.2012. Tarkistettu

19.3.2025. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002601549.html>

Ahola, Suvi. 2013. 'Seurakunnasta kajahtaa.'. *Helsingin Sanomat*. 12.1.2013. Tarkistettu 19.3.2025.

<https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002605459.html>

Ali-Hokka, Anne. 2017. 'Kun pappi lähti kaljalle ateistin kanssa: ”Saatko kiksit, kun kirkosta erotaan?”'. *Yle Uutiset*. 20.12.2017. Tarkistettu 9.4.2025. <https://yle.fi/a/3-9985934>

Arola, Janne. 2017. 'Seppo Ojala on pappi, mutta hän ei tiedä, onko Jumalaa olemassa – Kirkko nykymuodossaan on tulossa tiensä päähän, hän sanoo'. *Helsingin Sanomat*. 29.6.2017.

Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/elama/art-2000005271237.html>

Arvela, Hannu. 2010. 'Miksi ateisti neuvoo toisia uskonnon harjoittamisessa?'. *Helsingin Sanomat*.

23.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004719997.html>

Auranen, Erkki. 2010. 'Ruokarukous ei liene vaaraksi ateistillekaan'. *Helsingin Sanomat*.

15.1.2010. Tarkistettu 28.7.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004705094.html>

Berner, Anna-Sofia. 2024. 'Nuoret naiset siirtyvät vasemmalle – 11 nuorta naista kertoo nyt arvoistaan.'. *Helsingin Sanomat*. 29.12.2024. Tarkistettu 19.3.2025.

<https://www.hs.fi/feature/art-2000010856527.html>

Björkholm, Susanne. 2014. 'Uskomisen on usein ajattelun jättämistä puolitiehen'. *Helsingin*

Sanomat. 12.5.2014. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000002730527.html>

- Burtsov, Petri. 2017. 'Entinen ateisti kääriytyy papinkaapuun – Oskari Juurikkalasta ensimmäinen vanhoillisen Opus Dein pappi Suomessa'. *Yle Uutiset*. 1.1.2017. Tarkistettu 2.4.2025. <https://yle.fi/a/3-9371016>
- Caselius, Annu. 2023. 'Arman Alizad on uskonottomuudesta huolimatta hengellinen: "Universumissa on oltava jokin kasassa pitävä voima, joka pyrkii hyvyyteen"'. *Yle Uutiset*. 27.1.2023. Tarkistettu 7.4.2025. <https://yle.fi/a/74-20015170>
- Caselius, Annu. 2024. 'Tuomas Enbuske tuli uskoon loogisen päättelyn avulla: "Luulin, että Pyhän Hengen kosketus on naisten ja helluntailaisten juttuja"'. *Yle Uutiset*. 12.4.2024. Tarkistettu 2.4.2025. <https://yle.fi/a/74-20083498>
- Drake, Maria. 2016. 'Yksin turvapaikkaa hakevien lasten tarinat hiljentävät nuorisotyön konkarinkin – "Ensimmäisenä kohtaa nälän"'. *Helsingin Sanomat*. 11.6.2016. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/raha/art-2000002905643.html>
- Eromäki, Veikko. 2021. 'Tutkija arvostelee koulujen katsomusopetusta jämähtäneeksi: opetus erottelee nuoret uskontojen mukaan, vaikka he haluavat yhteistä keskustelua'. *Yle Uutiset*. 14.12.2021. Tarkistettu 28.1.2025. <https://yle.fi/a/3-12192211>.
- Gronow, Kira. 2019. Uskontotieteilijä Titus Hjelm palasi Suomeen 12 vuoden jälkeen ja hämmästyí: maa oli muuttunut valtavasti. Uskontotieteilijä Titus Hjelm palasi Suomeen 12 vuoden jälkeen ja hämmästyí: maa oli muuttunut valtavasti'. *Helsingin Sanomat*. 8.3.2019. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/elama/art-2000006026724.html>
- Gronow, Kira. 2020. 'Ihmisillä on yhä suurempi tarve henkisyydelle, sanoo ateistina tunnettu Timo Airaksinen – Filosofí vaikutti siitä, mitä tapahtui, kun lounas dalai-laman kanssa oli nautittu'. *Helsingin Sanomat*. 27.3.2020. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/elama/art-2000006453595.html>
- Grönholm, Pauliina. 2013. 'Kuinka moni on uskonnoton?'. *Helsingin Sanomat*. 19.5.2025. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000002639593.html>

- Grönholm, Pauliina. 2013. 'Ateistit kantelevat uskontojen yhteisopetuksesta'. *Helsingin Sanomat*. 13.8.2013. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000002667131.html>
- Gustafsson, Mia. 2024. 'Usko fantasiaan'. *Yle Uutiset*. 3.11.2024. Tarkistettu 2.4.2025. <https://yle.fi/a/74-20119453>
- Harno, Jarmo. 2010. 'Ateisti sortuu kehäpäätelmään'. *Helsingin Sanomat*. 9.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004716977.html>
- Hartikainen, Ville. 2019. 'Dosentti Ilkka Pyysiäinen, 60, on tehnyt uransa tutkimalla uskonnollista ajattelua, josta hän ei itse piittaa tippaakaan'. *Helsingin Sanomat*. 7.7.2019. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006164037.html>
- Havuluoto, Janne. 2010. 'Missä vihanlietsonta näkyy?'. *Helsingin Sanomat*. 6.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004716349.html>
- Heikura, Minna. 2014. 'Trendit vaikuttavat kirkosta eroamiseen'. *Yle Uutiset*. 31.1.2014. Tarkistettu 6.4.2025. <https://yle.fi/a/3-7050070>
- Hietala, Markus. 2010. 'Ateisteilla ei ole aatteellisia auktoriteetteja'. *Helsingin Sanomat*. 5.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004716099.html>
- Huusko, Jukka. 2019. 'Islamofobia on tulenarka sananvapauskysymys Euroopassa – Kaksi entistä muslimia kertoo, miten islamia pitää voida arvostella'. *Helsingin Sanomat*. 10.6.2019. Tarkistettu 10.8.2025. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006137026.html>
- Hämeen-Anttila, Jaakko. 2017. 'Onko islam sodan vai rauhan uskonto? Kysymys on väärä, sillä uskonnot ja aatteet elävät aina tulkinnasta'. *Helsingin Sanomat*. 27.2.2017. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000005105339.html>
- Jokelin, Jantso. 2020. "'Soosista Hän noussut on!' – Lentävän Spagettihirviön Kirkko parodioi uskontoa, mutta sillä on myös vakava sanoma'. *Yle Docventures*. 28.9.2020. Tarkistettu 2.4.2025. <https://yle.fi/aihe/a/20-304790>

- Juutinen, Jari. 2010. 'Suomessa luovutaan joulusta, juhlasta ja joulujuhlusta'. *Helsingin Sanomat*. 16.12.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004776036.html>
- Kalliskota, Henna. 2023. 'Maailman eri uskontojen tunteminen on hyödyllistä'. *Helsingin Sanomat*. 10.2.2023. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009347535.html>
- Kangasperko, Jaakko. 2012. 'Todisteet puuttuvat ateistisilta väitteiltä'. *Helsingin Sanomat*. 4.5.2012. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004871588.html>
- Kansanen, Maija. 2024. 'Äiti Amman kartanossa'. *Helsingin Sanomat*. 3.8.2024. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000010534920.html>
- Karhula, Ritva. 2012. 'Kokkolan mersuherätys jätti jälkensä yhteiskuntaan'. *Yle Uutiset*. 16.11.2012. Tarkistettu 2.4.2025. <https://yle.fi/a/3-6380234>
- Karppinen, Kirsi. 2017. 'Kapinallinen pastori kyseenalaistaa kirkon opit ja rentoutuu Kalashnikov kädessään – "Yhdentekevää, onko Jumala olemassa"'. *Yle Uutiset*. 18.3.2017. Tarkistettu 29.1.2025. <https://yle.fi/a/3-9513213>
- Kasurinen, Riina. 2019. "'Uskonto rikkoi jotain minussa lapsena' – Uskosta luopunut perheenisä ymmärtää joulujuhlissa ahdistuvia eikä halua lastensa jakavan kohtaloaan'. *Yle Uutiset*. 13.12.2019. Tarkistettu 3.9.2025. <https://yle.fi/a/3-11114523>
- Kemppainen, Karoliina. 2015. "'Näyttäisi siltä, että nuoria tämä ei niinkään kiinnosta" – Aito avioliitto -yhdistyksen aktiivi kampanjoi kesäkansan parissa'. *Yle Uutiset*. 3.7.2015. Tarkistettu 6.4.2025. <https://yle.fi/a/3-8121538>
- Kemppinen, Matti. 2010. 'Uusateismin juuret juontuvat länsimaisen tieteen historiasta'. *Helsingin Sanomat*. 4.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004715893.html>

- Keski-Korpela, Nina. 2017. 'Kuoropoika ja hevimies laulaa sielunmessua, vaikkei usko jumalaan: "Ihmiset näkevät ristiriitaa sielläkin, missä sitä ei ole"'. *Yle Uutiset*. 12.5.2017. Tarkistettu 29.1.2025. <https://yle.fi/a/3-9606573>.
- Kettu, Katja. 2017. 'Katja Kettu: Lällällä, helvettiäpä ei ole'. *Yle*. 17.03.2017. Tarkistettu 28.1.2025. <https://yle.fi/aihe/a/20-189435>.
- Kivioja, Kreeta-Maria. 2016. 'Kaupan aukiolo pitkäperjantaina jakaa mielipiteitä: "Yhteiskunnan arvopohjan täydellinen mahalasku"'. *Yle Uutiset*. 25.3.2016. Tarkistettu 6.4.2025. <https://yle.fi/a/3-8763504>
- Kokko, Tiina. 2021. 'Eduskunnasta putoaminen johdatti Kirsi Ojansuu-Kauniston pappouden polulle – poliitikkotausta ei ollutkaan meriitti työhaussa'. *Yle Uutiset*. 4.4.2021. Tarkistettu 9.4.2025. <https://yle.fi/a/3-11861958>
- Kokkonen, Venla. 2016. 'Venla Kokkonen: Maailman pahuus kumpuaa uskonnoista'. *Yle*. 1.3.2016. Tarkistettu 29.1.2025. <https://yle.fi/aihe/a/20-159881>.
- Konttinen, Jussi. 2015. 'Körtti, juutalainen, muslimi – HS selvitti kansanedustajien uskonnolliset vakaumukset'. *Helsingin Sanomat*. 17.5.2015. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/feature/art-2000002824335.html>
- Koponen, Juha-Petri. 2010. 'NÄKÖKULMA: Joulu - mitä sitten?'. *Yle Uutiset*. 16.12.2010. Tarkistettu 28.1.2025. <https://yle.fi/a/3-5687614>.
- Koponen, Markku. 2013. 'Uskonottomien määrää on hankala selvittää'. *Helsingin Sanomat*. 21.5.2013. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002639986.html>
- Koppinen, Mari. 2014. 'Suvivirsi kuohuttaa – mutta entä sotaisa Lippulaulu?'. *Helsingin Sanomat*. 31.5.2014. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002735338.html>
- Kotakoski, Jani. 2010. 'Ateistille riittää elämä itsessään'. *Helsingin Sanomat*. 4.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004715891.html>

- Kölhi, Jaakko. 2010. 'Demokratia ei ole enemmistön diktatuuria'. *Helsingin Sanomat*. 18.1.2010. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004705781.html>
- Laakso, Antti. 2015. 'Kristillinen lukio haluaa valtakunnallisen toimiluvan'. *Yle Uutiset*. 5.2.2015. Tarkistettu 28.1.2025. <https://yle.fi/a/3-7782658>.
- Laitinen, Jaana. 2010. 'Hevipappi vei tiernapojat kiertueelle kapakkaan'. *Helsingin Sanomat*. 14.12.2010. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/ihmisia/art-2000004775546.html>
- Latva-Teikari, Kati. 2018. 'Aivoverenvuodon saanut perusterve mies puhui kielillä ja ihmetteli, miksi hotellihuone ei kelvannut vaimolle – joka päivä 70 suomalaista sairastuu aivoverenkiertohäiriöihin'. *Yle Uutiset*. 24.9.2018. Tarkistettu 2.4.2025.
- Lehtokari, Rosa. 2023. 'Konsta Kolehmainen, 28, haluaa kuulua kirkkoon, vaikka on ateisti'. *Yle Uutiset*. 5.2.2023. Tarkistettu 29.1.2025. <https://yle.fi/a/74-20016355>.
- Liiten, Marjukka. 2018. 'Merja Kyllönen on suorasuinen sosialisti Suomussalmelta – tai omien sanojensa mukaan ”pasifisti-futuristi”'. *Helsingin Sanomat*. 2.1.2018. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005509742.html>
- Lohento, Timo. 2010. 'Ateistit voisivat antaa uskovaisten uskoa'. *Helsingin Sanomat*. 12.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004717597.html>
- Luoma, Katriina. 2013. 'Näkökulma: Ateisti, älä tuputa uskoasi'. *Yle Uutiset*. 14.11.2013. Tarkastettu 7.4.2025. <https://yle.fi/a/3-6932035>
- Luukkainen, Jouni. 2010. 'Voisiko opettaa uskontokritiikkiä?'. *Helsingin Sanomat*. 30.10.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004765998.html>
- Maasola, Mikko. 2014. 'Sananen – Suvivirrestä vähäsen'. *Yle Uutiset*. 26.3.2014. Tarkistettu 28.1.2025. <https://yle.fi/a/3-7157106>.

- Malmberg, Lari. 2013. 'Kirkkoherra Teemu Laajasalolla on sylissä kirkon epätoivon symboli: Kallion seurakunta'. *Helsingin Sanomat*. 6.7.2013. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/kuukausiliite/art-2000002659377.html>
- Manssila, Petri. 2011. 'Aarnio siunaa kirjeet kirkosta eronneille'. *Yle Uutiset*. 29.9.2011 Tarkistettu 6.4.2025. <https://yle.fi/a/3-5430738>
- Mattila, Ilkka. 2018. 'Viime levy imi Nightwishin Tuomas Holopaisesta luovuuden – sen toivat takaisin sanaristikot, joista tuli myös sivutyö'. *Helsingin Sanomat*. 16.2.2018. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005569581.html>
- Meriläinen, Rosa. 2017. 'Kiitos paljosta, kirkko, mutta voisitko erota valtiosta, jos sen meno ei maistu?'. *Helsingin Sanomat*. 11.10.2017. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/elama/art-2000005403898.html>
- Miettinen, Satu. 2012. 'Nimiäiset syrjäyttävät ristiäiset'. *Yle Uutiset*. 12.6.2012. Tarkistettu 6.4.2025. <https://yle.fi/a/3-6178568>
- Miettinen, Satu. 2016. 'Pelon saartamat – Ylivieskan outo vuosi'. *Yle Uutiset*. 15.5.2016. <https://yle.fi/a/3-8878727>
- Mikkola, Jukka. 2010. 'Uskonnolle ei ole yhtä määritelmää'. *Helsingin Sanomat*. 9.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004716976.html>
- Mikkonen, Nadja. 2018. 'Tavallisia suomalaisia satanisteja'. *Yle Uutiset*. 29.9.2018. Tarkistettu 2.4.2025. <https://yle.fi/a/3-10357380>
- Moisio, Heidi. 2024. 'Miksi kristinusko puhuttelee nuoria miehiä?'. *Helsingin Sanomat*. 14.3.2024. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000010009060.html>
- Murto, Roosa. 2014. 'Päätä itse, miten kuoleman jälkeen käy'. *Helsingin Sanomat*. 20.8.2014. Tarkistettu 19.3.2025 <https://www.hs.fi/elama/art-2000002754835.html>

- Myllymäki, Tuukka. 2016. 'Ulkoista räimettä ja punaiset hiukset – metallipapin saarna syntyy Rammsteinin tahdissa'. *Yle Uutiset*. 4.12.2016. Tarkistettu 9.4.2025.
<https://yle.fi/a/3-9235031>
- Myöhänen, Kati. 2012. 'Jolkkonen haastaa kristittyjä keskusteluun ateistien kanssa'. *Yle Uutiset*. 20.1.2012. Tarkistettu 9.5.2025. <https://yle.fi/a/3-5065172>
- Mäntymaa, Eero. 2013. 'Pakanan "joulu" meni jo marraskuussa'. *Yle Uutiset*. 25.12.2013. Tarkistettu 6.4.2025. <https://yle.fi/a/3-7000359>
- Mäntymaa, Eero. 2018. "'Sittenkö minua uskotaan, kun minut on tapettu?'" Kolme Suomen käännyttämää turvapaikanhakijaa kertoo elämästään Bagdadissa'. *Yle Uutiset*. 12.2.2018. Tarkistettu 29.1.2025. <https://yle.fi/a/3-10068350>.
- Nikula, Iris. 2010. 'Ateistina tarkoitukseni ei ole lytätä kristityn uskoa'. *Helsingin Sanomat*. 3.4.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004722385.html>
- Niskanen, Jouni. 2010. 'Kristillinen joulujuhla kuuluu kouluihin'. *Helsingin Sanomat*. 18.12.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004776500.html>
- Nissinen, Hannes. 2023. 'Essee: Matikanopettaja kertoi ala-asteella, että auto voi lentää rukoilemalla, ja se muutti toimittajan elämän'. *Yle Luovat sisällöt ja media*. 5.11.2023. Tarkistettu 28.1.2025. <https://yle.fi/aihe/a/20-10005700>.
- Nurmio, Satu. 2014. 'Suomessa asuva irakilaiskirjailija: Seksistä ja uskonnosta on mahdotonta kirjoittaa arabimaissa'. *Yle Uutiset*. 21.5.2014. Tarkistettu 29.1.2025.
<https://yle.fi/a/3-7243063>
- Nykänen, Anna-Stina. 2016. 'Kirkko tietää, ketkä Suomessa vihaavat sitä ja ketkä rakastavat – mutta mihin tietoa käytetään?'. *Helsingin Sanomat*. 30.10.2016. Tarkistettu 19.3.2025.
<https://www.hs.fi/feature/art-2000002927642.html>

- Nykänen, Anna-Stina. 2017. 'Ateistia pidetään moraalittomana ihmisenä – paitsi Suomessa'. *Helsingin Sanomat*. 24.9.2017. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/feature/art-2000005379016.html>
- Nylén, Antti. 2011. 'Pappi ja ateisti paiskaavat kättä'. *Helsingin Sanomat*. 28.8.2011. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004825832.html>
- Paakkinen, Ilse. 2010. 'Uusateismista puuttuu muu sisältö'. *Helsingin Sanomat*. 3.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004715666.html>
- Paakkinen, Ilse. 2010. 'Ateismi ja uskontovastainen uusateismi eivät ole synonyymeja'. *Helsingin Sanomat*. 8.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004716349.html>
- Paalanen, Tommi. 2010. 'Fanaatikko vastustaa vapauksia, ateisti puolustaa niitä'. *Helsingin Sanomat*. 9.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004716975.html>
- Palttala, Pipsa. 2011. 'Ateistit kantelivat Espoon koulujen aamuhartauksista'. *Helsingin Sanomat*. 4.6.2011. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000004810545.html>
- Pelkonen, Rauno. 2010. 'Hyökkäys lienee paras puolustus ateistillekin'. *Helsingin Sanomat*. 29.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004721321.html>
- Pesonen-Smith, Anna. 2017. 'Rationalisti Sanal Edamaruku paljasti ihmehuijauksia Intiassa ja sai syytteen jumalanpilkasta – Nyt hän asuu ja opettaa Helsingissä'. *Helsingin Sanomat*. 26.6.2017. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/elama/art-2000005263969.html>
- Pettersson, Maria. 2013. 'Petri Tikka uskoo Tolkieniin ja Jumalaan'. *Helsingin Sanomat*. 23.8.2013. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/ihmisia/art-2000002669216.html>
- Pettersson, Maria. 2013. 'Pelastetaan Suomi talkoilla, lopuksi kaikille jaffaa'. *Helsingin Sanomat*. 13.12.2013. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/nyt/art-2000002695807.html>

- Petäjä, Jukka. 2019. ‘Hassan Blasim kysyi lapsena, kuka on luonut Allahin ja sai tuolista päähän – nyt Blasim on ateisti, asuu Kontulassa ja kirjoittanut uskontoa rienaavan kirjan nimeltä Allah99’. *Helsingin Sanomat*. 24.3.2019. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006045747.html>
- Pulkkinen, Marko. 2024. ‘Jos kirkosta eroamisen kiihtynyt vauhti jatkuu, 20 vuoden päästä alle puolet suomalaisista kuuluu kirkkoon’. *Yle Uutiset*. 28.3.2024. Tarkistettu 6.4.2025. <https://yle.fi/a/74-20080286>
- Puttonen, Mikko. 2017. ‘Harras usko ja ateismi vähentävät kuolemanpelkoa – eniten pelkää epävarma välijoukko’. *Helsingin Sanomat*. 28.3.2017. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000005145889.html>
- Puttonen, Mikko. 2017. ‘Ateistia pidetään moraalittomampana kuin uskovaa, paitsi Suomessa – tutkijat selvittivät ihmisten ennakkoluulot erikoisella kyselyllä sarjamurhaajista’. *Helsingin Sanomat*. 16.8.2017. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000005327044.html>
- Puttonen, Mikko. 2018. ‘Nykyihminen löytää henkisyuden ilman jumalaa – uskonnon hiipuessu uudet henkisyuden muodot valtaavat markkinoita’. *Helsingin Sanomat*. 5.3.2018. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000005588547.html>
- Pöyhönen, Veikko. 2015. ‘Yhteinen uskontotieto sopii parhaiten lukioihin’. *Helsingin Sanomat*. 26.8.2015. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002847584.html>
- Rahman, Habib. 2010. ‘Lasten on saatava tietoa monista uskonnoista’. *Helsingin Sanomat*. 4.10.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004760279.html>
- Rautavuori, Lauri. 2024. ‘Miksi koulussa voi juhlia halloweenia, mutta ei Jeesusta? Professori vastaa’. *Yle Uutiset*. 1.11.2024. Tarkistettu 28.1.2025. <https://yle.fi/a/74-20121596>
- Rautio, Yrjö. 2014. ‘Kristittyjen Jumala on pikkumainen ja julma’. *Helsingin Sanomat*. 22.8.2014. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002755396.html>

- Rintamaa, Tuomo. 2016. 'Kylähullu, jolla on terveen paperit – poliisimies rakensi kirkon ja tuonelan lievittääkseen työstä tullutta ahdistusta'. *Yle Uutiset*. 7.8.2016. [Tarkistettu 29.1.2025. https://yle.fi/a/3-9072505](https://yle.fi/a/3-9072505).
- Rissanen, Virve. 2016. 'Suomalainen saattaa naureskella enkeleihin uskovalle – Ei kannattaisi, sanoo tutkija'. *Helsingin Sanomat*. 13.10.2016. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/elama/art-2000002925174.html>
- Ruohonen, Anna. 2022. 'Tuhat luvattua päivää'. *Helsingin Sanomat*. 19.7.2022. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000008941374.html>
- Saarikoski, Saska. 2021. 'Moniarvoisessa yhteiskunnassa on tilaa sekä Tom of Finlandille että Päivi Räsäselle: Suvaitsevainen vaihtaa kanavaa ennen kuin närkeästy'. *Helsingin Sanomat*. 3.1.2021. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007716803.html>
- Salminen, Arko. 2012. 'Monen aineen opetus on vakaumuksellista'. *Helsingin Sanomat*. 1.5.2012. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004871196.html>
- Salomaa, Marja. 2024. 'Suvivirsi-kiista jatkuu yhä Espoossa – Mies jatkaa yhdeksän vuotta kestänyttä taistelua virttä vastaan'. *Helsingin Sanomat*. 11.9.2024. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/helsinki/art-2000010691530.html>
- Siljamäki, Jaana. 2012. 'Kehitys ja kirkon virheet näivettävät uskonnollisuutta'. *Yle Uutiset*. 16.5.2012. Tarkistettu 7.4.2025. <https://yle.fi/a/3-6099449>
- Similä, Ville. 2012. 'Kolumni: Hyvyyttäs Jumala'. *Helsingin Sanomat*. 2.6.2012. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000002534810.html>
- Sipilä, Annamari. 2023. 'Uskonnonvapaudelle uhkaa käydä kohta kuin sananvapaudelle'. *Helsingin Sanomat*. 26.2.2023. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/feature/art-2000009405707.html>

- Sirén, Anna ja Kirsi Matson-Mäkelä. 2023. 'Vain alle puolet papeista pitää jumalanpalvelusta erittäin tärkeänä – kansaa houkuttelee kirkkoon valotaide eikä messu'. *Yle Uutiset*. 7.11.2023. Tarkistettu 29.1.2025. <https://yle.fi/a/74-20059075>.
- Sirén, Vesa. 2023. 'Nuoret miehet ovat yhä uskonnollisempia, sillä he ehkä ovat ymmärtäneet kristinuskon liberaalin ytimen, sanoo Antti Hurskainen'. *Helsingin Sanomat*. 17.12.2023. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000010042797.html>
- Sundqvist, Janne. 2016. 'Kulttuurivieras Stamlnan Antti Hyyrynen uskonnoista ja teknologiasta: Aina kun palvotaan jotain, niin se on liikaa'. *Yle Uutiset*. 20.3.2016. Tarkistettu 7.4.2025. <https://yle.fi/a/3-8751203>
- Tapiola, Paula. 2015. 'Newsweek: Suomalainen Isisin sanansaattaja tehnyt täyskäännöksen – "Lakatkaa elämästä kuplassa"'. *Yle Uutiset*. 6.6.2015. Tarkistettu 2.4.2025. <https://yle.fi/a/3-8052825>
- Tervo, Jari. 2013. 'Jari Tervo: Olin lähellä päästä taivaaseen'. *Yle*. 27.5.2013. Tarkistettu 9.4.2025. <https://yle.fi/a/3-6659620>
- Tiittula, Markus. 2012. 'Älä opeta uskoa uskonnontunnilla!' 2012. *Yle Uutiset*. 18.12.2012. Tarkistettu 28.1.2025. <https://yle.fi/a/3-6411316>.
- Timonen, Vilma. 2018. "'Sivustakatsoja" Aino Karttunen, 105, elää kissojen kanssa paritalossa Espoossa, eikä kaipaa edes kodinhoitajaa käymään kotonaan – videolla hän kertoo pitkän iän salaisuuden'. *Helsingin Sanomat*. 19.05.2018. Tarkistettu 19.03.2025. <https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000005686269.html>
- Tonteri, Kaarina. 2012. 'Suvivirren veisuu ei ole uskonnon harjoittamista'. *Helsingin Sanomat*. 7.6.2012. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002536113.html>
- Tontti, Jarkko. 2013. 'Vihaan joulua, ja rakastan'. *Helsingin Sanomat*. 18.12.2013. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/elama/art-2000002697092.html>

- Tyhtilä, Jukka-Pekka. 2015. 'Jouluperinteet kunniansaan — toisaalla joulua tuunataan tai ei vietetä lainkaan'. *Yle Uutiset*. 28.12.2015. Tarkistettu 6.4.2025. <https://yle.fi/a/3-8555606>
- Typpö, Juha. 2014. 'Docventures-miesten uusi nettikampanja: "Vallataan kirkko takaisin avarakatseisille ihmisille"'. *Helsingin Sanomat*. 5.12.2014. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/nyt/art-2000002783237.html>
- Typpö, Juha. 2015. 'Tämä mies haluaa kumota tasa-arvoisen avioliittolain – miksi?'. *Helsingin Sanomat*. 21.7.2015. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/nyt/art-2000002839755.html>
- Valkila, Noora. 2012. 'Kirkko ei suostu siunaamaan lastani'. *Helsingin Sanomat*. 17.5.2012. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002530837.html>
- Valtavaara, Marjo. 2017. 'Oululainen pappi lanseerasi omanlaisensa lankutuskampanjan, jossa hiljentymistä harjoitellaan ryhmissä – ”Hengelliset lihakset kasvavat”'. *Helsingin Sanomat*. 4.3.2017. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/suomi/art-2000005113133.html>
- Vatanen, Panu. 2016. 'Fatima luopui islamista, mutta ei voi riisua huivia – islamista eroaminen on Suomessa tabu'. *Yle Uutiset*. 28.5.2016. Tarkistettu 29.1.2025. <https://yle.fi/a/3-8903751>.
- Vatanen, Panu. 2017. 'Kareem voitti pelkonsa ja kertoo avoimesti hylänneensä islamin: ”Kotimaassani ex-muslimit voivat joutua vankilaan”'. *Yle Uutiset*. 11.5.2017. Tarkistettu 29.1.2025. <https://yle.fi/a/3-9602455>.
- Veijalainen, Helena. 2010. 'Antiteismi voisi olla aggressiivisen ateismin nimitys'. *Helsingin Sanomat*. 11.3.2010. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004717391.html>
- Vilka, Leena. 2022. 'Leena Vilkan kolumni: Henkisyys edistää ihmisen hyvinvointia'. *Yle Uutiset*. 29.12.2022. Tarkistettu 3.9.2025. <https://yle.fi/a/3-12675544>
- Vilkman, Sanna. 2016. 'Kulttuurivieras Mikko Joensuu hylkäsi uskon, mutta laulaa silti Jumalasta'. *Yle Uutiset*. 18.12.2016. Tarkistettu 9.4.2025. <https://yle.fi/a/3-9356997>

Väliaho, Tuomo. 2023. 'Satanistit saapuivat Suomeen'. *Helsingin Sanomat*. 26.7.2023. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/helsinki/art-2000009619768.html>

Väärämäki, Heidi. 2018. "'Minua oltiin kARRÄÄMÄSSÄ hätäleikkaukseen" – HS:n kyselyssä selvisi, milloin ateistikin rukoilee apua suuremmilta voimilta'. *Helsingin Sanomat*. 10.2.2018. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/elama/art-2000005559767.html>

Yle Keski-Pohjanmaa. 2010. 'Sairaalapastori ei tuputa uskoa'. *Yle Uutiset*. 21.4.2010. Tarkistettu 7.4.2025. <https://yle.fi/a/3-5538494>

Yle Turku. 2010. 'Etiikan opetuksen irrottaminen uskonnosta arveluttaa Paarmaa'. *Yle Uutiset*. 3.5.2010. Tarkistettu 10.7.2025. <https://yle.fi/a/3-5555069>

Yli-Kovero, Kristiina. 2012. 'Evoluutioteoria on tiedettä'. *Helsingin Sanomat*. 7.5.2012. Tarkistettu 24.8.2025. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004872213.html>

Ylitalo, Marko. 2014. 'Huippuartistien taustalaulaja Hanna-Maria Helenius puolustaa mustaa gospelia'. *Helsingin Sanomat*. 30.11.2014. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/ihmisia/art-2000002781699.html>

Yläjärvi, Erja. 2023. 'Keskiluokka ei puhu uskosta mitään, ja jouluna se on erityisen näkyvää'. *Helsingin Sanomat*. 24.12.2023. Tarkistettu 19.3.2025. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000010076778.html>

Ziemann, Marcus. 2013. 'Uskovainen ovella - mitä sitten?'. *Yle Uutiset*. 7.1.2013. Tarkistettu 7.4.2025. <https://yle.fi/a/3-6440629>

Lähdekirjallisuus

- Chalfant, Eric. 2020. "Material Irreligion: The Role of Media in Atheist Studies." *Religion Compass* 14, no. 3. <https://doi.org/10.1111/rec3.12349>.
- Fingerroos, Outi ja Marja Kokko. 2022. Tutkimusetiikka ja hyvä tieteellinen käytäntö teoksessa. *Kulttuurien Tutkimuksen Menetelmät*, toimittaneet Outi Fingerroos, Konsta Kajander ja Tiina-Riitta Lappi. Helsinki: SKS Finnish Literature Society. <https://doi.org/10.21435/tl.274>.
- Hjarvard, Stig. 2008. 'The Mediatization of Religion: A Theory of the Media as Agents of Religious Change'. *Northern Lights: Film & Media Studies Yearbook* 6 (1): 9–26. https://doi.org/10.1386/nl.6.1.9_1.
- Hokka, Jenni, Katja Valaskivi, Johanna Sumiala ja Suvi Laakso. 2013. 'Suomalaiset Sanomalehdet Uskonnollisen Maiseman Tuottajina'. *Media & Viestintä* 36 (2). <https://doi.org/10.23983/mv.62274>.
- Krüger, Oliver. 2018. "The 'Logic' of Mediatization Theory in Religion:: A Critical Consideration of a New Paradigm". 2018. *Marburg Journal of Religion* 20 (1). <https://doi.org/10.17192/mjr.2018.20.7699>.
- Kyyrö, Jere. "Uskonnon ja katsomusten asemat eduskuntapuolueiden poliittisissa ohjelmissa 1999-2019". *Teologinen Aikakauskirja* 125, nro 3 (2020): 196–216.
- Laine, Esko M. 2018. In memoriam Juha Seppo 1939-2018 : "Uskonto ei ole yksilöiden huuhaa-puuhaa". Teoksessa *Teologinen aikakauskirja Vol 123 Nro 3*. Sivut 248–253. Helsinki: Teologinen Julkaisuseura ry.
- Lasanen, Riikka. 2021. 'Ateismin ja uskonottomuuden ennakkoluulot – Vertaileva tutkimus Suomesta ja Yhdysvalloista'. *Pro gradu -tutkielma*. Itä-Suomen Yliopisto.
- Lövheim, Mia. 2011. "Mediatization of Religion: A Critical Appraisal." *Culture and Religion* 12 (2): 153–66. doi:10.1080/14755610.2011.579738.

- Müller, Jenni. 2023. ”Uutisarvostukset 2023.” Yle asiakkuus ja sisältökehitys.
<https://drive.google.com/file/d/17FJN3eDOyMepyYGR1n9vk-RjY6WrF8Y3/view>
- Mutanen, Annikka. 2009. ‘To Do, or Not to Do God: Faith in British and Finnish Journalism.’
Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Niemelä, Kati. 2013. ‘Sanomalehdet Uskonnollisen Muutoksen Edelläkävijöinä’. *Media & Viestintä*
36 (2). <https://doi.org/10.23983/mv.62281>.
- Poulter, Saira ja Arto Kallioniemi. 2014. 'Uskonto, kansalaisuus ja kansalaiseksi kasvaminen : Kohti katsomustietoista kansalaiskasvatusta', *Kansalaisyhteiskunta*, Vuosikerta. 5, Nro 1, Sivut 29-48. <http://hdl.handle.net/10138/232832>
- Salo, Ulla-Maija. 2015. Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa *Umpikujasta oivallukseen: Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*, toimittaneet Sanna Aaltonen ja Riitta Högbacka. Sivut 166-190. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Salomäki, Hanna, Maarit Hytönen, Kimmo Ketola, Veli-Matti Salminen ja Jussi Sohlberg. 2020. *Uskonto arjessa ja juhlassa: suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016-2019*.
Kirkon Tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Salomäki, Hanna, Kimmo Ketola, Jyri Komulainen, Veli-Matti Salminen ja Jussi Sohlberg. 2024. *Kirkko epävarmuuksien ajassa: suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2020-2023*.
Kirkon Tutkimuskeskuksen julkaisuja 147. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Seppo, Juha. 1992. *Vapaa-ajattelijaliikkeen organisoituminen ja sen herättämä kiista Suomessa 1936-1946*. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura.
- Sillfors, Mikko. 2020. Ateismi ja uskonottomuus. Teoksessa *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*, toimittaneet Heikki Pesonen ja Tuula Sakaranaho. Sivut 98-107. Helsinki: Gaudeamus.?

- Stepniewski, Joseph Michael. 2015. "Atheists in the Media: How Public Figures and Fictional Characters Affect Public Perceptions of Atheists". *Electronic Theses and Dissertations*. 465. <https://scholarworks.sfasu.edu/etds/465>
- Taira, Teemu. 2014. "Uskonto suomalaisissa sanomalehdissä tavallisena päivänä". *Uskonnontutkija - Religionsforskaren* 3 (2). <https://journal.fi/uskonnontutkija/article/view/64597>.
- Taira, Teemu. 2014. *Väärin Uskottu? : Ateismin Uusi Näkyvyys*. Eetos. <https://doi.org/10.31885/9789526842967>.
- Taira, Teemu. 2019. "Suvivirsi Ja Kristinuskon "kulttuuristuminen" Katsomuksellisen Monimuotoisuuden Aikana." *Uskonnontutkija* 8, no. 1 (2019). <https://doi.org/10.24291/uskonnontutkija.v8i1.83000>.
- Taira, Teemu. 2019. 'Studying Religion in Nordic Newspapers'. *Temenos - Nordic Journal of Comparative Religion* 55 (2). <https://doi.org/10.33356/temenos.87824>.
- Taira, Teemu ja Jere Kyyrö. 2021. 'Religion in Finnish Newspapers on an Ordinary Day: Criticism and Support'. *Journal of Religion, Media and Digital Culture* 10 (2): 203–24. <https://doi.org/10.1163/21659214-BJA10045>.
- Taira, Teemu. 2022. Miksi uskonnottomuus ja ateismi eivät kiinnosta suomalaista mediaa?, *Teologia-blogi*. 15.9.2022. <https://teologia.fi/2022/09/miksi-uskonnottomuus-ja-ateismi-eivat-kiinnosta-suomalaista-mediaa/>
- Tuomi, Jouni, Anneli Sarajärvi ja kustantaja Tammi. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vainio, Olli-Pekka ja Aku Visala. 2013. Mitä ateismi on? Katsaus nykyaikaisen ateismin muotoihin. *Teologinen Aikakauskirja* 5-6, 401-415. Helsinki: Teologinen Julkaisuseura.

Valaskivi, Katja, Johanna Sumiala, Jenni Hokka, ja Suvi Laakso. 2013. ”Verkko keskellä kylää”.
Media & viestintä 36 (2). <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62273>.

Van Der Veen, A. Maurits ja Erik Bleich. 2021. ‘Atheism in US and UK Newspapers: Negativity
about Non-Belief and Non-Believers’. *Religions* 12 (5): 291.
<https://doi.org/10.3390/rel12050291>.